

**GMINNY PROGRAM OPIEKI
NAD ZABYTKAMI
DLA MIASTA
ŚWIERADÓW-ZDRÓJ
NA LATA 2023 – 2026**

Opracowanie:

Agnieszka Nelczarska vel Mielcarz

SPIS TREŚCI

1. Wstęp str. 3
2. Podstawa prawna opracowania gminnego programu opieki nad zabytkami str. 4
3. Uwarunkowania prawne ochrony i opieki nad zabytkami w Polsce str. 5
4. Uwarunkowania zewnętrzne ochrony dziedzictwa kulturowego str.38
 - 4.1. Strategiczne cele polityki państwa w zakresie ochrony zabytków i opieki nad zabytkami str. 39
 - 4.2. Relacje gminnego programu opieki nad zabytkami z dokumentami wykonanymi na poziomie województwa str. 48
 - 4.3. Relacje gminnego programu opieki nad zabytkami z dokumentami wykonanymi na poziomie powiatu str. 52
5. Uwarunkowania wewnętrzne ochrony dziedzictwa kulturowego str. 54
 - 5.1. Relacje gminnego programu opieki nad zabytkami z dokumentami wykonanymi na poziomie gminy (analiza dokumentów programowych gminy) str. 54
 - 5.2. Charakterystyka zasobów i analiza stanu dziedzictwa i krajobrazu kulturowego gminy str. 63
 - 5.2.1. Charakterystyka geograficzna gminy miejskiej Świeradów-Zdrój str. 66
 - 5.2.2. Zarys dziejów obszaru gminy miejskiej Świeradów-Zdrój str. 67
 - 5.2.3. Dziedzictwo niematerialne str. 69
 - 5.2.4. Infrastruktura kultury str. 69
 - 5.3. Zabytki objęte prawnymi formami ochrony str. 69
 - 5.4. Zabytki w gminnej ewidencji zabytków str. 76
 - 5.4.1. Zabytki nieruchome ujęte w Gminnej Ewidencji Zabytków str. 79
 - 5.4.2. Stanowiska archeologiczne ujęte w Gminnej Ewidencji Zabytków

str.82

5.5. Zabytki o najwyższym znaczeniu dla gminy str. 84

5.6. Zabytki zagrożone dalszą destrukcją lub zniszczeniem str. 85

6. Ocena stanu dziedzictwa kulturowego gminy. Analiza szans i zagrożeń str. 86

7. Założenia programowe str. 88

7.1. Priorytety, kierunki działań i zadania programu opieki str. 89

7.2. Kierunki działań programu opieki oraz działania programu str. 90

8. Instrumentarium realizacji programu opieki nad zabytkami str. 93

9. Zasady oceny realizacji programu opieki nad zabytkami str. 93

10. Źródła finansowania programu opieki nad zabytkami str. 94

11. Bibliografia str. 97

Załączniki:

1. zaktualizowana gminna ewidencja zabytków - wykaz
2. zaktualizowana gminna ewidencja zabytków - karty
3. [mapa gminnej ewidencji zabytków link](#)

1. WSTĘP

Przedmiotem opracowania „Gminnego Programu Opieki nad Zabytkami dla miasta Świeradów-Zdrój na lata 2023-2026” jest dziedzictwo kulturowe w granicach administracyjnych gminy miejskiej, zaś jego celem jest określenie zasadniczych kierunków działań inicjowanych przez władze gminy na rzecz ochrony i opieki nad zabytkami znajdującymi się w granicach gminy miejskiej. Najpełniejszą definicję dziedzictwa kulturowego wypracował Jan Pruszyński (J. Pruszyński, *Dziedzictwo kultury Polski. Jego straty i ochrona prawna*, t. 1, Kraków 2001, s. 50), stwierdzając, że jest to: *„zasób rzeczy nieruchomych i ruchomych wraz ze związanymi z nimi wartościami duchowymi, zjawiskami historycznymi i obyczajowymi uznawany za godny ochrony prawnej dla dobra społeczeństwa i jego rozwoju oraz przekazania następnym pokoleniom z uwagi na zrozumiałe i akceptowane wartości historyczne, patriotyczne, religijne, naukowe i artystyczne, mające znaczenie dla tożsamości i ciągłości rozwoju politycznego, społecznego i kulturalnego, dowodzenia prawd i upamiętniania wydarzeń historycznych, kultywowania poczucia piękna i wspólnoty cywilizacyjnej”*.

Celem Programu jest stworzenie kompleksowej, wieloletniej strategii opieki nad zabytkami na terenie gminy miejskiej Świeradów-Zdrój. Program opieki nad zabytkami gminy Świeradów-Zdrój jest narzędziem zarządzania lokalnym dziedzictwem i powinien pomóc w aktywnym zarządzaniu zasobem, jakim jest dziedzictwo kulturowe gminy. Wskazane w programie działania mają za cel poprawę stanu zabytków, ich adaptację i rewaloryzację. Niezwykle istotne jest, aby w działania na rzecz realizacji zadań nakreślonych w programie włączyli się mieszkańcy, poprzez różne formy swojej aktywności zawodowej oraz pozazawodowej. Poprzez działania edukacyjne program powinien też budzić w lokalnej społeczności świadomość wspólnoty kulturowej i znaczenia lokalnych wartości i przede wszystkim budzić poczucie dumy i identyfikację z tak zwaną małą ojczyzną. Program jest dokumentem uzupełniającym w stosunku do innych aktów planowania gminnego.

Niniejszy program został opracowany zgodnie z wytycznymi Narodowego Instytutu Dziedzictwa realizując wymóg art. 87 Ustawy z dnia 23 lipca 2003 r. o

ochronie zabytków i opiece nad zabytkami (Dz. U. z 2022 r. poz. 840 ze zm.) oraz dokumentami programowymi o zasięgu ogólnokrajowym oraz wojewódzkim, powiatowym, gminnym.

Wiele elementów budujących Program zaczerpnięto z odpowiednich polityk, programów i planów sektorowych o randze krajowej, wojewódzkiej i powiatowej. Zaproponowane w programie opieki nad zabytkami działania mają pomóc w poprawie substancji zabytkowej, jej rewaloryzacji oraz w upowszechnianiu i promowaniu dziedzictwa kulturowego zaś proponowane rozwiązania odpowiadają ustawowym regulacjom z zakresu ochrony zabytków.

Gminny Program opieki nad zabytkami opracowywany jest w cyklach 4 letnich a z jego realizacji wójt co 2 lata sporządza sprawozdanie, które przedstawia Radzie Gminy.

2. PODSTAWA PRAWNA OPRACOWANIA GMINNEGO PROGRAMU OPIEKI NAD ZABYTKAMI

Obowiązek sporządzenia gminnego programu opieki nad zabytkami wynika z art. 87 ust.1 ustawy z dnia 23 lipca 2003 r. o ochronie zabytków i opiece nad zabytkami (t.j. Dz. U. 2022 poz. 840), w którym: *Zarząd województwa, powiatu lub wójt (burmistrz, prezydent miasta) sporządza na okres 4 lat odpowiednio wojewódzki, powiatowy lub gminny program opieki nad zabytkami.*

Główne cele wykonania programu opieki nad zabytkami określone zostały w art. 87 ust. 2 ustawy z dnia 23 lipca 2003 r. o ochronie zabytków i opiece nad zabytkami i są nimi:

- 1) (uchylony)
- 2) *uwzględnianie uwarunkowań ochrony zabytków, w tym krajobrazu kulturowego i dziedzictwa archeologicznego, łącznie z uwarunkowaniami ochrony przyrody i równowagi ekologicznej;*
- 3) *zahamowanie procesów degradacji zabytków i doprowadzenie do poprawy*

stanu ich zachowania;

- 4) wyeksponowanie poszczególnych zabytków oraz walorów krajobrazu kulturowego;
- 5) podejmowanie działań zwiększających atrakcyjność zabytków dla potrzeb społecznych, turystycznych i edukacyjnych oraz wspieranie inicjatyw sprzyjających wzrostowi środków finansowych na opiekę nad zabytkami;
- 6) określenie warunków współpracy z właścicielami zabytków, eliminujących sytuacje konfliktowe związane z wykorzystaniem tych zabytków;
- 7) podejmowanie przedsięwzięć umożliwiających tworzenie miejsc pracy związanych z opieką nad zabytkami.

Sposób procedowania z programami opieki nad zabytkami oraz obowiązek sporządzania sprawozdań wynikają z art. 87 ust. 3-5 ustawy z dnia 23 lipca 2003 r. o ochronie zabytków i opiece nad zabytkami:

1. Wojewódzki, powiatowy i gminny program opieki nad zabytkami przyjmuje odpowiednio sejmik województwa, rada powiatu i rada gminy, po uzyskaniu opinii wojewódzkiego konserwatora zabytków.
2. Programy, o których mowa w ust. 3, są ogłaszane w wojewódzkim dzienniku urzędowym.
3. Z realizacji programów zarząd województwa, powiatu i wójt (burmistrz, prezydent miasta) sporządza, co 2 lata, sprawozdanie, które przedstawia się odpowiednio sejmikowi województwa, radzie powiatu lub radzie gminy.

3. UWARUNKOWANIA PRAWNE OCHRONY I OPIEKI NAD ZABYTKAMI W POLSCE

KONSTYTUCJA RZECZYPOSPOLITEJ POLSKIEJ

(Dz. U. nr 78 poz. 483, oraz z 2006 r. nr 200 poz. 1471 oraz z 2009 r. nr 114 poz. 946)

W preambule Konstytucji RP znajduje się zobowiązanie aby przekazać przyszłym pokoleniom wszystko, co cenne z ponad tysiącletniego dorobku. W świetle art. 5 i 6 ust. 1 Konstytucji RP do podstawowych obowiązków państwa działającego za pośrednictwem swych organów należy ochrona dziedzictwa kultury, a w

szczegółności jego podstawowych materialnych składników, jakimi są zabytki.

Art. 5

Rzeczpospolita Polska strzeże niepodległości i nienaruszalności swojego terytorium, zapewnia wolności i prawa człowieka i obywatela oraz bezpieczeństwo obywateli, strzeże dziedzictwa narodowego oraz zapewnia ochronę środowiska, kierując się zasadą zrównoważonego rozwoju

Trybunał Konstytucyjny w wyroku z dnia 8 października 2007 (K 20/07, OTK-A 2007, nr 9, poz. 102) dokonał wykładni artykułu 5 w części dotyczącej dziedzictwa narodowego, przyjmując w konkluzji, że państwo, realizując zadanie strzeżenia dziedzictwa narodowego musi uwzględniać ograniczenia wynikające z gwarantowanych konstytucyjnie praw obywateli.

Ochrona powinna być rozumiana jako ochrona dla przyszłych pokoleń ale zabytki powinny być współcześnie wykorzystywane w taki sposób (np. badania naukowe), aby nie stanowiło to dla nich zagrożenia i aby nie prowadziło do ich degradacji, uszkodzenia i zniszczenia. W Konstytucji RP wyrażony został obowiązek stwarzania przez państwo jak najlepszych warunków równego dostępu do dóbr kultury, z poszanowaniem prawa własności.

Art. 6

Rzeczpospolita Polska stwarza warunki upowszechniania i równego dostępu do dóbr kultury, będącej źródłem tożsamości narodu polskiego, jego trwania i rozwoju.

Przyjmuje się, że dobrami kultury są elementy stanowiące materialny przejaw kulturowej działalności człowieka, a także niematerialny dorobek ludzkości.

Przepisy artykułu 73 Konstytucji kształtują obowiązki państwa w zakresie kultury i stanowią katalog konstytucyjnych praw i wolności kulturalnych.

Art. 73.

Każdemu zapewnia się wolność twórczości artystycznej, badań naukowych oraz ogłaszania ich wyników, wolność nauczania, a także wolność korzystania z dóbr kultury.

Przepisy artykułu 86 Konstytucji nakładają na każdego obywatela obowiązek dbałości o stan środowiska, którego jednym z elementów jest środowisko kulturowe z jego składową, jaką jest dziedzictwo kulturowe

Art. 86

Każdy jest obowiązany do dbałości o stan środowiska i ponosi odpowiedzialność za spowodowane przez siebie

jego pogorszenie. Zasady tej odpowiedzialności określa ustawa

USTAWA Z DNIA 4 WRZEŚNIA 1997 R. O DZIAŁACH ADMINISTRACJI RZĄDOWEJ (t.j. Dz. U. z 2021 r. poz. 1893 ze zm.)

W ramach podziału kompetencji między ministrami, dokonanego w ustawie z dnia 4 września 1997 r. o działach administracji rządowej (Dz. U. z 2019 r. poz. 945, ze zm.), wiodącym organem odpowiedzialnym za zadanie ochrony zabytków i opieki nad zabytkami jest minister właściwy do spraw kultury i ochrony dziedzictwa narodowego, w imieniu którego zadania i kompetencje w tym zakresie wykonuje Generalny Konserwator Zabytków.

USTAWA Z DNIA 23 LIPCA 2003 R. O OCHRONIE ZABYTEKÓW I OPIECE NAD ZABYTEKAMI (t.j. Dz. U. z 2022 r. poz. 840 ze zm.)

Podstawowym aktem prawodawczym w dziedzinie ochrony i opieki nad dziedzictwem narodowym jest ustawa z dnia 23 lipca 2003 r. o ochronie zabytków i opiece nad zabytkami (Dz.U. 2022 poz. 840) – dalej w tekście u.o.z.o.z, która w art.1 określa przedmiot, zakres i formy ochrony zabytków i opieki nad zabytkami, zasady tworzenia krajowego programu ochrony i opieki nad zabytkami oraz finansowania prac konserwatorskich, restauracyjnych i robót budowlanych przy zabytkach a także organizację organów ochrony zabytków.

W art. 3 u.o.z.o.z. zawarty został zbiór definicji prawnych, wiążących na gruncie wykładni i stosowania prawa. Zawarty w tym artykule słownik definiuje podstawowe pojęcia stosowane dalej w ustawie, które poniżej przytaczamy:

- 1) zabytek** — nieruchomość lub rzecz ruchoma, ich części lub zespoły, będące dziełem człowieka lub związane z jego działalnością i stanowiące świadectwo minionej epoki bądź zdarzenia, których zachowanie leży w interesie społecznym ze względu na posiadaną wartość historyczną, artystyczną lub naukową;
- 2) zabytek nieruchomy** — nieruchomość, jej część lub zespół nieruchomości, o których mowa w pkt 1;
- 3) zabytek ruchomy** — rzecz ruchoma, jej część lub zespół rzeczy ruchomych, o których mowa w pkt 1;
- 4) zabytek archeologiczny** — zabytek nieruchomy, będący powierzchniową, podziemną lub podwodną pozostałością egzystencji i działalności człowieka, złożoną z nawarstwień kulturowych i znajdujących się w nich wytworów bądź ich śladów albo

zabytek ruchomy, będący tym wytworem;

5) instytucja kultury wyspecjalizowana w opiece nad zabytkami — instytucją kultury w rozumieniu przepisów o organizowaniu i prowadzeniu działalności kulturalnej, której celem statutowym jest sprawowanie opieki nad zabytkami;

6) prace konserwatorskie — działania mające na celu zabezpieczenie i utrwalenie substancji zabytku, zahamowanie procesów jego destrukcji oraz dokumentowanie tych działań;

7) prace restauratorskie — działania mające na celu wyeksponowanie wartości artystycznych i estetycznych zabytku, w tym, jeżeli istnieje taka potrzeba, uzupełnienie lub odtworzenie jego części, oraz dokumentowanie tych działań

8) roboty budowlane — roboty budowlane w rozumieniu przepisów Prawa budowlanego, podejmowane przy zabytku lub w otoczeniu zabytku;

9) badania konserwatorskie — działania mające na celu rozpoznanie historii i funkcji zabytku, ustalenie użytych do jego wykonania materiałów i zastosowanych technologii, określenie stanu zachowania tego zabytku oraz opracowanie diagnozy, projektu i programu prac konserwatorskich, a jeżeli istnieje taka potrzeba, również programu prac restauratorskich;

10) badania architektoniczne — działania ingerujące w substancję zabytku, mające na celu rozpoznanie i udokumentowanie pierwotnej formy obiektu budowlanego oraz ustalenie zakresu jego kolejnych przekształceń;

11) badania archeologiczne — działania mające na celu odkrycie, rozpoznanie, udokumentowanie i zabezpieczenie zabytku archeologicznego;

12) historyczny układ urbanistyczny lub ruralistyczny — przestrzenne założenie miejskie lub wiejskie, zawierające zespoły budowlane, pojedyncze budynki i formy zaprojektowanej zieleni, rozmieszczone w układzie historycznych podziałów własnościowych i funkcjonalnych, w tym ulic lub sieci dróg;

13) historyczny zespół budowlany — powiązana przestrzennie grupa budynków wyodrębniona ze względu na formę architektoniczną, styl, zastosowane materiały, funkcję, czas powstania lub związek z wydarzeniami historycznymi;

14) krajobraz kulturowy — postrzegana przez ludzi przestrzeń zawierająca elementy przyrodnicze i wytwory cywilizacji, historycznie ukształtowana w wyniku działania

czynników naturalnych i działalności człowieka;

15) otoczenie — teren wokół lub przy zabytku wyznaczony w decyzji o wpisie tego terenu do rejestru zabytków w celu ochrony wartości widokowych zabytku oraz jego ochrony przed szkodliwym oddziaływaniem czynników zewnętrznych.

Wymieniona w art. 3 pkt 5 u.o.z.o.z. *instytucja kultury wyspecjalizowana w opiece nad zabytkami* – w rozumieniu przepisów ustawy z dnia 25 października 1991 r. o organizowaniu i prowadzeniu działalności kulturalnej (Dz. U. 2020 poz. 194), to podmioty, których celem statutowym i istotą działania jest sprawowanie aktywnej opieki nad zabytkami, Wymienione w art. 3 pkt 6 *prace konserwatorskie* prowadzone przy zabytku wpisanym do rejestru zabytków wymagają, zgodnie z art. 36 ust. 1 pkt 1 u.o.z.o.z. pozwolenia wojewódzkiego konserwatora zabytków, wydawanego w postaci decyzji administracyjnej.

Zgodnie z postanowieniami art. 49 ust. 2 u.o.z.o.z. wykonanie decyzji nakazującej przeprowadzenie prac konserwatorskich przy zabytku nieruchomym nie zwalnia z obowiązku uzyskania pozwolenia na budowę albo zgłoszenia w przypadkach określonych przepisami ustawy z 7 lipca 1994 r. Prawo budowlane (Dz. U. 2021 poz. 2351 ze zm.).

Wymienione w art. 3 pkt 7 u.o.z.o.z. *prace restauratorskie* prowadzone przy zabytku wpisanym do rejestru zabytków wymagają, zgodnie z art. 36 ust. 1 pkt 1 u.o.z.o.z. pozwolenia wojewódzkiego konserwatora zabytków, wydawanego w postaci decyzji administracyjnej.

Wymienione w art. 3 pkt 8 u.o.z.o.z. *roboty budowlane* prowadzone przy zabytku wpisanym do rejestru zabytków wymagają, zgodnie z art. 36 ust. 1 pkt 1 u.o.z.o.z. pozwolenia wojewódzkiego konserwatora zabytków, wydawanego w postaci decyzji administracyjnej.

Zgodnie z art. 36 ust. 1 pkt 2 wykonywanie robót budowlanych w otoczeniu zabytku wpisanego do rejestru zabytków wymaga pozwolenia wojewódzkiego konserwatora zabytków, wydawanego w postaci decyzji administracyjnej. Ustawodawca w art. 36 ust. 8 u.o.z.o.z. zwraca uwagę, że uzyskanie pozwolenia wojewódzkiego konserwatora zabytków na podjęcie robót budowlanych przy zabytku wpisanym do rejestru nie zwalnia z obowiązku uzyskania pozwolenia na budowę albo zgłoszenia, w przypadkach określonych przepisami prawa budowlanego. Podobnie, zgodnie z treścią

art. 49 ust. 2 u.o.z.o.z. wykonanie decyzji nakazującej przeprowadzenia robót budowlanych przy zabytku nieruchomym nie zwalnia z obowiązku uzyskania pozwolenia na budowę albo zgłoszenia, w przypadkach określonych przepisami prawa budowlanego.

Wymienione w art. 3 pkt 9 u.o.z.o.z. *badania konserwatorskie* prowadzone przy zabytku wpisanym do rejestru zabytków wymagają, zgodnie z art. 36 ust. 1 pkt 3 u.o.z.o.z. pozwolenia wojewódzkiego konserwatora zabytków, wydawanego w postaci decyzji administracyjnej.

Wymienione w art. 3 pkt 10 u.o.z.o.z. *badania architektoniczne* prowadzone przy zabytku wpisanym do rejestru zabytków wymagają, zgodnie z art. 36 ust. 1 pkt 4 u.o.z.o.z. pozwolenia wojewódzkiego konserwatora zabytków, wydawanego w postaci decyzji administracyjnej.

Wymienione w art. 3 pkt 11 u.o.z.o.z. *badania archeologiczne* prowadzone przy zabytku wpisanym do rejestru zabytków wymagają, zgodnie z art. 36 ust. 1 pkt 5 u.o.z.o.z. pozwolenia wojewódzkiego konserwatora zabytków, wydawanego w postaci decyzji administracyjnej.

W art. 4 i art. 5 u.o.z.o.z. ustawodawca wprowadził rozróżnienie na ochronę i opiekę nad zabytkami, precyzując na czym polega ochrona zabytków w działaniach podejmowanych przez organy administracji publicznej (art. 4) oraz na czym polega opieka nad zabytkiem sprawowana przez jego właściciela lub posiadacza.

Art. 4. Ochrona zabytków polega, w szczególności, na podejmowaniu przez organy administracji publicznej działań mających na celu:

- 1) zapewnienie warunków prawnych, organizacyjnych i finansowych umożliwiających trwałe zachowanie zabytków oraz ich zagospodarowanie i utrzymanie;**
- 2) zapobieganie zagrożeniom mogącym spowodować uszczerbek dla wartości zabytków;**
- 3) udaremnianie niszczenia i niewłaściwego korzystania z zabytków;**
- 4) przeciwdziałanie kradzieży, zaginięciu lub nielegalnemu wywozowi zabytków za granicę;**
- 5) kontrolę stanu zachowania i przeznaczenia zabytków;**
- 6) uwzględnianie zadań ochronnych w planowaniu i zagospodarowaniu przestrzennym oraz przy kształtowaniu środowiska.**

Tak więc ochrona zabytków to działania podejmowane przez organy administracji

publicznej, włączając w to działania władcze, polegające na stosowaniu prawa, których efektem jest wydawanie decyzji administracyjnych. Opieka nad zabytkami to działania faktyczne właścicieli lub posiadaczy oraz także jest to pożądaný stan zabytku, który powinien być zagwarantowany przez właściciela lub posiadacza zabytku poprzez zapewnienie określonych w ustawie warunków.

W art. 6 u.o.z.o.z. ustawodawca podał zagregowaną definicję zabytku, która stanowi uszczegółowienie definicji w art. 3 oraz określił, że ochronie i opiece podlegają zabytki bez względu na ich stan zachowania.

Art. 6.

1. Ochronie i opiece podlegają, bez względu na stan zachowania:

1) zabytki nieruchome będące, w szczególności:

- a) krajobrazami kulturowymi,**
- b) układami urbanistycznymi, ruralistycznymi i zespołami budowlanymi,**
- c) dziełami architektury i budownictwa,**
- d) dziełami budownictwa obronnego,**
- e) obiektami techniki, a zwłaszcza kopalniami, hutami, elektrowniami i innymi zakładami przemysłowymi,**
- f) cmentarzami,**
- g) parkami, ogrodami i innymi formami zaprojektowanej zieleni,**
- h) miejscami upamiętniającymi wydarzenia historyczne bądź działalność wybitnych osobistości lub instytucji;**

2) zabytki ruchome będące, w szczególności:

- a) dziełami sztuk plastycznych, rzemiosła artystycznego i sztuki użytkowej,**
- b) kolekcjami stanowiącymi zbiory przedmiotów zgromadzonych i uporządkowanych według koncepcji osób, które tworzyły te kolekcje,**
- c) numizmatami oraz pamiątkami historycznymi, a zwłaszcza militariami, sztandarami, pieczęciami, odznakami, medalami i orderami,**
- d) wytworami techniki, a zwłaszcza urządzeniami, środkami transportu oraz maszynami i narzędziami świadczącymi o kulturze materialnej, charakterystycznymi dla dawnych i nowych form gospodarki, dokumentującymi poziom nauki i rozwoju cywilizacyjnego,**
- e) materiałami bibliotecznymi, o których mowa w art. 5 ustawy z dnia 27 czerwca 1997 r. o bibliotekach (Dz. U. z 2019 r. poz. 1479),**

- f) instrumentami muzycznymi,
- g) wytworami sztuki ludowej i rękodzieła oraz innymi obiektami etnograficznymi,
- h) przedmiotami upamiętniającymi wydarzenia historyczne bądź działalność wybitnych osobistości lub instytucji;

3) zabytki archeologiczne będące, w szczególności:

- a) pozostałościami terenowymi pradziejowego i historycznego osadnictwa,
- b) cmentarzyskami,
- c) kurhanami,
- d) reliktnami działalności gospodarczej, religijnej i artystycznej.

2. Ochronie mogą podlegać nazwy geograficzne, historyczne lub tradycyjne nazwy obiektu budowlanego, placu, ulicy lub jednostki osadniczej.

W art. 7 u.o.z.o.z. ustawa wymienia formy i sposoby ochrony zabytków.

Rejestr zabytków jest historycznie najstarszą formą ochrony zabytków utworzoną w 1928 roku. Obecnie rejestr zabytków prowadzony jest na podstawie *Obwieszczenia Ministra Kultury, Dziedzictwa Narodowego i Sportu z dnia 20 listopada 2020 r. w sprawie ogłoszenia jednolitego tekstu rozporządzenia Ministra Kultury i Dziedzictwa Narodowego w sprawie prowadzenia rejestru zabytków, krajowej, wojewódzkiej i gminnej ewidencji zabytków oraz krajowego wykazu zabytków skradzionych lub wywiezionych za granicę niezgodnie z prawem* (Dz.U. 2021 poz. 56).

Zgodnie z przepisami art. 10 i 11 ustawy o ochronie zabytków i opiece nad zabytkami, jedynym organem mającym kompetencje dokonywania wpisów do rejestru jest właściwy terytorialnie wojewódzki konserwator zabytków.

Podstawą wpisu do rejestru zabytków jest decyzja administracyjna wydana przez wojewódzkiego konserwatora zabytków. Z wnioskiem o wpis może wystąpić właściciel zabytku oraz użytkownik wieczysty gruntu, na którym znajduje się zabytek. Także wojewódzki konserwator zabytków ma prawo wszczęcia postępowania o wpis zabytku nieruchomego do rejestru zabytków. Przepisy ustawy nakazują informowanie obywateli o wszczęciu postępowania w sprawie wpisania zabytku do rejestru, m. in. na stronie podmiotowej Biuletynu Informacji Publicznej starostwa powiatowego, na obszarze którego zabytek się znajduje.

Starosta w uzgodnieniu z wojewódzkim konserwatorem zabytków może umieszczać na zabytku nieruchomym wpisanym do rejestru znak informujący o ochronie obiektu. Wzór i wymiary znaku określa rozporządzenie Ministra Kultury z dnia 9 lutego 2004 r.

w sprawie wzoru znaku informacyjnego umieszczanego na zabytkach nieruchomych wpisanych do rejestru zabytków. Należy podkreślić, że choć umieszczenie znaku jest fakultatywne to stanowi on ważną formę budowania świadomości społecznej i zasadne jest oznakowanie wszystkich obiektów będących w rejestrze zabytków.

Bardzo istotny jest zakaz prowadzenia prac konserwatorskich, restauratorskich, robót budowlanych a także podejmowanie innych działań, które mogłyby doprowadzić do zniszczenia zabytku, wobec którego wszczęte jest postępowanie o wpisaniu do rejestru zabytków. Zakaz ten dotyczy również robót budowlanych, co do których zostało już wydane pozwolenie na budowę oraz innych działań określonych w decyzjach zezwalających na ich prowadzenie.

Działania te mają na celu udzielenie tymczasowej ochrony zabytkom nieruchomym przed uprawomocnieniem się decyzji o wpisaniu do rejestru.

Zabytek wpisany do rejestru w razie spełnienia określonych przesłanek może zostać z tego rejestru skreślony, co jest równoznaczne z pozbawieniem go ochrony konserwatorskiej. Podstawy skreślenia zabytku z rejestru określone są w art. 13 u.o.z.o.z. i należą do nich: zniszczenie zabytku w stopniu powodującym utratę jego wartości historycznej, artystycznej lub naukowej, zakwestionowanie wartości będącej podstawą wpisu do rejestru zabytków w nowych ustaleniach naukowych oraz wpisanie zabytku na Listę Skarbów Dziedzictwa, wpisanie zabytku do inwentarza muzeum bądź jego wejście w skład narodowego zasobu bibliotecznego.

Wszelkie prace i badania prowadzone przy zabytkach wpisanych do rejestru zabytków wymagają pozwoleń, mających charakter decyzji administracyjnej, wydawane są na podstawie art. 36 ustawy o ochronie zabytków i opiece nad zabytkami, przez właściwego wojewódzkiego konserwatora zabytków. Ustawa z 10 lipca 2015 r. o zmianie u.o.z.o.z. (Dz. U. 2016 r. poz. 1330) wprowadziła nową formę ochrony zabytków jaką jest wpis na Listę Skarbów Dziedzictwa, na której znajdują się zabytki ruchome o szczególnej wartości dla dziedzictwa kulturowego.

Najbardziej prestiżową formą ochrony zabytków jest uznanie za pomnik historii, zgodnie bowiem z art. 15 ust. 1 u.o.z.o.z. Prezydent RP, na wniosek ministra do spraw kultury i ochrony dziedzictwa narodowego, który po zasięgnięciu obligatoryjnie opinii Rady Ochrony Zabytków, w drodze rozporządzenia uznaje za pomnik historii zabytek nieruchomy wpisany do rejestru zabytków lub park kulturowy o szczególnej wartości dla kultury, określając jego granice.

Zabytki uznane za pomniki historii mogą być zgłaszane do wpisania na Listę Światowego Dziedzictwa Kulturowego i Przyrodniczego (art. 15 ust. 4 u.o.z.o.z.).

Park kulturowy jest jedyną formą wskazującą na ochronę krajobrazu kulturowego – jego utworzenie należy do kompetencji rady gminy, po zasięgnięciu opinii właściwego konserwatora zabytków. W intencji ustawodawców celem parku kulturowego powinno być zachowanie i kultywowanie regionalnych tradycji kulturowych, w tym regionalnego budownictwa.

Dla społeczności lokalnych może to mieć olbrzymie znaczenie, chociażby dla rozwoju tzw. turystyki kulturowej. Park kulturowy przekraczający granice gminy może być utworzony na podstawie zgodnych uchwał rad gmin (związku gmin), na których terenie ma być utworzony. Należy podkreślić, że rada gminy powinna w uchwale o ustanowieniu parku kulturowego dokładnie określić jego granice. Jak wskazuje wyrok Naczelnego Sądu Administracyjnego z 7 lipca 2007 (II OSK 1487/07) ograniczenie się do pokaźnej grubości kreski wyznaczającej granice przy relatywnie małej skali planu jest prawnie wadliwe. Z kolei wyrok Wojewódzkiego Sądu Administracyjnego w Krakowie z 18 grudnia 2007 r (III SA/Kr 569/07) wskazuje na konieczność należytego uzasadnienia, to jest wskazywać na elementy kulturowe w obejmowanym ochroną krajobrazie.

Skutkiem ustanowienia parku kulturowego jest obowiązek sporządzenia miejscowego planu zagospodarowania przestrzennego oraz planu ochrony parku kulturowego dla danego obszaru. Plan ochrony sporządza wójt w uzgodnieniu z wojewódzkim konserwatorem zabytków a następnie jest on zatwierdzany przez radę gminy.

Zgodnie z art. 7 u.o.z.o.z. jedną z form ochrony jest ustalenie ochronne w miejscowym planie zagospodarowania przestrzennego, co w art. 18 u.o.z.o.z. zostało przełożone na ogólne zobowiązanie do ochrony zabytków i opieki nad zabytkami, do uwzględnienia m. in. przy sporządzaniu i aktualizacji miejscowych planów zagospodarowania przestrzennego.

Z kolei w art. 19 u.o.z.o.z. doprecyzowuje, że w studium uwarunkowań i kierunków zagospodarowania przestrzennego gminy oraz w miejscowym planie zagospodarowania przestrzennego powinno się uwzględniać w szczególności ochronę zabytków nieruchomych wpisanych do rejestru zabytków i ich otoczenia oraz potrzeby innych zabytków nieruchomych znajdujących się w gminnej ewidencji zabytków i parków kulturowych.

O ustaleniu ochrony w miejscowym planie zagospodarowania jako odrębnej formy ochrony zabytków możemy mówić wyłącznie w odniesieniu do stref ochrony konserwatorskiej, które wymienia art. 19 ust. 3 u.o.z.o.z. W strefie ochrony konserwatorskiej obowiązują określone ograniczenia, nakazy i zakazy wniesione

ustaleniami planu i strefa nie musi pokrywać się z obszarami wpisanymi do rejestru zabytków.

W piśmiennictwie prawniczym, w związku z zapisami ustawy o ochronie zabytków i opiece nad zabytkami funkcjonuje termin „nienazwanych form ochrony zabytków”, który pojawił się np. w odniesieniu do gminnej ewidencji zabytków, w związku z przypisanymi tej ewidencji skutkami prawnymi. Pomimo nieujęcia gminnej ewidencji zabytków w art. 7 u.o.z.o.z. to może być ona kwalifikowana jako forma ochrony zabytków.

Drugim przykładem „nienazwanej formy ochrony zabytków” mogą być umowy, o których mowa w art. 26 u.o.z.o.z., albowiem w treści umów sprzedaży, zamiany, darowizny lub dzierżawy zabytku nieruchomego wpisanego do rejestru zabytków, stanowiącego własność Skarbu Państwa lub jednostki samorządu terytorialnego, należy nałożyć, jeżeli stan zachowania zabytku tego wymaga, na nabywcę lub dzierżawcę obowiązek przeprowadzenia w określonym terminie niezbędnych prac konserwatorskich przy tym zabytku. W takim przypadku źródłem obowiązków nie są prawa powszechne ale umowa cywilno-prawna zawierana pomiędzy Skarbem Państwa bądź jednostką samorządu terytorialnego a nabywcą.

Art. 7. Formami ochrony zabytków są:

1) wpis do rejestru zabytków;

1a) wpis na Listę Skarbów Dziedzictwa;

2) uznanie za pomnik historii;

3) utworzenie parku kulturowego;

4) ustalenia ochrony w miejscowym planie zagospodarowania przestrzennego albo w decyzji o ustaleniu lokalizacji inwestycji celu publicznego, decyzji o warunkach zabudowy, decyzji o zezwoleniu na realizację inwestycji drogowej, decyzji o ustaleniu lokalizacji linii kolejowej lub decyzji o zezwoleniu na realizację inwestycji w zakresie lotniska użytku publicznego.

Z wpisaniem zabytku na Listę Skarbów Dziedzictwa wiążą się dla właściciela określone obowiązki:

będzie on zobowiązany powiadomić ministra w przypadku uszkodzenia, zniszczenia, zaginięcia lub kradzieży, zagrożenia dla zabytku, zmiany miejsca przechowywania zabytku (art. 28 ust. 2 u.o.z.o.z.), a szczegółowe wymagania co do standardów ochrony zabytku zostaną określone w rozporządzeniu.

Dysponent zabytku wpisanego na Listę Skarbów Dziedzictwa będzie mógł ubiegać się o przyznanie dotacji celowej na dofinansowanie prac konserwatorskich czy restauratorskich, dotację celową na zabezpieczenie pomieszczenia, gdzie przechowywany jest zabytek, a także do wnioskowania do ministra o przechowanie zabytku w pomieszczeniu należącym do państwowej instytucji kultury (art. 37 i ust. 4).

Jednostkom samorządu terytorialnego powierzono troskę o zachowanie krajobrazów kulturowych. W art. 16 gminy uzyskały kompetencje wprowadzenia właściwej formy ochrony, czyli tworzenia parków kulturowych.

Park kulturowy służy ochronie przestrzeni o wartości kulturowej jako całości, co nie wymusza aby znajdowały się na nim obiekty zabytkowe.

Przeniesienie punktu ciężkości ochrony krajobrazu kulturowego poprzez powoływanie parków kulturowych na poziom gmin było przedsięwzięciem ryzykownym. Głównym czynnikiem hamującym powoływanie przez gminy parków była i jest obawa samorządów przed wprowadzaniem jakichkolwiek form ochrony ograniczających swobodę inwestowania. Wydaje się, że organy administracji państwowej powinny podjąć szeroko zorganizowaną i przemyślaną edukację oraz akcję propagandową skierowaną do władz samorządowych ale także przejęcie ciężaru finansowania sfery organizacyjnej (np. sporządzenie planu ochrony) parków kulturowych. Przy sporządzaniu planu ochrony pomocne mogą okazać się zarządy parków krajobrazowych, których celem jest także ochrona krajobrazu kulturowego.

Art. 16

1. Rada gminy, po zasięgnięciu opinii wojewódzkiego konserwatora zabytków, na podstawie uchwały, może utworzyć park kulturowy w celu ochrony krajobrazu kulturowego oraz zachowania wyróżniających się krajobrazowo terenów z zabytkami nieruchomymi charakterystycznymi dla miejscowej tradycji budowlanej i osadniczej.

Zgodnie z art. 17 u.o.z.o.z. na chronionym terenie parku kulturowego lub na jego części mogą być ustanowione zakazy i ograniczenia.

Art. 17.

1. Na terenie parku kulturowego lub jego części mogą być ustanowione zakazy i ograniczenia dotyczące:

- 1) prowadzenia robót budowlanych oraz działalności przemysłowej, rolniczej, hodowlanej, handlowej lub usługowej;**
- 2) zmiany sposobu korzystania z zabytków nieruchomych;**
- 3) umieszczania tablic, napisów, ogłoszeń reklamowych i innych znaków niezwiązanych z ochroną parku kulturowego,**

z wyjątkiem znaków drogowych i znaków związanych z ochroną porządku i bezpieczeństwa publicznego, z zastrzeżeniem art. 12 ust. 1;

3a) zasad i warunków sytuowania obiektów małej architektury;

4) składowania lub magazynowania odpadów.

W art. 18 i 19 u.o.z.o.z. ustawodawca wskazuje na obowiązek uwzględniania ochrony zabytków i opieki nad zabytkami oraz zapisów zawartych w gminnych programach opieki nad zabytkami przy sporządzaniu i aktualizacji strategii rozwoju gminy, studium uwarunkowań i kierunków zagospodarowania przestrzennego gminy oraz miejscowych planach zagospodarowania przestrzennego.

Art. 18

1. Ochronę zabytków i opiekę nad zabytkami uwzględnia się przy sporządzaniu i aktualizacji strategii rozwoju województw, planów zagospodarowania przestrzennego województw, planu zagospodarowania przestrzennego morskich wód wewnętrznych, morza terytorialnego i wyłącznej strefy ekonomicznej, analiz i studiów z zakresu zagospodarowania przestrzennego powiatu, strategii rozwoju gmin, strategii rozwoju ponadlokalnego, studiów uwarunkowań i kierunków zagospodarowania przestrzennego gmin oraz miejscowych planów zagospodarowania przestrzennego albo decyzji o ustaleniu lokalizacji inwestycji celu publicznego, decyzji o warunkach zabudowy, decyzji o zezwoleniu na realizację inwestycji drogowej, decyzji o ustaleniu lokalizacji linii kolejowej lub decyzji o zezwoleniu na realizację inwestycji w zakresie lotniska użytku publicznego

2. W strategiach, analizach, planach i studiach, o których mowa w ust. 1, w szczególności:

- 1) uwzględnia się krajowy program ochrony zabytków i opieki nad zabytkami;
- 2) określa się rozwiązania niezbędne do zapobiegania zagrożeniom dla zabytków, zapewnienia im ochrony przy realizacji inwestycji oraz przywracania zabytków do jak najlepszego stanu;
- 3) ustala się przeznaczenie i zasady zagospodarowania terenu uwzględniające opiekę nad zabytkami.

Art. 19

1. W studium uwarunkowań i kierunków zagospodarowania przestrzennego gminy oraz w miejscowym planie zagospodarowania przestrzennego uwzględnia się, w szczególności ochronę:

- 1) zabytków nieruchomych wpisanych do rejestru i ich otoczenia;
- 2) innych zabytków nieruchomych, znajdujących się w gminnej ewidencji zabytków;
- 3) parków kulturowych.

1a. W decyzji o ustaleniu lokalizacji inwestycji celu publicznego, decyzji o warunkach zabudowy, decyzji o zezwoleniu na realizację inwestycji drogowej, decyzji o ustaleniu lokalizacji linii kolejowej lub decyzji o zezwoleniu na realizację inwestycji w zakresie lotniska użytku publicznego uwzględnia się w szczególności

ochronę:

1) zabytków nieruchomych wpisanych do rejestru i ich otoczenia;

2) innych zabytków nieruchomych, znajdujących się w gminnej ewidencji zabytków.

1b. W uchwale określającej zasady i warunki sytuowania obiektów małej architektury, tablic i urządzeń reklamowych oraz ogrodzeń uwzględnia się w szczególności:

1) ochronę zabytków nieruchomych wpisanych do rejestru i ich otoczenia;

2) ochronę zabytków nieruchomych, innych niż wymienione w pkt 1, znajdujących się w gminnej ewidencji zabytków;

3) wnioski i rekomendacje audytów krajobrazowych oraz plany ochrony parków krajobrazowych.

2. W przypadku, gdy gmina posiada gminny program opieki nad zabytkami, ustalenia tego programu uwzględnia się w studium i planie, o których mowa w ust. 1.

3. W studium i planie, o których mowa w ust. 1, ustala się, w zależności od potrzeb, strefy ochrony konserwatorskiej obejmujące obszary, na których obowiązują określone ustaleniami planu ograniczenia, zakazy i nakazy, mające na celu ochronę znajdujących się na tym obszarze zabytków.

W art. 20 u.o.z.o.z. wskazuje się na konieczność uzgadniania z wojewódzkim konserwatorem zabytków projektów i zmian miejscowego planu zagospodarowania przestrzennego.

Art.20.

Projekty i zmiany planu zagospodarowania przestrzennego województwa oraz miejscowego planu zagospodarowania przestrzennego podlegają uzgodnieniu z wojewódzkim konserwatorem zabytków w zakresie kształtowania zabudowy i zagospodarowania terenu.

W art. 21 i 22 u.o.z.o.z. ustawodawca wskazuje na rangę ewidencji zabytków jako źródła sporządzania gminnych programów opieki nad zabytkami.

Ewidencje zabytków są podstawą działań ochronnych, niezależnie od rejestru zabytków, który kwalifikuje do ochrony prawnej.

Zgodnie z obowiązującymi przepisami ewidencja stanowi podstawę do sporządzania programów opieki nad zabytkami przez województwa, powiaty i gminy.

Podstawową rolę odgrywa w tym zakresie gminna ewidencja zabytków, do której prowadzenia zobowiązani są wójtowie, burmistrzowie i prezydenci.

Gminna Ewidencja Zabytków nie jest zbiorem zamkniętym, ustawodawca dał możliwość dopisywania do niej zabytków, po uzgodnieniu z konserwatorem zabytków

– inicjatywa należy do wójtów, burmistrzów i prezydentów miast.

Włączenie zabytku nieruchomego do ewidencji nie wymaga zgody właściciela tego zabytku. Należy podkreślić, że włączenie do wojewódzkiej ewidencji zabytków karty ewidencyjnej zabytku ruchomego może nastąpić za zgodą właściciela tego zabytku.

W art. 21 i 22 u.o.z.o.z. ustawodawca wskazuje, że do kompetencji ministra właściwego do spraw kultury i ochrony dziedzictwa narodowego należy określenie w drodze rozporządzenia sposobu prowadzenia rejestru zabytków, krajowej, wojewódzkiej i gminnej ewidencji zabytków.

Art. 21.

Ewidencja zabytków jest podstawą do sporządzania programów opieki nad zabytkami przez województwa, powiaty i gminy.

Art. 22.

1. Generalny Konserwator Zabytków prowadzi krajową ewidencję zabytków w formie zbioru kart ewidencyjnych zabytków znajdujących się w wojewódzkich ewidencjach zabytków.

2. Wojewódzki konserwator zabytków prowadzi wojewódzką ewidencję zabytków w formie kart ewidencyjnych zabytków znajdujących się na terenie województwa.

3. Włączenie karty ewidencyjnej zabytku ruchomego niewpisanego do rejestru do wojewódzkiej ewidencji zabytków może nastąpić za zgodą właściciela tego zabytku.

4. Wójt (burmistrz, prezydent miasta) prowadzi gminną ewidencję zabytków w formie zbioru kart adresowych zabytków nieruchomych z terenu gminy.

5. W gminnej ewidencji zabytków powinny być ujęte:

1) zabytki nieruchome wpisane do rejestru;

2) inne zabytki nieruchome znajdujące się w wojewódzkiej ewidencji zabytków;

3) inne zabytki nieruchome wyznaczone przez wójta (burmistrza, prezydenta miasta) w porozumieniu z wojewódzkim konserwatorem zabytków.

6. Właściwy dyrektor urzędu morskiego prowadzi ewidencję zabytków znajdujących się na polskich obszarach morskich w formie zbioru kart ewidencyjnych.

W artykułach od 25 do 37 u.o.z.o.z. ustawodawca precyzyjnie określa sposób zagospodarowania zabytków, prowadzenie badań przy zabytkach, prowadzenie prac i robót oraz podejmowania innych działań przy zabytkach.

Zgodnie z art. 25 u.o.z.o.z. zagospodarowanie zabytku wpisanego do rejestru zabytków

na cele użytkowe wymaga posiadania uzgodnionej dokumentacji.

Artykuł 26 u.o.z.o.z. nakłada na właścicieli zabytków nieruchomych wpisanych do rejestru zabytków, którymi są Skarb Państwa lub jednostki samorządu terytorialnego obowiązek zawarcia w umowach sprzedaży, zamiany, darowizny lub dzierżawy obowiązku przeprowadzenia prac konserwatorskich przy tym zabytku. Z tego powodu artykuł ten jest często cytowany jako przykład „nienazwanej form ochrony zabytków”.

Zgodnie z art. 27 u.o.z.o.z. na wniosek właściciela lub posiadacza zabytków wojewódzki konserwator zabytków przedstawia w formie pisemnej zalecania konserwatorskie. Przepis ten pozostaje w związku z art. 108 u.o.z.o.z., który wprowadza odpowiedzialność karną za zniszczeniu lub uszkodzenie zabytku oraz niezabezpieczenie zabytku w należyty sposób przed jego uszkodzeniem lub zniszczeniem (art. 110 u.o.z.o.z.).

Artykuł 28 u.o.z.o.z. nakłada obowiązek informacyjny na właściciela lub posiadacza zabytku wpisanego do rejestru lub wojewódzkiej ewidencji zabytków, z precyzyjnym podaniem ram czasowych w jakich ten obowiązek musi zostać wypełniony, w zależności od występującego zdarzenia.

Od dnia 1 stycznia 2018 r. właściciel lub posiadacz zabytku wpisanego do rejestru lub zabytku znajdującego się w wojewódzkiej ewidencji zabytków ma obowiązek zawiadomić wojewódzkiego konserwatora zabytków o uszkodzeniu, zniszczeniu, zaginięciu lub kradzieży zabytku oraz zagrożeniu dla zabytku, nie później niż w terminie 14 dni od dnia powzięcia wiadomości o wystąpieniu zdarzenia.

Dotychczas przepis zobowiązywał do niezwłocznego przekazania informacji służbom konserwatorskim, co uniemożliwiało jednoznaczne określenie, w jakim terminie obowiązek ten powinien zostać wykonany.

Zgodnie z art. 32 ust. 1 pkt 3 u.o.z.o.z. wójt przyjmuje zawiadomienie o znalezieniu w trakcie prowadzenia robót budowlanych lub ziemnych przedmiotu, co do którego istnieje przypuszczenie, że jest on zabytkiem i zgodnie z art. 32 ust. 2 u.o.z.o.z. przyjmujący zawiadomienie wójt ma obowiązek niezwłocznie przekazać zawiadomienie (w terminie nie dłuższym niż 3 dni) właściwemu wojewódzkiemu konserwatorowi zabytków.

Zgodnie z art. 33 ust. 1 u.o.z.o.z. wójt przyjmuje zawiadomienie o przypadkowym znalezieniu przedmiotu, co do którego istnieje przypuszczenie, że jest on zabytkiem archeologicznym i zgodnie z art. 33 ust. 2 przyjmujący zawiadomienie wójt ma obowiązek niezwłocznie przekazać zawiadomienie (w terminie nie dłużej niż 3 dni)

właściwemu wojewódzkiemu konserwatorowi zabytków.

Zgodnie z art. 34 osobom, które odkryły bądź przypadkowo znalazły zabytek archeologiczny, przysługuje nagroda.

Zgodnie z art. 36 ust. 1 pkt. 12 u.o.z.o.z. ustawy o ochronie zabytków i opiece nad zabytkami, prowadzenie poszukiwań zabytków może się odbywać na podstawie pozwolenia wojewódzkiego konserwatora zabytków.

Dokument ten wydaje się na wniosek osób fizycznych albo jednostek organizacyjnych zamierzających prowadzić poszukiwania (art. 36 ust. 7 ustawy o ochronie zabytków i opiece nad zabytkami), złożony do wojewódzkiego konserwatora zabytków lub do dyrektora urzędu morskiego właściwego dla miejsca prowadzenia poszukiwań. Wszelkie pozyskane w trakcie poszukiwań zabytki archeologiczne stanowią zgodnie z art. 35 ust. 2 ustawy o ochronie zabytków i opiece nad zabytkami własność Skarbu Państwa i muszą zostać niezwłocznie przekazane wojewódzkiemu konserwatorowi zabytków.

Również pozostałe kategorie zabytków, znalezione w takich okolicznościach, że poszukiwanie właściciela byłoby oczywiście bezcelowe, stają się zgodnie z art. 189 Kodeksu cywilnego (Dz. U. 2020 r. poz. 1740), zwanego dalej kodeksem cywilnym, własnością Skarbu Państwa, a znalazca obowiązany jest je niezwłocznie wydać właściwemu staroście.

Nielegalne poszukiwania ukrytych lub porzuconych zabytków przy użyciu wszelkiego rodzaju urządzeń elektronicznych oraz sprzętu do nurkowania będą uznawane za przestępstwa zagrożone karą ograniczenia wolności albo pozbawienia wolności do lat 2 (art. 109c wprowadzony nowelizacją ustawy o ochronie zabytków i opiece nad zabytkami, obowiązującą od 1 stycznia 2018 r.).

Nie należy wydobywać z ziemi żadnych zabytkowych przedmiotów ani odsłaniać archeologicznych obiektów czy otaczających ich nawarstwień. Działania takie niosą za sobą ryzyko zniszczenia cennych kulturowo stanowisk archeologicznych.

Kluczowym dla ich ochrony jest zachowanie nawarstwień ziemnych i wzajemnych układów przestrzennych artefaktów i śladów działalności ludzkiej. To właśnie one pozwalają na określenie datowania zabytku, jego powiązań z działalnością człowieka, a także na wskazanie okoliczności, w jakich dany zabytek funkcjonował, czyli właściwe odtworzenie wydarzeń z przeszłości. Poprawna analiza kontekstu archeologicznego jest możliwa wyłącznie podczas profesjonalnie wykonanych badań, prowadzonych przez archeologów.

W art. 36 u.o.z.o.z. wymienia katalog prac i inicjatyw wymagających wydania

pozwolenia. Postępowanie administracyjne prowadzone w sprawie wydawanych pozwoleń może być wszczęte wyłącznie na wniosek uprawnionej osoby fizycznej lub jednostki organizacyjnej posiadającej tytuł prawny do zabytku wpisanego do rejestru wynikający z prawa własności, użytkowania wieczystego, trwałego zarządu albo ograniczonego prawa rzeczowego lub stosunku zobowiązaniowego.

Za istotną zmianę obowiązującą od 1 stycznia 2018 należy uznać doprecyzowanie art. 36 ust. 1 pkt 11 u.o.z.o.z., w którym dodano, że pozwolenia wojewódzkiego konserwatora zabytków wymaga usunięcie drzew i krzewów z terenu nieruchomości wpisanej do rejestru zabytków. Wyjątkiem będzie jedynie prowadzenie akcji ratowniczej przez właściwe służby powołane do niesienia pomocy osobom w przypadku zagrożenia życia lub zdrowia. Niezależnie od formy własności terenu, wymagane będzie jedno pozwolenie wojewódzkiego konserwatora zabytków, zamiast dotychczasowych dwóch, wynikających z odmiennych ustaw.

Ochrona zieleni na terenach zabytkowych dotyczyć będzie parków, ogrodów, cmentarzy i innych form zieleni na obszarach wpisanych do rejestru zabytków.

Tryb wydawania pozwoleń, wymagania formalne wniosku zostały uregulowane w rozporządzeniu *Rozporządzeniu Ministra Kultury i Dziedzictwa Narodowego z dnia 22 czerwca 2017 r. w sprawie prowadzenia prac konserwatorskich, prac restauratorskich i badań konserwatorskich przy zabytku wpisanym do rejestru zabytków albo na Liście Skarbów Dziedzictwa oraz robót budowlanych, badań architektonicznych i innych działań przy zabytku wpisanym do rejestru zabytków, a także badań archeologicznych i poszukiwań zabytków* (t.j. Dz.U. 2021 poz. 81).

Decyzja administracyjna wywiera skutki prawne z chwilą kiedy staje się ostateczna, a zgodnie z art. 16 kodeksu postępowania administracyjnego decyzje, od których nie służy odwołanie lub wniosek o ponowne rozpatrzenie sprawy, są ostateczne. Odwołanie nie przysługuje:

Od decyzji wydanej przez organ I instancji, jeżeli upłynął dla strony czternastodniowy termin do wniesienia odwołania;

Od decyzji wydanej przez organ II instancji. W przypadku spraw z zakresu ochrony zabytków organem II instancji (czyli odwoławczym) jest Minister Kultury i Dziedzictwa Narodowego. W tym miejscu należy wspomnieć, że nowelizacja ustawy o ochronie zabytków i opiece nad zabytkami, jaka weszła w życie 1 stycznia 2018 r. wprowadziła katalog administracyjnych kar pieniężnych i zasad ich wymierzania w zdecydowanej większości przypadków za łamanie postanowień art. 36 u.o.z.o.z. Kary pieniężne będą nakładane na właścicieli lub posiadaczy zabytków m.in. w przypadku:

niepowiadomienia odpowiednich organów o uszkodzenie, zniszczeniu, zaginięciu, kradzieży zabytku, niepowiadomienia o zagrożeniu dla zabytku, niepowiadomienia o zmianie miejsca przechowywania zabytku ruchomego, niepowiadomienia o zmianach dotyczących stanu prawnego zabytku, utrudniania lub uniemożliwiania dostępu do zabytku organowi ochrony zabytków, podjęcia jakichkolwiek działań przy zabytku wymagających pozwolenia konserwatora bez tego pozwolenia (np. poszukiwania za pomocą elektronicznych urządzeń, wydobywania zabytków archeologicznych z ziemi). Wysokość kar pieniężnych jest różna i waha się w granicach od 500 zł, do 500 000 zł. Przy wymierzaniu kar administracyjnych zastosowanie będą miały zasady określone w kodeksie postępowania administracyjnego, które weszły w życie w czerwcu 2017 r. Pobierane kary będą zasilały powołany ustawą Narodowy Fundusz Ochrony Zabytków.

Zgodnie z art. 49 i 50 u.o.z.o.z. Wojewódzki konserwator zabytków w konkretnych sytuacjach może wydać decyzję nakazującą przeprowadzenie prac konserwatorskich lub robót budowlanych oraz określa sposób wyceny i egzekucji w przypadku wykonania zastępczych prac konserwatorskich lub robót budowlanych.

Zgodnie z art. 71 ust. 1 i ust. 2 u.o.z.o.z. sprawowanie opieki nad zabytkami, co do których tytuł prawny posiada gmina, należy do gminy, włączając w to finansowanie prac konserwatorskich, restauratorskich i robót budowlanych. Jest to zadanie własne jednostki samorządu terytorialnego.

Zgodnie z art. 73 u.o.z.o.z. gmina będąca właścicielem, posiadaczem bądź posiadającą w trwałym zarządzie zabytek wpisany do rejestru zabytków może ubiegać się o dotację na dofinansowanie prac konserwatorskich, restauratorskich lub budowlanych przy tym zabytku.

Art. 74 u.o.z.o.z. stanowi, że dotacja może być udzielona przez ministra do spraw kultury i ochrony dziedzictwa narodowego oraz wojewódzkiego konserwatora zabytków. Szczegółowe zasady udzielania dotacji zawarte są w artykułach 75-78 ustawy o ochronie zabytków i opiece nad zabytkami.

Artykuł 81 u.o.z.o.z. reguluje możliwość udzielania dotacji na prace restauratorskie, konserwatorskie i budowlane na zasadach określonych w uchwale podjętej przez organ stanowiący gminy. Pozytywną zmianą wprowadzoną 9 września 2017 jest możliwość przyznawania dotacji ze środków publicznych na remonty obiektów ujętych w gminnej ewidencji zabytków (art. 81). Dotychczas na taką pomoc mogli liczyć tylko właściciele zabytków wpisanych do rejestru, a więc najbardziej wartościowych i objętych większą ochroną niż te z ewidencji.

Ewidencja wiązała się dotąd tylko z ograniczeniami. Właściciele ujętych w niej budynków musieli konsultować z konserwatorem planowane przebudowy i rozbudowy, a w zamian nic nie otrzymywali. Dofinansowanie prac przy obiektach wpisanych do rejestru zabytków jest zadaniem administracji publicznej (art. 82 u.o.z.o.z.).

W art. 82a u.o.z.o.z. uregulowano udzielanie i rozliczanie dotacji przez ministra do spraw ochrony dziedzictwa narodowego w sytuacji gdy, planowane koszty badań archeologicznych i ich dokumentacji przekraczają określony w ustawie poziom, lub gdy nastąpi niespodziewane odkrycie nieznanego wcześniej zabytku archeologicznego.

Art. 83a u.o.z.o.z. reguluje finansowanie niezbędnych wydatków na pokrycie wyposażenia pomieszczenia i zabezpieczenia technicznego pomieszczenia, w którym będzie przechowywany zabytek wpisany na Listę Skarbów Dziedzictwa.

Od 1 stycznia 2018 r. dodano art. 83b do ustawy o ochronie zabytków, na podstawie którego został utworzony Narodowy Fundusz Ochrony Zabytków. Jest to fundusz celowy, a jego środki będą przeznaczone na dofinansowanie nakładów koniecznych na wykonanie prac konserwatorskich lub restauratorskich przy zabytku wpisanym na Listę Skarbów Dziedzictwa, a przy zabytku wpisanym do rejestru również na dofinansowanie robót budowlanych.

Przychodem Funduszu mają być kary pieniężne, o których mowa w art. 107a-107e ustawy.

Artykuł 87 u.o.z.o.z. reguluje obowiązki gminy w zakresie sporządzania w cyklach 4 letnich gminnych programów opieki nad zabytkami Katalog zadań własnych gminy w zakresie ochrony dziedzictwa narodowego został rozszerzony na mocy art. 93 ust. 4 u. o. z. o. z. i należą do nich:

- 1) utworzenie parku kulturowego (art. 16 ust. 1 i 5 u.o.z.o.z.);
- 2) sporządzenie i zatwierdzenie planu ochrony parku kulturowego (art. 16 ust. 3 u.o.z.o.z.);
- 3) utworzenie jednostki organizacyjnej do zarządzania parkiem kulturowym (art. 16 ust. 4 u.o.z.o.z.);
- 4) prowadzenie gminnej ewidencji zabytków (art. 22 ust. 4 u.o.z.o.z.);

5) przekazanie wojewódzkiemu konserwatorowi zabytków przyjętego zawiadomienia o dokonaniu w trakcie prowadzenia robót budowlanych lub ziemnych odkrycia przedmiotu, co do którego istnieje przypuszczenie, że jest on zabytkiem (art. 32 ust. 2 u.o.z.o.z.);

6) przekazanie wojewódzkiemu konserwatorowi zabytków przyjętego zawiadomienia o przypadkowym znalezieniu przedmiotu, co do którego istnieje przypuszczenie, że jest on zabytkiem archeologicznym (art. 33 ust. 2 u.o.z.o.z.);

7) sporządzenie gminnego programu opieki nad zabytkami (art. 87 ust. 1 u.o.z.o.z.).

Art. 89 u.o.z.o.z. stanowi, że organami ochrony zabytków w Polsce są:

Art. 89. Organami ochrony zabytków są:

- 1) minister właściwy do spraw kultury i ochrony dziedzictwa narodowego, w imieniu którego zadania i kompetencje, w tym zakresie, wykonuje Generalny Konserwator Zabytków;**
- 2) wojewoda, w imieniu którego zadania i kompetencje, w tym zakresie, wykonuje wojewódzki konserwator zabytków.**

Artykuł 96 u.o.z.o.z. stanowi podstawę aktów współdziałania niezależnych podmiotów w celu wspólnej, efektywnej realizacji zadań administracyjnych w dziedzinie spraw kultury i ochrony dziedzictwa kulturowego, dając możliwość tworzenia porozumień administracyjnych. Przepis ten pozwala na zlecenie zadań z zakresu ochrony zabytków, które należą do zadań administracji rządowej, do wykonania organom administracji samorządowej.

Wyjątkiem są sprawy dotyczące prowadzenia rejestru i wojewódzkiej ewidencji zabytków oraz wydawanie decyzji w tym zakresie, które należą do wyłącznej kompetencji wojewódzkich konserwatorów zabytków.

Wojewoda, na wniosek wojewódzkiego konserwatora zabytków, będzie mógł powierzyć, w drodze porozumienia, prowadzenie niektórych spraw z zakresu swojej właściwości, w tym wydawanie decyzji administracyjnych, gminom, powiatom,

związkom gmin, związkom powiatów, związkom powiatowo-gminnym albo związkom metropolitalnym, położonym na terenie województwa.

W takim przypadku gmina przyjmując zadanie, będzie miała obowiązek utworzenia w strukturze administracyjnej stanowiska gminnego konserwatora zabytków.

Od 1 stycznia 2018 r. ustawa zastępuje dotychczasowy, oparty o prawo wykroczeń, system ochrony prawnej zabytków, systemem administracyjnych kar pieniężnych. Do ustawy z dnia 23 lipca 2003 r. o ochronie zabytków i opiece nad zabytkami wprowadzony został nowy rozdział dotyczący administracyjnych kar pieniężnych.

Naruszenia przepisów ustawy, w zależności od ich rodzaju, zagrożone będą administracyjnymi karami pieniężnymi od 500 zł do 500 000 zł.

Art. 107a dotyczy kar za niepowiadomienie o zmianach stanu zachowania zabytku, o których mowa w art. 28 ustawy o ochronie zabytków.

Obowiązek informacyjny spoczywa na właścicielu lub posiadaczu zabytku wpisanego na Listę Skarbów Dziedzictwa albo wpisanego do rejestru, lub innego zabytku znajdującego się w wojewódzkiej ewidencji zabytków (a więc również zabytku nieruchomego, ujętego w gminnej ewidencji zabytków).

Naruszenie wskazanego obowiązku stanowiło dotychczas wykroczenie, o którym mowa w art. 113 u.o.z.o.z.

Z kolei art. 107c u.o.z.o.z. wprowadza kary pieniężne względem osób uniemożliwiających lub utrudniających dostęp do zabytku organowi ochrony zabytków, wykonującemu uprawnienia wynikające z ustawy.

Art. 107d u.o.z.o.z. wprowadza kary pieniężne względem właściciela lub zarządcy obiektu, który działał bez zalecenia bądź pozwolenia konserwatorskiego, np. na prowadzenie prac budowlanych czy rozbiórkę, będzie narażony na sankcję administracyjną.

Kary administracyjne nakładane przez wojewódzkiego konserwatora zabytków będą podlegały miarkowaniu zgodnie z nowymi przepisami kodeksu postępowania administracyjnego. W uzasadnionych przypadkach będzie można od nich odstąpić, a wysokość kary będzie zależała od wartości zabytku czy sytuacji finansowej właściciela.

Wpływy z kar pieniężnych zasilają Narodowy Fundusz Ochrony Zabytków. Potrzeba zapewnienia większej skuteczności przepisów z zakresu ochrony zabytków przesądziła o zmianie charakteru czynu określonego dotychczas w art. 111 u.o.z.o.z..

Zgodnie z obowiązującym od 1 stycznia 2018 roku brzmieniem art. 109c u.o.z.o.z. poszukiwanie ukrytych lub porzuconych zabytków bez pozwolenia albo wbrew warunkom pozwolenia, w tym przy użyciu wszelkiego rodzaju urządzeń elektronicznych i technicznych oraz sprzętu do nurkowania, stanowi przestępstwo zagrożone karą grzywny, ograniczenia wolności albo pozbawienia wolności do lat 2. Dotychczas wykroczenie zostało przekształcone w przestępstwo. Potrzeba zmiany w tym zakresie wyniknęła z narastającego problemu nielegalnych poszukiwań zabytków, w tym zabytków archeologicznych. Zaostrzenie karania za nielegalne poszukiwania zabytków ma zapewnić skuteczną ochronę zabytków archeologicznych.

AKTY WYKONAWCZE DO USTAWY Z DNIA 23 LIPCA 2003 R. O OCHRONIE ZABYTEKÓW I OPIECIE NAD ZABYTEKAMI

Ustawa z 2003 r. o ochronie zabytków i opiece nad zabytkami jest uzupełniona o wydane akty wykonawcze, jakimi są na gruncie prawa polskiego rozporządzenia:

- ❖ rozporządzenie Ministra Kultury z dnia 9 lutego 2004 r. w sprawie wzoru znaku informacyjnego umieszczanego na zabytkach nieruchomych wpisanych do rejestru zabytków (Dz.U. 2004 Nr 30, poz. 259),
- ❖ rozporządzenie Ministra Kultury z dnia 1 kwietnia 2004 r. w sprawie nagród za odkrycie lub znalezienie zabytków archeologicznych (Dz.U. Nr 71, poz. 650),
- ❖ rozporządzenie Ministra Kultury z dnia 9 kwietnia 2004 r. w sprawie organizacji wojewódzkich urzędów ochrony zabytków (Dz.U. Nr 75, poz. 706),
- ❖ rozporządzenie Rady Ministrów z dnia 27 kwietnia 2004 r. w sprawie Polskiego Komitetu Doradczego (Dz.U. Nr 102, poz. 1066),
- ❖ rozporządzenie Ministra Kultury z dnia 10 maja 2004 r. w sprawie rzeczoznawców Ministra Kultury w zakresie opieki nad zabytkami (Dz.U. 2020 poz. 1901),
- ❖ rozporządzenie Ministra Kultury z dnia 12 maja 2004 r. w sprawie odznaki "Za opiekę nad zabytkami" (Dz.U. Nr 124, poz. 1304 ze zm.),
- ❖ rozporządzenie Ministra Kultury z dnia 25 sierpnia 2004 r. w sprawie organizacji i sposobu ochrony zabytków na wypadek konfliktu zbrojnego i sytuacji kryzysowych (Dz.U. Nr 212, poz. 2153),
- ❖ rozporządzenie Ministra Kultury i Dziedzictwa Narodowego z dnia 18 lutego 2011 r. w sprawie wzorów dokumentów oceny wskazującej czas powstania zabytku, wyceny zabytku oraz potwierdzenia wwozu zabytku na terytorium Rzeczypospolitej Polskiej (Dz.U. Nr 50, poz. 256),
- ❖ rozporządzenie Ministra Kultury i Dziedzictwa Narodowego z dnia 18 kwietnia 2011 r. w sprawie wywozu zabytków za granicę (Dz.U. Nr 89, poz. 510),
- ❖ rozporządzenie Ministra Kultury i Dziedzictwa Narodowego z dnia 26 maja 2011 r. w sprawie prowadzenia rejestru zabytków, krajowej, wojewódzkiej i gminnej ewidencji zabytków oraz krajowego wykazu zabytków

skradzionych lub wywiezionych za granicę niezgodnie z prawem (Dz.U. Nr 113, poz. 661 ze zm.)

- ❖ Obwieszczenie Ministra Kultury, Dziedzictwa Narodowego i Sportu z dnia 20 listopada 2020 r. w sprawie ogłoszenia jednolitego tekstu rozporządzenia Ministra Kultury i Dziedzictwa Narodowego w sprawie prowadzenia rejestru zabytków, krajowej, wojewódzkiej i gminnej ewidencji zabytków oraz krajowego wykazu zabytków skradzionych lub wywiezionych za granicę niezgodnie z prawem (t.j. Dz.U. 2021 poz. 56)
- ❖ rozporządzenie Ministra Kultury i Dziedzictwa Narodowego z dnia 10 stycznia 2014 r. w sprawie dotacji na badania archeologiczne (Dz. U. poz. 110),
- ❖ rozporządzenie Ministra Kultury i Dziedzictwa Narodowego z dnia 19 sierpnia 2015 r. w sprawie krajowego rejestru utraconych dóbr kultury (Dz. U. poz. 1275),
- ❖ rozporządzenie Ministra Kultury i Dziedzictwa Narodowego z dnia 2 sierpnia 2018 r. w sprawie prowadzenia prac konserwatorskich, prac restauratorskich i badań konserwatorskich przy zabytku wpisanym do rejestru zabytków albo na Listę Skarbów Dziedzictwa oraz robót budowlanych, badań architektonicznych i innych działań przy zabytku wpisanym do rejestru zabytków, a także badań archeologicznych i poszukiwań zabytków (t.j. Dz. U. 2021 poz. 81).
- ❖ rozporządzenie Ministra Kultury i Dziedzictwa Narodowego z dnia 16 sierpnia 2017 r. w sprawie dotacji celowej na prace konserwatorskie lub restauratorskie przy zabytku wpisanym na Listę Skarbów Dziedzictwa oraz prace konserwatorskie, restauratorskie i roboty budowlane przy zabytku wpisanym do rejestru zabytków (Dz. U. poz. 1674).

USTAWA Z DNIA 8 MARCA 1990 R. O SAMORZĄDZIE GMINNYM (DZ. U. 2022 POZ. 559 ZE ZM.).

Samorząd gminy ponosi współodpowiedzialność za zachowanie dóbr kultury, co wynika z ustawy samorządowej jak i ustawy o ochronie zabytków i opiece nad zabytkami.

W świetle art. 7 ust. 1 pkt 9 ustawy o samorządzie gminnym:

do zadań własnych gminy należą sprawy kultury, w tym bibliotek gminnych i innych instytucji kultury oraz ochrony zabytków i opieki nad zabytkami, a w myśl art. 7 ust. 1 pkt 13: cmentarzy gminnych.

Obowiązek opieki nad zabytkami wynika z art. 5 i art. 71 pkt. 2 ustawy o ochronie zabytków i opiece nad zabytkami.

Gminie przysługuje prawo pierwokupu w wypadku sprzedaży nieruchomości wpisanej do rejestru zabytków lub prawo użytkowania wieczystego takiej nieruchomości, co wynika z art. 109 ust. 1 pkt 4 ustawy z dnia 21 sierpnia 1997 r. o gospodarce nieruchomościami (t.j. Dz. U. 2021 poz. 1899).

USTAWA Z 27 MARCA 2003 R. O PLANOWANIU I ZAGOSPODAROWANIU PRZESTRZENNYM (DZ. U. 2022 POZ. 503).

Według ustawy planowanie i zagospodarowanie przestrzenne musi uwzględnić wymagania ochrony dziedzictwa kulturowego, zabytków oraz dóbr kultury współczesnej:

zgodnie z art. 1 ust. 2 pkt 4 planowanie i zagospodarowanie przestrzenne musi uwzględniać wymagania ochrony dziedzictwa kulturowego i zabytków oraz dóbr kultury współczesnej;

w art. 10. ust. 1 pkt 4 ustawa określa, że w studium uwzględnia się uwarunkowania wynikające w szczególności ze stanu dziedzictwa kulturowego i zabytków oraz dóbr kultury współczesnej;

w art. 10 ust. 2 pkt 4 w studium określa się w szczególności obszary i zasady ochrony dziedzictwa kulturowego i zabytków oraz dóbr kultury współczesnej;

artykuł 11 mówi, że studium musi zostać zaopiniowane przez właściwego wojewódzkiego konserwatora zabytków.

W miejscowym planie zagospodarowania przestrzennego będącym aktem prawa miejscowego ustawa nakazuje obecność następujących elementów:

w art. 15 ust. 2 pkt 3, 3a, 4 – obowiązkowe określenie zasad ochrony środowiska, przyrody i krajobrazu, dziedzictwa kulturowego i zabytków, w tym krajobrazów kulturowych oraz dóbr kultury współczesnej;

w art. 15 ust. 3 pkt 6 – określa się granice pomników zagłady, ich stref ochronnych oraz ograniczenia dotyczące prowadzenia na ich terenie działalności gospodarczej, określone w ustawie z dnia 7 maja 1999 r. o ochronie terenów byłych hitlerowskich obozów zagłady.

USTAWA Z DNIA 7 LIPCA 1994 R. PRAWO BUDOWLANE (DZ. U. 2021 POZ. 2351 ZE ZM.).

Zgodnie z art. 2 ust. 2 pkt 3 ustawy prawo budowlane przepisy ustawy nie naruszają przepisów odrębnych, a w szczególności o ochronie zabytków i opiece nad zabytkami w odniesieniu do obiektów i obszarów wpisanych do rejestru zabytków oraz obiektów i obszarów objętych ochroną konserwatorską na podstawie miejscowego planu

zagospodarowania przestrzennego.

USTAWA Z DNIA 27 KWIETNIA 2001 R. PRAWO OCHRONY ŚRODOWISKA (DZ. U. 2021 POZ. 1973 ZE ZM.).

W art. 101, w dziale IV o ochronie powierzchni ziemi, ustawa określa, że ochrona powierzchni ziemi polega m. in. na zachowaniu funkcji kulturowych a w punkcie 2) litera f) stanowi, o zachowaniu zbioru dziedzictwa archeologicznego.

USTAWA Z DNIA 16 KWIETNIA 2004 R. O OCHRONIE PRZYRODY (DZ. U. 2022 POZ. 916).

Zgodnie z a art. 19 ust. 1 pkt 3 ustawy z dnia 16 kwietnia 2004 r. o ochronie przyrody dla parku krajobrazowego sporządza się projekt planu ochrony a zgodnie z tym artykułem ust. 6b projekt uchwały o przyjęciu planu ochrony wymaga zaopiniowania przez właściwego wojewódzkiego konserwatora zabytków.

Artykuł 23a ust. 1 ustawy z dnia 16 kwietnia 2004 r. o ochronie przyrody określa wykaz obiektów o istotnym znaczeniu historycznym i kulturowym;

Zgodnie z ust. 4 art. 23a ustawy z dnia 16 kwietnia 2004 r. o ochronie przyrody projekt uchwały, o której mowa w ust. 1, wymaga uzgodnienia z właściwym regionalnym dyrektorem ochrony środowiska i zaopiniowania przez właściwego wojewódzkiego konserwatora zabytków.

Zgodnie z art. 83a ust. 1 ustawy z dnia 16 kwietnia 2004 r. o ochronie przyrody zezwolenie na usunięcie drzewa lub krzewu z terenu nieruchomości wydaje wójt, burmistrz albo prezydent miasta, a w przypadku gdy zezwolenie dotyczy usunięcia drzewa lub krzewu z terenu nieruchomości wpisanej do rejestru zabytków – wojewódzki konserwator zabytków.

W myśl art. 83f ustawy z dnia 16 kwietnia 2004 r. o ochronie przyrody przepis ten dotyczy także krzewów, drzew i krzewów owocowych na terenie nieruchomości lub jej części wpisanej do rejestru zabytków.

Art. 86 w ust. 1a) ustawy z dnia 16 kwietnia 2004 r. o ochronie przyrody stanowi, że nie nalicza się opłat za usunięcie drzew lub krzewów, jeżeli usunięcie jest związane z odnową i pielęgnacją drzew rosnących na terenie nieruchomości lub jej części wpisanej do rejestru zabytków.

USTAWA Z DNIA 9 PAŹDZIERNIKA 2015 R. O REWITALIZACJI (DZ. U. 2021 POZ. 485).

Rewitalizacja obszarów zdegradowanych w świetle przepisów ustawy z dnia 9 października 2015 r. o rewitalizacji stanowi fakultatywne zadanie własne gminy, co oznacza, że nie wszystkie gminy muszą uczynić użytek z instrumentów prawnych i finansowych unormowanych w ustawie. Regulacje zawarte w ustawie mają na celu umożliwienie prowadzenia rewitalizacji na obszarach rewitalizacji w sposób zintegrowany i kompleksowy.

Gminny program rewitalizacji jest zasadniczym dokumentem służącym zaplanowaniu i realizacji procesu rewitalizacji. Ma on charakter strategii, w której dokonuje się pogłębionej diagnozy stanu obszaru rewitalizacji oraz planuje i koordynuje działania służące osiągnięciu wizji stanu obszaru po rewitalizacji. Służy również koordynacji działań rewitalizacyjnych z szeregiem innych dokumentów gminnych. Gminny

Program Rewitalizacji nie stanowi aktu prawa miejscowego. Nie wiąże mieszkańców ani przedsiębiorców. Stanowi dokument o charakterze wewnętrznym, wiążący wójta gminy. Ustawa nie wprowadza bezpośrednio problematyki ochrony zabytków, ale wprowadza m.in. znaczące ułatwienia dla ich właścicieli i narzędzia ochrony historycznych układów urbanistycznych.

USTAWA Z DNIA 24 KWIETNIA 2015 R. O ZMIANIE NIEKTÓRYCH USTAW W ZWIĄZKU ZE WZMOCNIENIEM NARZĘDZI OCHRONY KRAJOBRAZU (DZ. U. POZ. 774 ZE ZM.).

Zwana potocznie „ustawą krajobrazową”, której celem było wprowadzenie mechanizmów umożliwiających powstrzymanie procesu degradacji krajobrazu.

Rada gminy może w formie uchwały określić zasady sytuowania obiektów reklamowych, a także zakaz umieszczania takich obiektów, a w przypadku szyldów uchwała może określić warunki ich sytuowania, wielkość, oraz ich liczbę na nieruchomości. Wójt gminy może nałożyć grzywnę na właściciela nieruchomości niszczącego wygląd krajobrazu, a dochód wpłynie do budżetu gminy.

USTAWA Z DNIA 21 SIERPNIA 1997 R. O GOSPODARCE NIERUCHOMOŚCIAMI (DZ. U. 2021 R. POZ. 1899).

Zgodnie z art. 6 ust. 5 i 5a) ustawy z dnia 21 sierpnia 1997 r. o gospodarce

nieruchomościami opieka nad nieruchomościami stanowiącymi zabytki w rozumieniu przepisów ustawy z 2003 r. o ochronie zabytków i opiece nad zabytkami oraz ochrona Pomników Zagłady w rozumieniu przepisów o ochronie terenów byłych hitlerowskich obozów zagłady oraz miejsc i pomników upamiętniających ofiary terroru komunistycznego są celami publicznymi w rozumieniu ustawy.

Zgodnie z art. 13 ust. 4, 5 ustawy z dnia 21 sierpnia 1997 r. o gospodarce nieruchomościami sprzedaż, zamiana, darowizna lub oddanie w użytkowanie wieczyste nieruchomości wpisanych do rejestru zabytków a także będących cmentarzami ujętymi w wojewódzkiej ewidencji zabytków stanowiących własność Skarbu Państwa lub jednostki samorządu terytorialnego, a także wnoszenie tych nieruchomości jako wkładów niepieniężnych (aportów) do spółek, wymaga pozwolenia wojewódzkiego konserwatora zabytków.

W art. 29 ust. 2 ustawy z dnia 21 sierpnia 1997 r. o gospodarce nieruchomościami jest mowa, że jeżeli przedmiotem umowy o oddanie nieruchomości gruntowej w użytkowanie wieczyste jest nieruchomość wpisana do rejestru zabytków, przy określaniu sposobu korzystania z tej nieruchomości można nałożyć, w razie potrzeby, na nabywcę obowiązek odbudowy lub remontu położonych na niej zabytkowych obiektów budowlanych, w terminie określonym w umowie.

Art. 96 ust. 1a ustawy z dnia 21 sierpnia 1997 r. o gospodarce nieruchomościami ustawy o gospodarce nieruchomościami stanowi, że w odniesieniu do nieruchomości wpisanej do rejestru zabytków decyzję o podziale nieruchomości wydaje się po uzyskaniu pozwolenia wojewódzkiego konserwatora zabytków na podział tej nieruchomości.

Bardzo istotnym, z punktu widzenia gminy, jest art. 109 ust. 1 pkt 4, zgodnie z którym gminie przysługuje prawo pierwokupu w przypadku sprzedaży nieruchomości wpisanej do rejestru zabytków lub prawa użytkowania wieczystego takiej nieruchomości

USTAWA Z DNIA 25 PAŹDZIERNIKA 1991 R. O ORGANIZOWANIU I PROWADZENIU DZIAŁALNOŚCI KULTURALNEJ (DZ. U. 2020 R. POZ. 194 ZE ZM.).

Art. 1 ust. 2 ustawy z dnia 25 października 1991 r. o organizowaniu i prowadzeniu działalności kulturalnej (Dz. U. z 2020 r. poz. 194 ze zm.) stanowi, że państwo sprawuje mecenat nad działalnością kulturalną polegający na wspieraniu i

promocji twórczości, edukacji i oświaty kulturalnej, działań i inicjatyw kulturalnych oraz opieki nad zabytkami.

USTAWA Z DNIA 21 LISTOPADA 1996 R. O MUZEACH (DZ. U. 2022 R. POZ. 385).

Zgodnie z art. 1 ustawy z dnia 21 listopada 1996 r. o muzeach:

Muzeum jest jednostką organizacyjną nienastawioną na osiągnięcie zysku, której celem jest gromadzenie i trwała ochrona dóbr naturalnego i kulturalnego dziedzictwa ludzkości o charakterze materialnym i niematerialnym, informowanie o wartościach i treściach gromadzonych zbiorów, upowszechnianie podstawowych wartości historii, nauki i kultury polskiej oraz światowej, kształtowanie wrażliwości poznawczej i estetycznej oraz umożliwianie korzystania ze zgromadzonych zbiorów.

Artykuł 5 ust. 3 ustawy z dnia 21 listopada 1996 r. o muzeach stanowi, że muzeami samorządowymi są muzea utworzone albo przejęte przez jednostki samorządu terytorialnego.

Artykuł 5 ust. 4 tego artykułu stanowi, że podmioty tworzące muzea są obowiązane do zapewnienia środków do utrzymania i rozwoju muzeum, zapewnia bezpieczeństwa zgromadzonym zbiorom i sprawowania nadzoru nad muzeum.

USTAWA Z DNIA 27 CZERWCA 1997 R. O BIBLIOTEKACH (DZ. U. 2019 R. POZ. 1479).

Ustawa w art. 3 ustawy o z dnia 27 czerwca 1997 r. o bibliotekach stanowi, że biblioteki i ich zbiory stanowią dobro narodowe oraz służą zachowaniu dziedzictwa narodowego. Biblioteki organizują i zapewniają dostęp do zasobów dorobku nauki i kultury polskiej oraz światowej.

Zgodnie z art. 19 ust. 1 ustawy o z dnia 27 czerwca 1997 r. o bibliotekach biblioteki publiczne są organizowane w sposób zapewniający mieszkańcom dogodny dostęp do materiałów bibliotecznych i informacji, a w myśl art. 19 ust. 2 tego artykułu gmina organizuje i prowadzi co najmniej jedną gminną bibliotekę publiczną, wraz z odpowiednią liczbą filii i oddziałów oraz punktów bibliotecznych.

USTAWA Z DNIA 28 MARCA 1933 R. O GROBACH I CMENTARZACH WOJENNYCH (DZ. U. Z 2018 R. POZ. 2337).

Zgodnie z art. 1 ust. 1 ustawy z dnia 28 marca 1933 r. o grobach i cmentarzach wojennych, grobami wojennymi w rozumieniu ustawy są groby i miejsca spoczynku:

- 1) poległych w walkach o niepodległość i zjednoczenie Państwa Polskiego;
- 2) osób wojskowych, poległych lub zmarłych z powodu działań wojennych, bez względu na narodowość;
- 3) sióstr miłosierdzia i wszystkich osób, które, wykonując zlecone im czynności przy jakiegokolwiek formacji wojskowej, poległy lub zmarły z powodu działań wojennych;
- 4) jeńców wojennych i osób internowanych;
- 5) uchodźców z 1915 r.;
- 6) osób wojskowych i cywilnych, bez względu na ich narodowość, które straciły życie wskutek represji okupanta niemieckiego albo sowieckiego od dnia 1 września 1939 r.;
- 7) ofiar niemieckich i sowieckich obozów, w tym cmentarzyska ich prochów;
- 8) osób, które straciły życie wskutek walki z narzuconym systemem totalitarnym lub wskutek represji totalitarnych lub czystek etnicznych od dnia 8 listopada 1917 r. do dnia 31 lipca 1990 r.

W artykule 2 u.g.c.w. ustawodawca zaleca, aby groby wojenne bez względu na narodowość i wyznanie osób, w nich pochowanych, oraz formacje, do których osoby te należały, mają być pielęgnowane i otaczane należnym tym miejscom szacunkiem i powagą.

Zgodnie z art. 7 ust. 1 ustawy z dnia 28 marca 1933 r. o grobach i cmentarzach wojennych bezpośredni dozór nad stanem grobów i cmentarzy wojennych sprawują gminy, jeżeli czynności dozoru nie przekazano zrzeszeniom i organizacjom społecznym a w razie uszkodzenia grobu lub jakichkolwiek urządzeń na cmentarzu wojennym wójt (burmistrz, prezydent miasta) lub inny podmiot sprawujący opiekę nad grobami i cmentarzami wojennymi jest obowiązany zawiadomić o tym wojewodę (art. 7 ust. 2 ustawy z dnia 28 marca 1933 r. o grobach i cmentarzach wojennych).

USTAWA Z DNIA 24 KWIETNIA 2003 R. O DZIAŁALNOŚCI POŻYTKU PUBLICZNEGO I O WOLONTARIACIE (DZ. U. 2022 R. POZ. 1327).

Ustawa z dnia 24 kwietnia 2003 r. o działalności pożytku publicznego i o wolontariacie w art. 4 ust. 1 pkt 16 określa, iż wśród zadań publicznych znajdują się działania m. in. w zakresie kultury, sztuki, ochrony dóbr kultury i dziedzictwa narodowego.

W art. 19b ustawy z dnia 24 kwietnia 2003 r. o działalności pożytku publicznego i o wolontariacie zawarte są regulacje, które określają prawa i obowiązki mieszkańców w zakresie realizacji wybranych przez nich działań w ramach inicjatyw lokalnych, jak i za pośrednictwem organizacji pozarządowych lub innych podmiotów wymienionych w art. 3 ust. 3 tej ustawy. Zgodnie z art. 19d ustawy organ wykonawczy jednostki samorządu terytorialnego zawiera na czas określony umowę o wykonanie inicjatywy lokalnej z wnioskodawcą.

USTAWA Z DNIA 12 STYCZNIA 1991 R. O PODATKACH I OPŁATACH LOKALNYCH (DZ. U. 2022 R. POZ. 1452).

Na podstawie art. 7 ust. 1 pkt 6 ustawy z dnia 12 stycznia 1991 r. o podatkach i opłatach lokalnych grunty i budynki wpisane indywidualnie do rejestru zabytków, pod warunkiem ich utrzymania i konserwacji, zgodnie z przepisami o ochronie zabytków, z wyjątkiem części zajętych na prowadzenie działalności gospodarczej, zwolnione są od podatku od nieruchomości.

Uwarunkowania prawne ochrony i opieki nad zabytkami w Polsce

Dziedzictwo kulturowe stanowi szczególny zasób wspólnot lokalnych. Samorząd gminy, jako podstawowa jednostka samorządu terytorialnego w Rzeczypospolitej Polskiej ma bardzo szerokie kompetencje w dziedzinie ochrony zabytków i dziedzictwa narodowego:

wyłącznie od gminy zależy należyte zagospodarowanie otoczenia wokół zabytku, gdyż właściwą formą tej ochrony jest miejscowy plan zagospodarowania przestrzennego – art. 19 ustawy z dnia 23 lipca 2003 r. o ochronie zabytków i opiece nad zabytkami (Dz. U. z 2020 r. poz. 282 ze zm.);

planowanie przestrzenne jest również podstawowym narzędziem kształtowania i

ochrony krajobrazu;

jednostki samorządu terytorialnego powinny uchwalić programy opieki nad zabytkami (art. 87 ustawy z dnia 23 lipca 2003 r. o ochronie zabytków i opiece nad zabytkami (Dz. U. z 2020 r. poz. 282 ze zm.), realizując cele wytyczone na szczeblu centralnym w krajowym programie ochrony zabytków i opiece nad zabytkami (art. 87 ustawy z dnia 23 lipca 2003 r. o ochronie zabytków i opiece nad zabytkami);

gmina jest organem egzekucyjnym decyzji wydawanych przez miejskich konserwatorów zabytków, a więc odpowiada za skuteczność m.in. decyzji nakazujących i zakazujących określonego działania, stanowiącego zagrożenie dla zabytku nieruchomego i wartości w nim zapisanych (art. 19 § 2 oraz art. 20 § 1 pkt 2 ustawy z dnia 17 czerwca 1966 r. o postępowaniu egzekucyjnym w administracji);

rada gminy, po zasięgnięciu opinii wojewódzkiego konserwatora zabytków, jest właściwa rzeczowo w zakresie ustanowienia parku kulturowego oraz ochrony konserwatorskiej w miejscowych planach zagospodarowania przestrzennego (art. 16–20 ustawy z dnia 23 lipca 2003 r. o ochronie zabytków i opiece nad zabytkami);

zabytki są istotnym elementem rozwoju regionalnego i z tego względu problemy dotyczące ich ochrony powinny być uwzględniane w dokumentach strategicznych (szczególnie ważnych na poziomie województwa); zgodnie z art. 81 ust. 1 ustawy z dnia 23 lipca 2003 r. o ochronie zabytków i opiece nad zabytkami organy stanowiące gminy, powiatu i województwa mogą udzielić dotacji na prace konserwatorskie, restauratorskie lub roboty budowlane przy zabytku wpisanym do rejestru lub znajdującym się w gminnej ewidencji zabytków, na zasadach określonych w podjętej przez ten organ uchwale; zgodnie z art. 81 ust. 2 dotacja, w zakresie określonym w art. 77 ustawy z dnia 23 lipca 2003 r. o ochronie zabytków i opiece nad zabytkami może być udzielona w wysokości do 100% nakładów koniecznych na wykonanie prac konserwatorskich, restauratorskich lub robót budowlanych przy zabytku wpisanym do rejestru lub znajdującym się w gminnej ewidencji zabytków;

gmina jest zobowiązana do prowadzenia ewidencji zabytków, która powinna stanowić kompletne i podstawowe źródło wiedzy na temat zasobu zabytkowego Polski (art. 22 ust. 4 ustawy z dnia 23 lipca 2003 r. o ochronie zabytków i opiece nad zabytkami);

jednostki samorządowe są zobowiązane do sporządzenia wojewódzkiego, powiatowego i gminnego programu opieki nad zabytkami (art. 84 ustawy z dnia 23 lipca 2003 r. o ochronie zabytków i opiece nad zabytkami); gminy i powiaty, a także ich związki, mogą na podstawie stosownych porozumień wykonywać część

kompetencji władczych wojewódzkiego konserwatora zabytków (art. 96 ust. 2 ustawy z dnia 23 lipca 2003 r. o ochronie zabytków i opiece nad zabytkami);

starosta jest upoważniony, w uzgodnieniu z wojewódzkim konserwatorem zabytków, do umieszczania na zabytku nieruchomym – wpisanym do rejestru zabytków – znaku informacyjnego o tym, że zabytek ten podlega ochronie (art. 12 ust. 1 ustawy z dnia 23 lipca 2003 r. o ochronie zabytków i opiece nad zabytkami);

gminie przysługuje prawo pierwokupu w wypadku sprzedaży nieruchomości wpisanej do rejestru zabytków lub prawa użytkowania wieczystego takiej nieruchomości (art. 109 ust. 1 pkt 4 ustawy z dnia 21 sierpnia 1997r. o gospodarce nieruchomościami);

jednostki samorządu terytorialnego mają wiodącą rolę w przyjmowaniu funduszy strukturalnych przez sektor kultury;

burmistrzowie i wójtowie mają obowiązek przekazywania wojewódzkiemu konserwatorowi zabytków przyjętych zawiadomień o odkryciu przedmiotu o cechach zabytku lub znalezieniu zabytku archeologicznego (art. 32 ust.2 ustawy z dnia 23 lipca 2003 r. o ochronie zabytków i opiece nad zabytkami).

Rola samorządu terytorialnego w ochronie dziedzictwa kulturowego jest niezwykle istotna.. Efektywne wykonywanie wskazanych zadań własnych ma nie tylko znaczenie dla zachowania zasobu zabytkowego, ale również, jeżeli zostanie właściwie rozpoznane, korzystnie wpływa na rozwój lokalny, pobudzając wzrost ruchu turystycznego, a w konsekwencji rozwój gospodarczy i tworzenie nowych miejsc pracy. Nie można pominąć faktu, że jednostki samorządu terytorialnego są również, zgodnie ze statystykami prowadzonymi przez Narodowy Instytut Dziedzictwa, właścicielem ok. 20% zabytków nieruchomych i w związku z tym są zobowiązane do ich zachowania w należyтым stanie.

Obowiązek opieki obciążający właścicieli to:

naukowe badanie i dokumentowanie zabytków, prowadzenie wymaganych prac konserwatorskich, restauratorskich i robót budowlanych przy zabytku, zabezpieczenie i utrzymanie zabytku oraz jego otoczenia w jak najlepszym stanie;

korzystanie z zabytku w sposób zapewniający trwałe zachowanie jego wartości; popularyzowanie i upowszechnianie wiedzy o zabytku oraz jego znaczeniu dla historii i kultury (art. 5 ustawy z dnia 23 lipca 2003 r. o ochronie zabytków i opiece nad zabytkami).

Zadania własne poszczególnych jednostek samorządu terytorialnego, odnoszące się do zachowania dziedzictwa kulturowego, należy więc postrzegać niezmiernie szeroko, a więc również z perspektywy gminy, powiatu i województwa jako właścicieli zabytków.

Do obowiązków organów samorządowych wszystkich szczebli należy uwzględnienie ochrony zabytków i opieki nad zabytkami przy sporządzaniu i aktualizacji (art. 18 ust.1 ustawy z dnia 23 lipca 2003 r. o ochronie zabytków i opiece nad zabytkami): koncepcji przestrzennego zagospodarowania kraju; strategii rozwoju województw; planów zagospodarowania przestrzennego województw; planu zagospodarowania przestrzennego morskich wód wewnętrznych, morza terytorialnego i wyłącznej strefy ekonomicznej; analiz i studiów z zakresu zagospodarowania przestrzennego powiatu; strategii rozwoju gmin; studiów uwarunkowań i kierunków zagospodarowania przestrzennego gmin; miejscowych planów zagospodarowania przestrzennego; decyzji o ustaleniu lokalizacji inwestycji celu publicznego, decyzji o warunkach zabudowy, decyzji o zezwoleniu na realizację inwestycji drogowej, decyzji o ustaleniu lokalizacji linii kolejowej oraz decyzji o zezwoleniu na realizację inwestycji w zakresie lotniska użytku publicznego.

4. UWARUNKOWANIA ZEWNĘTRZNE OCHRONY DZIEDZICTWA KULTUROWEGO

Obok ratyfikowanych umów międzynarodowych, zgodnie z zasadą pierwszeństwa regulacji zawartych w ratyfikowanych przez Polskę umowach międzynarodowych, na określenie celów i kierunków działań w obszarze ochrony zabytków pośrednio wpływ mają również akty o charakterze zaleceń. W sposób szczególny należy mieć na względzie bogaty dorobek UNESCO. Ważnym źródłem standardów są m.in.:

- 1) Rekomendacja w sprawie ochrony piękna i charakteru krajobrazów oraz miejsc (1962);
- 2) Rekomendacja dotycząca ochrony dóbr kultury zagrożonych przez prace publiczne lub prywatne (1968), Rekomendacja dotycząca ochrony dziedzictwa kulturowego i naturalnego na poziomie narodowym (1972);
- 3) Rekomendacja w sprawie ochrony i współczesnego znaczenia miejsc historycznych (1976);

- 4) Rekomendacja dotycząca ochrony zespołów zabytkowych i tradycyjnych oraz ich roli w życiu współczesnym tzw. „Rekomendacje Warszawskie” (1976);
- 5) Rekomendacja w sprawie ochrony kultury tradycyjnej i folkloru (1989);
- 6) Rekomendacja w sprawie historycznego krajobrazu miejskiego (2011).

Niezwykle istotnym dokumentem, określającym poglądy społeczności międzynarodowej w sprawie ochrony miast historycznych i tzw. podejścia krajobrazowego w tej ochronie, jest Rekomendacja w sprawie historycznego krajobrazu miejskiego (2011), wprowadzająca pojęcie podejścia krajobrazowego. Jest ono stosowane w celu „rozpoznania, ochrony i zarządzania w odniesieniu do obszarów historycznych, poprzez uwzględnienie współzależności form materialnych, organizacji przestrzennej i powiązań, cech przyrodniczych i kontekstu, a także wartości społecznych, kulturowych i ekonomicznych”. Podstawą prawną podejmowania i realizacji polityki kulturalnej przez Unię Europejską jest art. 167 Traktatu o funkcjonowaniu Unii Europejskiej (wersja skonsolidowana: Dz. Urz. C 326 z 26.10.2012). Unia przyczynia się do rozwoju kultur państw członkowskich w poszanowaniu ich różnorodności narodowej i regionalnej, podkreślając znaczenie wspólnego dziedzictwa kulturowego.

4.1. STRATEGICZNE CELE POLITYKI PAŃSTWA W ZAKRESIE OCHRONY ZABYTKÓW I OPIEKI NAD ZABYTKAMI

Gminny Program Opieki nad Zabytkami Gminy Miejskiej Świeradów-Zdrój, w zakresie ochrony i opieki nad zabytkami jest zbieżny ze strategicznymi celami państwa prezentowanymi w następujących poniżej dokumentach

4.1.1. Krajowy program ochrony zabytków i opieki nad zabytkami na lata 2019-2022.

Ten podstawowy dokument dla systemu ochrony dziedzictwa kulturowego Rzeczypospolitej został przyjęty Uchwałą nr 82 Rady Ministrów z dnia 13 sierpnia 2019 r. Poprzedni Krajowy program ochrony zabytków i opieki nad zabytkami uchwalony na lata 2014–2017 i przestał obowiązywać 31 grudnia 2017 r.

W dokumencie określone zostały cele i kierunki działań oraz zadania w zakresie ochrony zabytków i opieki nad zabytkami, warunki i sposób finansowania planowanych działań oraz harmonogram ich realizacji. Głównym celem Krajowego

programu ochrony zabytków i opieki nad zabytkami na lata 2019–2022 jest stworzenie warunków dla zapewnienia efektywnej ochrony i opieki nad zabytkami poprzez optymalizację systemu ochrony dziedzictwa kulturowego, wsparcie działań w zakresie opieki nad zabytkami i budowanie świadomości społecznej wartości dziedzictwa kulturowego. Cel główny będzie realizowany przez trzy cele szczegółowe, którym przypisano kierunki działań.

Cel szczegółowy 1: Optymalizacja systemu ochrony dziedzictwa kulturowego	
1.1	Kierunek działania: Wzmocnienie systemu ochrony na poziomie lokalnym
	Zadania:
1.1.1	Szkolenia dla jednostek samorządu terytorialnego w zakresie zarządzania dziedzictwem kulturowym, w tym pracowników merytorycznych, z uwzględnieniem zagadnień z zakresu planowania przestrzennego i dostępności dla osób z niepełnosprawnościami
1.1.2.	Budowanie zasobu wiedzy o ochronie dziedzictwa kulturowego na poziomie lokalnym, regionalnym i centralnym
1.1.3.	Merytoryczne wsparcie procesu planowania i rewitalizacji w gminach
1.1.4	Konkurs Generalnego Konserwatora Zabytków nagradzający gminy za modelowe wdrożenia programów opieki nad zabytkami.
1.2.	Kierunek działania: Wzmocnienie systemu ochrony na poziomie centralnym
	Zadania:
1.2.1.	Wspieranie rozwijania kompetencji zawodowych przez pracowników służb konserwatorskich.
1.2.1.	Ewaluacja stosowanych standardów i metod konserwatorskich.
1.2.3.	Wsparcie działań dokumentacyjnych zasobu zabytkowego.
1.2.4.	Powołanie Centrum Architektury Drewnianej.

W ramach realizacji zadania 1.1.1 planowana jest, aktualizacja materiałów szkoleniowych opracowanych dla Programu na lata 2014–2017 oraz przygotowanie dodatkowych materiałów informacyjnych dla samorządów, organizacja szkoleń z zarządzania dziedzictwem dla przedstawicieli władz samorządowych. Ostatnim przewidzianym działaniem są przeprowadzone w 2022 r. badania ewaluacyjne.

Okres pandemii COVID-19 przyczynił się do przesunięcia w czasie większości z zadań zaplanowanych na lata 2020–2021.

Zadanie zdefiniowane w pkt 1.1.2 realizowane będzie przez rozbudowę portalu internetowego <http://samorzad.nid.pl>, którego celem jest dostarczenie samorządom gminnym fachowej wiedzy i informacji na temat dziedzictwa, jego ochrony oraz możliwości jego wykorzystania dla dobra gminy z uwzględnieniem problematyki dostępności dziedzictwa dla osób z niepełnosprawnościami.

Zadanie zdefiniowane w pkt 1.1.3 będzie realizowane w ramach czterech kierunków interwencji:

przez stworzenie centrów kompetencji ds. uwzględniania dziedzictwa kulturowego w procesach rewitalizacyjnych;
przez pilotaż szkoleń przedstawicieli wybranych gmin prowadzących lub planujących rewitalizację zasobu dziedzictwa kulturowego,
przez wsparcie gmin tworzących lub aktualizujących gminne programy rewitalizacji,
przez konkurs „Twój dom – dialog z tradycją”.

W ramach realizacji zadania 1.1.4. planuje się opracowanie założeń, a następnie coroczną organizację konkursu skierowanego do samorządów gminnych. Celem jest promocja i upowszechnianie najlepszych wzorców, przede wszystkim w zakresie opracowywania i wdrażania gminnych programów opieki nad zabytkami, rozumianych jako dokumenty strategiczne w kontekście ochrony i zarządzania dziedzictwem i krajobrazem kulturowym oraz kształtowania ładu przestrzennego przez samorząd lokalny.

W ramach realizacji zadania 1.2.4: Powołanie Centrum Architektury Drewnianej planuje się zorganizowanie punktu kontaktowego wspierającego opiekunów architektury i budownictwa drewnianego we właściwej opiece nad tym wymagającym szczególnej troski zasobem zabytkowym.

Cel szczegółowy 2: Wsparcie działań w zakresie opieki nad zabytkami	
2.1	Kierunek działania: Merytoryczne wsparcie działań w zakresie opieki nad zabytkami
	Zadania:
2.1.1	Upowszechnianie standardów i metod konserwatorskich dla wybranych zasobów zabytkowych (wybór zasobów, wypracowanie zaleceń dla opiekunów zasobu zabytkowego dotyczących metod konserwacji, adaptacji, dokumentacji i badań, upowszechnianie przez bazę wiedzy).
2.2.	Kierunek działania: Podnoszenie bezpieczeństwa zasobu zabytkowego
	Zadania:
2.2.1.	Podniesienie bezpieczeństwa zabytków ruchomych przez sprzyjanie intensyfikacji współpracy z opiekunami zabytków przez właściwe służby i instytucje

W ramach realizacji zadania 2.1.1 planowane jest stworzenie i wdrożenie internetowej bazy wiedzy standardów, zaleceń i wytycznych konserwatorskich dotyczących działań i prac przy różnych kategoriach zabytków. Planowane są także materiały informacyjne promujące stosowanie wytycznych i standardów postępowania konserwatorskiego wśród właścicieli zabytków, inwestorów i wykonawców prac przy zabytkach.

W ramach realizacji zadania 2.2.1 planowane są: szkolenia dla policjantów z zakresu przeciwdziałania przestępstwom przeciwko zabytkom, we współpracy z wyspecjalizowanymi instytucjami kultury zajmującymi się ochroną dziedzictwa kulturowego; realizację projektu rejestracji zabytków ruchomych na wypadek kradzieży, przez wykonanie aktualnej dokumentacji fotograficznej, znakowanie przy pomocy dostępnych środków technicznych, a także weryfikację wiedzy o zabytkach znajdującej się w zasobach wojewódzkich konserwatorów zabytków ze stanem realnym w wybranych dwóch powiatach w każdym województwie w ciągu roku.

Cel szczegółowy 3: Budowanie świadomości społecznej wartości dziedzictwa kulturowego.	
3.1	Kierunek działania: Upowszechnianie wiedzy na temat dziedzictwa kulturowego i jego wartości
	Zadania:
3.1.1	Kampania społeczno-edukacyjna w mediach, z uwzględnieniem aspektu profilaktyki w dziedzinie ochrony zabytków i opieki nad zabytkami i dostępności do zabytków dla osób z niepełnosprawnościami.
3.1.2.	Tworzenie narzędzi edukacyjnych dla szkół i instytucji kultury, z uwzględnieniem aspektu profilaktyki w dziedzinie ochrony zabytków i opieki nad zabytkami
3.2.	Kierunek działania: Tworzenie warunków dla sprawowania społecznej opieki nad zabytkami.
	Zadania:
3.2.1.	Program dotacyjny dla organizacji pozarządowych w zakresie popularyzowania i upowszechniania wiedzy o dziedzictwie kulturowym, budowania świadomości lokalnej, a także włączania społeczeństwa w opiekę nad zasobem dziedzictwa kulturowego.

W ramach zadania 3.1.2 planowane jest tworzenie nowych, bardziej zróżnicowanych materiałów edukacyjnych dla szkół oraz prowadzenie warsztatów edukacyjnych dla młodzieży.

W ramach zadania 3.2.1. program dotacyjny będzie wspierać proces identyfikacji, dokumentacji i szerokiego upowszechniania dziedzictwa kulturowego oraz jego wartości, a także sprzyjać społecznemu zaangażowaniu w proces ochrony i opieki nad dziedzictwem kulturowym, w tym nad zabytkami.

Na realizację działań Programu na lata 2019–2022 przewidywano finansowanie z budżetu państwa w kwocie 25 mln 617 tys. zł, co wydaje się być kwotą niezwykle niską. Podmiotem wiodącym realizację programu jest Narodowy Instytut Dziedzictwa.

4.1.3. DŁUGOOKRESOWA STRATEGIA ROZWOJU KRAJU „POLSKA 2030. TRZECIA FALA NOWOCZESNOŚCI”

Długookresowa Strategia Rozwoju Kraju „Polska 2030. Trzecia fala nowoczesności” została przyjęta Uchwałą Nr 16 Rady Ministrów z dnia 5 lutego 2013 r. Polska 2030. Trzecia Fala Nowoczesności jest dokumentem o charakterze analitycznym i rekomendacyjnym, powstałym na bazie ustawy o zasadach prowadzenia polityki rozwoju z dnia 6 grudnia 2006 r.

Określa on główne trendy, wyzwania i scenariusze rozwoju społeczno-gospodarczego Polski, a także kierunki przestrzennego zagospodarowania kraju, z uwzględnieniem zrównoważonego rozwoju. Stanowi opis nowego projektu cywilizacyjnego, zorientowanego na przyszłość, w perspektywie do 2030 roku. Głównym celem dokumentu Polska 2030 jest poprawa jakości życia Polaków mierzona wskaźnikami jakościowymi, a także wartością oraz tempem wzrostu polskiego PKB.

4.1.4. STRATEGIA NA RZECZ ODPOWIEDZIALNEGO ROZWOJU DO ROKU 2020 Z PERSPEKTYWĄ DO 2030 R.

Strategia na rzecz Odpowiedzialnego Rozwoju do roku 2020 z perspektywą do 2030 r. została przyjęta Uchwałą Rady Ministrów z dnia 14 lutego 2017 r. Dokument ten jest aktualizacją średniookresowej Strategii Rozwoju Kraju 2020. i jest obowiązującym, kluczowym dokumentem państwa polskiego w obszarze średnio- i długofalowej polityki gospodarczej.

Strategia stanowi podstawę dla zmian w systemie zarządzania rozwojem, w tym obowiązujących dokumentów strategicznych: strategii, polityk, programów. Głównym celem Strategii Odpowiedzialnego Rozwoju jest *„Tworzenie warunków dla wzrostu dochodów mieszkańców Polski przy jednoczesnym wzroście spójności w wymiarze społecznym, ekonomicznym, środowiskowym i terytorialnym”*.

W poniższym opisie głównych obszarów koncentracji działań oraz obszarów wpływających na osiągnięcie Strategii odniesiono się jedynie do tych, które są związane z ochroną zabytków i dziedzictwa narodowego.

W celu szczegółowym III – skuteczne państwo wymieniono „Obszar E-państwo” i projektem strategicznym realizowanym w jego ramach jest digitalizacja i rozwój

kultury cyfrowej. Służyć temu ma kontynuacja procesów związanych z digitalizacją, przechowywaniem i udostępnianiem różnego typu zasobów dziedzictwa cyfrowego w Polsce (muzealnych, bibliotecznych, archiwalnych, audiowizualnych i zabytków), w tym do celów ponownego wykorzystywania, w ramach którego digitalizację należy rozumieć jako nowoczesną formę konserwacji i zabezpieczania najcenniejszych zasobów kultury.

Wśród obszarów wpływającym na osiągnięcie celów Strategii wymieniono „Kapitał ludzki i społeczny” i czwartym z kierunków interwencji w tym obszarze wymieniono: wzmocnienie roli kultury dla rozwoju gospodarczego i spójności społecznej.

W działaniach do 2030 r. ma to się przejawiać w:

- ochronie i promocji dziedzictwa narodowego poprzez wykorzystanie potencjału dziedzictwa dla wzmocniania kapitału społecznego oraz poczucia tożsamości i wspólnoty;

- inwestycjach w dziedzictwo narodowe (dobra kultury, nauki i sztuki, zabytki, rozwój sieci muzeów, wspieranie i promocja dziedzictwa kulturowego wpisanego na listę światowego dziedzictwa UNESCO).

Wzmocnianie tożsamości, poczucia wspólnoty i więzi międzypokoleniowych, poprzez:

- uczestnictwo i zwiększanie dostępu do instytucji i dzieł kultury na wszystkich poziomach funkcjonowania wspólnoty (lokalnym, regionalnym, narodowym),

- likwidację „białych plam” w dostępie do kultury.

4.1.5. STRATEGIA ROZWOJU KAPITAŁU SPOŁECZNEGO (WSPÓŁDZIAŁANIE, KULTURA, KREATYWNOŚĆ) 2030

Dokument został przyjęty uchwałą nr 155 Rady Ministrów z dnia 27 października 2020 r. i stanowi kontynuację oraz aktualizację Strategii Rozwoju Kapitału Społecznego, przyjętej 26 marca 2013 r. i jest instrumentem realizacji Strategii na Rzecz Odpowiedzialnego Rozwoju do roku 2020 z perspektywą do 2030 r.

W części Strategii poświęconej diagnozie obszaru „kultura” wskazano na:

zły stan zabytków,

niewykorzystany potencjał szlaków kulturowych,

niewystarczający poziom ochrony zbiorów wchodzących w skład narodowego zasobu bibliotecznego,

brak spójnej i aktualnej krajowej koncepcji rozwoju cyfrowych zasobów kultury deficyt kompetencji kulturowych,

wskazano jednakże na rosnący potencjał muzeów w zakresie budowania kapitału społecznego. Jak główny cel Strategii przyjęto wzrost jakości życia społecznego i kulturalnego Polaków.

W części poświęconej celom, kierunkom interwencji oraz narzędziom realizacji celu przyjęto trzy cele szczegółowe:

Cel szczegółowy 1. Zwiększenie zaangażowania obywateli w życie publiczne,

Cel szczegółowy 2. Wzmacnianie roli kultury w budowaniu tożsamości i postaw obywatelskich,

Cel szczegółowy 3. Zwiększenie wykorzystania potencjału kulturowego i kreatywnego dla rozwoju.

W strategii podkreślono, iż podstawą budowania silnego kapitału społecznego jest wzmacnianie prospołecznych postaw i tożsamości opartych na wspólnym dorobku kulturowym, co osiąga się poprzez szacunek do tradycji oraz poczucie przynależności do wspólnoty i jej historii. Istotnym elementem Strategii Rozwoju Kapitału Społecznego będą działania ukierunkowane na wzmocnienie i wykorzystanie potencjału kultury i zasobów dziedzictwa narodowego na rzecz utrwalania wzorców i kompetencji sprzyjających rozwojowi kapitału społecznego. Wśród zadań realizowanych w ramach celu szczegółowego 2 wyróżniono następujące priorytety:

tworzenie warunków oraz budowanie kompetencji dla wzmacniania uczestnictwa w kulturze,

ochronę dziedzictwa kulturowego oraz gromadzenie i zachowanie dzieł kultury poprzez:

dalsze inwestowanie w zachowanie obiektów zabytkowych oraz usprawnianie systemu ochrony zabytków,

wsparcie zabytków uznanych za Pomniki Historii, między innymi poprzez projekt strategiczny „Rozwój Turystyki Kulturowej” obejmujący działania na rzecz zabytków uznanych za Pomniki Historii na tych szlakach,

kontynuację projektu „Krajobraz mojego miasta”, którego celem jest zapobieżenie chaosowi reklamowemu i zrównoważonemu planowaniu przestrzeni miejskiej,

rozbudowywanie kolekcji dzieł sztuki współczesnej,

poszukiwanie i odzyskiwanie zrabowanych podczas II wojny światowej dzieł sztuki,

digitalizację, cyfrową rekonstrukcję i udostępnianie dóbr kultury poprzez między innymi realizację projektu strategicznego „Digitalizacja i Rozwój Kultury Cyfrowej”, w ramach którego zostaną podjęte następujące zadania:

kontynuacja procesu digitalizacji wszystkich rodzajów zasobów dziedzictwa kulturowego, w tym zasobów muzealnych, archiwalnych, audiowizualnych, bibliotecznych i zabytkowych w państwowych instytucjach kultury i archiwach,

systemowe udostępnianie zdigitalizowanych zasobów dziedzictwa kulturowego przez budowę centralnych punktów dostępu do zasobów kultury, nauki i administracji,

inwentaryzacja cyfrowych zasobów kultury, obejmująca instytucje kultury, archiwa i inne jednostki, w tym naukowe, prowadzące lub zlecające digitalizację i przechowujące cyfrowe zbiory,

podnoszenie kompetencji cyfrowych,

nowelizacja przepisów regulujących całość polskiej przestrzeni internetowej,

umacnianie tożsamości i postaw obywatelskich przez kulturę, między innymi poprzez:

realizację do 2022 r. strategicznego projektu „Niepodległa” oraz wykorzystanie instrumentów „polityki pamięci” po 2022 r.

wzmocnienie promocji kultury polskiej za granicą.

W Strategii Rozwoju Kapitału Społecznego wymieniono szereg projektów strategicznych, które przypisano do zakresu interwencji, wśród których należy wymienić:

Digitalizacja i Rozwój Kultury Cyfrowej,

Dziedzictwo Buduje Wspólnotę (utworzenie sieci muzeów historycznych, których głównym celem jest opowiadanie o historii Polski z różnych perspektyw)

Niepodległa (budowa kapitału społecznego i wspólnoty obywatelskiej, zogniskowany wokół obchodów 100 rocznicy odzyskania niepodległości Polski, obejmujący m.in. kształtowanie postaw patriotycznych, budowanie pamięci zbiorowej i spójnego wizerunku Polski, włączanie obywateli do działania na rzecz dobra wspólnego)

Program Rozwoju Uniwersytetów Ludowych – których celem jest wzrost poziomu edukacji ustawicznej dorosłych mieszkańców gmin wiejskich i wiejsko miejskich oraz zwiększenie poziomu kapitału społecznego na obszarach wiejskich i w małych miastach.

Krajowy Program Ochrony Zabytków i Opieki nad Zabytkami,

Rozwój Turystyki Kulturowej.

4.1.6. OCHRONA DZIEDZICTWA NIEMATERIALNEGO

Konwencja UNESCO w sprawie ochrony niematerialnego dziedzictwa kulturowego w Polsce weszła w życie 16 sierpnia 2010 r. Decyzją Ministra Kultury i Dziedzictwa Narodowego z dnia 15 lutego 2010 roku.

Zadania wynikające z realizacji zapisów Konwencji UNESCO z 2003 roku w sprawie ochrony niematerialnego dziedzictwa kulturowego, zostały powierzone Narodowemu Instytutowi Dziedzictwa, co jest realizacją zapisu artykułu 13 Konwencji, pkt. d, iii, w sprawie powołania instytucji dokumentujących niematerialne dziedzictwo kulturowe i umożliwiających dostęp do tego dziedzictwa.

4.2. RELACJE GMINNEGO PROGRAMU OPIEKI NAD ZABYTKAMI Z DOKUMENTAMI WYKONANYMI NA POZIOMIE WOJEWÓDZTWA.

Gminny Program Opieki nad Zabytkami Miasta Świeradów Zdrój, w zakresie ochrony i opieki nad zabytkami jest zbieżny ze strategicznymi dokumentami wykonanymi na poziomie województwa, prezentowanymi w następujących poniżej dokumentach.

4.2.1. STRATEGIA ROZWOJU WOJEWÓDZTWA DOLNOŚLĄSKIEGO 2030

Strategia Rozwoju Województwa Dolnośląskiego 2030 przyjęta została [uchwałą nr L/1790/18 Sejmiku Województwa Dolnośląskiego z dnia 20 września 2018 r.](#) Jest to dokument powstały w wyniku współpracy Urzędu Marszałkowskiego Województwa Dolnośląskiego oraz Instytutu Rozwoju Terytorialnego z Komitetem Ekspertów i Komitetem Sterującym złożonym z przedstawicieli lokalnych jednostek samorządu terytorialnego i partnerów społeczno-gospodarczych z województwa dolnośląskiego. Nowa Strategia Rozwoju Województwa odpowiada na podstawowe wyzwania polityki spójności Unii Europejskiej, tj. z jednej strony wskazuje na konieczność wzmacniania już istniejących przewag konkurencyjnych opartych o nowoczesny przemysł i potencjał badawczo-rozwojowy ośrodków naukowych w obszarze Aglomeracji Wrocławskiej, z drugiej zaś koncentruje się na wyrównywaniu szans rozwojowych pozostałych terytoriów w oparciu o obszary funkcjonalne największych miast –

Jeleniej Góry, Legnicy i Wałbrzyska. Poważnym wyzwaniem jest zatrzymanie postępującej depopulacji południowych obszarów naszego regionu.

Na terenie województwa dolnośląskiego obserwuje się dużą różnorodność form krajobrazu oraz bogactwo dziedzictwa kultury materialnej. Większość miast Dolnego Śląska posiada historycznie wykształcony układ przestrzenny z obiektami zabytkowej zabudowy. Występują tu także miejscowości uzdrowiskowe z obiektami zdrojowymi oraz charakterystyczną zabudową sanatoryjno-pensjonatową. W strategii zwrócono uwagę na to jak ważnym elementem dziedzictwa kulturowego na Dolnym Śląsku są miejscowości uzdrowiskowe. W 2015 roku w województwie dolnośląskim funkcjonowało 11 uzdrowisk statutowych z czego dwa z nich: Czerniawa-Zdrój i Świeradów-Zdrój ujęte są w niniejszym Programie.

4.2.2. PLAN ZAGOSPODAROWANIA PRZESTRZENNEGO WOJEWÓDZTWA DOLNOŚLĄSKIEGO

Dokument ten stanowi narzędzie dla kształtowania przez Samorząd Województwa Dolnośląskiego polityki przestrzennej regionu, a jej jednym z podstawowych elementów jest ochrona i kształtowanie ładu przestrzennego w oparciu o zasady zrównoważonego rozwoju. Tak ujęta polityka ma prowadzić do realizacji wizji zagospodarowania przestrzennego, ujętej w hasło:

jeden region, różne obszary, spójny rozwój, różne potencjały – Dolny Śląsk 2030

oraz wyrażonej poprzez sformułowanie czterech celów, wśród których Cel 2 związany jest bezpośrednio z problematyką ochrony dziedzictwa kulturowego:

określa on racjonalny i zrównoważony sposób wykorzystania zasobów środowiska przyrodniczego, kulturowego i krajobrazu i w powiązaniu z kierunkiem 2.2, zakładającym wykorzystanie zasobów dziedzictwa kulturowego i krajobrazu – co stanowi dobrą podstawę do ich uwzględnienia w założeniach do Programu opieki nad zabytkami miasta Świeradów Zdrój. Zasoby te stanowią szczególnie ważny czynnik dla budowania i utrwalania tożsamości regionalnej oraz rozwoju potencjału społecznego i gospodarczego obszaru miasta.

W ramach ww. kierunku wskazano następujące działania i związane z nimi, wybrane zadania:

- 1) *wskazanie obszarów i zespołów zabytkowych wnioskowanych do objęcia ochroną w formie parku kulturowego i pomnika historii dla zachowania wartości krajobrazu kulturowego o wysokim znaczeniu dla dziedzictwa kulturowego*
- 2) *wspieranie rozwoju systemu regionalnych szlaków turystycznych poprzez opracowanie koncepcji ich rozwoju z uwzględnieniem obszarów o niewykorzystanym potencjale turystycznym;*

udostępnianiem zasobów przyrodniczych i kulturowych, będących w gestii samorządu województwa

poprawy dostępności turystycznej przez integrację regionalnych szlaków z systemem węzłów przesiadkowych komunikacji zbiorowej.

Istotne dla opracowania niniejszego Programu jest uwzględnienie w nim zarysowanej w Planie wizji docelowego stanu zagospodarowania przestrzennego województwa, w której założono, że:

rozwój przestrzenny terenów zurbanizowanych dokonuje się w oparciu o racjonalne wykorzystanie zasobów przyrodniczych i kulturowych oraz przy uwzględnieniu zróżnicowanych zasobów krajobrazowych i prowadzony jest w sposób minimalizujący szkody środowiskowe i konflikty funkcjonalno-przestrzenne;

najcenniejsze założenia przestrzenne o historycznym rodowodzie zachowały czytelny układ i stanowią istotne elementy krajobrazu kulturowego;

cenne zespoły i obiekty zabytkowe znajdują się w dobrej kondycji, są udostępniane, a ich wartości podlegają trwałej ochronie.

4.2.3. WOJEWÓDZKI PROGRAM OPIEKI NAD ZABYTKAMI W WOJEWÓDZTWIE DOLNOŚLĄSKIM NA LATA 2021 - 2024

Podstawowym instrumentem dla kształtowania długookresowej polityki w zakresie ochrony i opieki nad zabytkami przez Samorząd Województwa Dolnośląskiego i wdrożenia Strategii Rozwoju województwa Dolnośląskiego 2030 jest omawiany dokument. Określono w nim warunki organizacyjne i finansowe dla realizacji zadań w ww. zakresie, a dotyczące tego ustalenia skierowane są zarówno do organów wojewódzkich, jak i jednostek samorządu terytorialnego, właścicieli i użytkowników obiektów zabytkowych oraz wszystkich zainteresowanych sferą ochrony i opieki zabytków. W Programie opieki nad zabytkami w województwie dolnośląskim wskazany został cel strategiczny:

zachowanie i zrównoważone wykorzystanie zasobów dziedzictwa kulturowego dla wzmocnienia tożsamości Dolnego Śląska.

Dla jego realizacji wskazano dwa cele operacyjne:

Zarządzanie zasobami dziedzictwa kulturowego oraz Tożsamość i marka.

W odniesieniu do założeń dla realizacji ww. celów wskazano następujące priorytety i działania, które uwzględnione zostaną przy opracowaniu Programu opieki nad zabytkami miasta Świeradów Zdrój:

1) w odniesieniu do celu operacyjnego 1, dotyczącego zarządzania zasobami dziedzictwa kulturowego i priorytetu 3, obejmującego budowanie i wzmacnianie współpracy podmiotów zaangażowanych w ochronę dziedzictwa kulturowego:

- stymulowanie opracowywania gminnych programów opieki nad zabytkami oraz gminnych ewidencji zabytków;
- wspieranie współpracy międzyregionalnej i transgranicznej na rzecz ochrony zabytków i dziedzictwa kulturowego;
- wspieranie zintegrowanych działań służących ochronie dziedzictwa kulturowego, krajobrazu i wartości przyrodniczych;

2) w odniesieniu do celu operacyjnego 2, dotyczącego wzmacniania tożsamości i marki regionu poprzez zasoby dziedzictwa kulturowego i trzech priorytetów, obejmujących kształtowanie tożsamości i marki regionu poprzez działania edukacyjne i promocyjne, wzmocnienie zaangażowania społecznego w zakresie opieki nad zabytkami oraz wzmacnianie marki regionu w oparciu o zasoby dziedzictwa kulturowego:

- wspieranie programów i projektów edukacyjnych dotyczących dziedzictwa kulturowego;
- wspieranie programów i projektów promujących dziedzictwo kulturowe w powiązaniu z edukacją historyczną;
- wsparcie merytoryczne i organizacyjne dla obecnych i potencjalnych właścicieli i użytkowników obiektów zabytkowych;
- wsparcie merytoryczne i organizacyjne dla inicjatyw społecznych związanych z opieką nad zabytkami;
- promowanie i aktywny marketing dziedzictwa kulturowego województwa jako czynnika jego rozwoju gospodarczego;
- wspieranie działań mających na celu wykorzystanie dziedzictwa kulturowego dla rozwoju sektora uzdrowiskowego i turystyki.

W omawianym Programie wskazane zostały ponadto, co ma znaczenie dla wytypowania w obrębie powiatu obiektów o najwyższym dla niego znaczeniu, zabytki o znaczeniu regionalnym i ponadregionalnym, a w tym:

- Łużyckie domy przysłupowe na terenie Czech, Polski i Saksonii, o typie wykształconym w okresie średniowiecza na terenie Górnych Łużyc i występującym dziś na pograniczu Czech, Polski i Saksonii. Rozprzestrzenił się na północne Czechy i zachodnią część Dolnego Śląska, a następnie na resztę kraju.

- Zespoły zabudowy zdrojowej i rekreacyjnej

4.3. RELACJE GMINNEGO PROGRAMU OPIEKI NAD ZABYTKAMI Z DOKUMENTAMI WYKONANYMI NA POZIOMIE POWIATU

Gminny Program Opieki nad Zabytkami Gminy miejskiej Świeradów-Zdrój, w zakresie ochrony i opieki nad zabytkami jest zbieżny ze strategicznymi dokumentami wykonanymi na poziomie powiatu, prezentowanymi w następujących poniżej dokumentach.

4.3.1. POWIATOWY PROGRAM OPIEKI NAD ZABYTKAMI POWIATU LUBAŃSKIEGO NA LATA 2023 - 2026

Wskazuje na najwyższy w regionie potencjał turystyczny miasta. Istotną wartością kulturową obecnego powiatu lubańskiego są dobrze zachowane historyczne układy urbanistyczne miast i układy ruralistyczne większości wsi. W Świeradowie Zdroju mamy do czynienia z połączeniem obu tych walorów krajobrazowych w granicach administracyjnych dzisiejszego miasta. Centrum miasta zachowało układ przestrzenny wykształcony w 2 poł. XIX w., ściśle związany z uzdrowiskowym charakterem miejscowości, w niewielkim stopniu zniekształcony powojenną zabudową. W rozplanowaniu wyróżnia się zwarta zabudowa centrum z ul. Zdrojową, dominantą Domu Zdrojowego z halą spacerową i kościół oraz park zdrojowy z tarasami i układem ścieżek spacerowych.

Historyczna zabudowa o charakterze pensjonatowym i sanatoryjnym w powiecie lubańskim grupuje się w większości na obszarze Świeradowa Zdroju.

Na terenie powiatu lubańskiego zinwentaryzowano w 2010 r. 118 domów przysłupowych w Świeradowie Zdroju:

parterowe domy przy ulicach Długiej, Lwóweckiej, Głównej, w rejonie Góreczna, Kamieńca i Łęczyny. Większość z nich pozostaje w złym stanie technicznym, lecz coraz częściej są remontowane przez nowych mieszkańców, którzy w pocz. lat 90. XX w. zaczęli osiedlać się na terenie Gór Izerskich i Pogórza. W dokumencie wskazano informacje o poniesionych i zaplanowanych wydatkach przeznaczonych na

utrzymanie i poprawę stanu zabytków należących do Powiatu Lubańskiego.

Założenia programowe Programu Opieki nad Zabytkami Powiatu Lubańskiego:

- włączenie problemów ochrony zabytków do systemu zadań strategicznych, wynikających z koncepcji przestrzennego zagospodarowania kraju,
- uwzględnienie uwarunkowań ochrony zabytków, w tym krajobrazu kulturowego i dziedzictwa archeologicznego, łącznie z uwarunkowaniami ochrony przyrody i równowagi ekologicznej,
- zahamowanie procesów degradacji zabytków i doprowadzenie do poprawy stanu ich zachowania,
- wyeksponowanie poszczególnych zabytków oraz walorów krajobrazu kulturowego,
- podejmowanie działań zwiększających atrakcyjność zabytków dla potrzeb społecznych, turystycznych i edukacyjnych oraz wspieranie inicjatyw sprzyjających wzrostowi środków finansowych na opiekę nad zabytkami,
- określenie warunków współpracy w właścicielami zabytków, eliminujących sytuacje konfliktowe związane z wykorzystaniem tych zabytków,
- podejmowanie przedsięwzięć umożliwiających tworzenie miejsc pracy związanych z opieką nad zabytkami.

Priorytet I. Zapewnienie skutecznej ochrony i opieki nad zabytkami Powiatu Lubańskiego.

- Zwiększanie zdolności Powiatu do zarządzania ochroną i opieką nad zabytkami
- Intensyfikacja ochrony i opieki nad zabytkami Powiatu Lubańskiego

Priorytet II. Promocja dziedzictwa kulturowego Powiatu Lubańskiego.

- Wykorzystanie zasobu zabytków dla rozwoju Powiatu Lubańskiego
- Umacnianie poczucia tożsamości lokalnej

4.3.2. PLAN OCHRONY ZABYTKÓW NA WYPADEK KONFLIKTÓW ZBROJNYCH I SYTUACJI KRYZYSOWYCH POWIATU LUBAŃSKIEGO

Plan ochrony zabytków na wypadek konfliktu zbrojnego i sytuacji kryzysowych jest dokumentem określającym zamiar działania, sposób realizacji, niezbędne siły i środki oraz czas i koszty wykonania. Przedsięwzięcia te mają na celu uratowanie przed zniszczeniem, uszkodzeniem lub zaginięciem obiektów zabytkowych.

4.3.3. INICJATYWY LOKALNE O CHARAKTERZE REGIONALNYM

Stowarzyszenie Lokalna Grupa Działania „Partnerstwo Izerskie”

z siedzibą w Świeradowie-Zdroju, obejmuje swoimi działaniami obszar gmin

wiejskich i miejsko-wiejskich, oraz miasta do 5 tysięcy: Gryfów Śląski, Leśna, Lubomierz, Lubań, Lwówek Śląski, Mirsk, Nowogrodziec, Olszyna, Platerówka, Siekierczyn, Stara Kamienica, Sulików, Świeradów-Zdrój, Wleń, Zgorzelec. Nieco później do naszej grupy dołączyły gminy Zawidów i Warta Bolesławiecka.

Celami Stowarzyszenia są:

- zrównoważony rozwój obszarów wiejskich z uwzględnieniem należytej ochrony i promocji środowiska naturalnego, krajobrazu i zasobów historyczno- kulturowych oraz równości szans,
- aktywizowanie ludności wiejskiej,
- opracowanie i realizacja Lokalnej Strategii Rozwoju.

Lokalna Strategia Rozwoju na lata 2023-2027(29):

Skupia się wokół rozwoju produktów regionalnych, turystyki, przedsiębiorczości, zasobów ludzkich, społeczeństwa obywatelskiego i informacyjnego, poprawę estetyki miejscowości i bezpieczeństwa mieszkańców, edukację estetyczną, artystyczną mieszkańców, aktywizację gospodarczą i zawodową, przeciwdziałanie wykluczeniom społecznym, propagowanie zdrowego trybu życia oraz zachowanie dziedzictwa kulturowego na obszarze działania.

5. UWARUNKOWANIA WEWNĘTRZNE OCHRONY DZIEDZICTWA KULTUROWEGO

5.1. RELACJE GMINNEGO PROGRAMU OPIEKI NAD ZABYTKAMI Z DOKUMENTAMI WYKONANYMI NA POZIOMIE GMINY (ANALIZA DOKUMENTÓW PROGRAMOWYCH GMINY)

Gminny Program Opieki nad Zabytkami Miasta Świeradów Zdrój zgodny jest z następującymi dokumentami wykonanymi na poziomie gminy, które winny podlegać bieżącym aktualizacjom uwzględniającym postulaty zawarte w niniejszym Programie.

5.1.1. MIEJSCOWY PLAN ZAGOSPODAROWANIA PRZESTRZENNEGO GMINY

W Świeradowie Zdroju obowiązuje jeden miejscowy plan zagospodarowania przestrzennego obejmujący swoim zasięgiem teren miasta w granicach administracyjnych. Został przyjęty Uchwałą nr IX/50/2019 Rady Miasta Świeradów Zdrój z dnia 25 kwietnia 2019 r. w sprawie uchwalenia miejscowego planu

zagospodarowania przestrzennego miasta Świeradów-Zdrój

W przyjętym dokumencie obowiązują szczegółowe następujące zapisy dotyczące ochrony krajobrazu kulturowego, dziedzictwa kulturowego oraz zabytków:

§ 7. 1. W zakresie zasad ochrony dziedzictwa kulturowego i zabytków, w tym krajobrazów kulturowych oraz dóbr kultury współczesnej ustala się:

1) w strefie „A” ścisłej ochrony konserwatorskiej wskazanej na rysunku planu:

a) zachowanie historycznego układu przestrzennego (tj. rozplanowanie dróg, ulic, placów, linie zabudowy, kompozycję wnętrza urbanistycznych i kompozycje zieleni) oraz poszczególne elementy tego układu (tj. historyczne nawierzchnie ulic, placów, chodników; cieki i zbiorniki wodne, instalacje wodne i inne historyczne obiekty techniczne, zabudowę i zieleni),

b) dążenie do odtworzenia zniszczonych elementów zespołu urbanistycznego,

c) nakaz zachowania istniejącej historycznej zabudowy (t.j. formy budynku, geometrii dachu i jego pokrycia, cokołów kamiennych i ceglanych, balkonów, galerii, wykuszy, stolarki okiennej i drzwiowej, szalowanych szczytów deskami i okładziny z ozdobnego łupka, konstrukcji szachulcowej oraz detalu w postaci opasek okiennych i drzwiowych, detalu tynkarskiego i sztukatorskiego),

d) nawiązanie nowej zabudowy z historyczną kompozycją przestrzenno-architektoniczną w zakresie lokalizacji, rozplanowania, skali, ukształtowania bryły, w tym kształtu i wysokości dachu, formy architektonicznej, opracowania elewacji, kolorystyki, gabarytów i linii zabudowy, a w szczególności technologii i systemów budowania (konstrukcja murowa, ryglowa lub oszalowana deskami w pionie lub skośnie, łupkiem, występowanie konstrukcji mieszanych - przysłupowo - ryglowo - wieńcowo - murowanych), stosowania materiałów naturalnych tj. drewna, kamienia, tynków naturalnych (dopuszcza się sztuczny łupek), dopuszcza się wykonanie ganków, galerii, wykuszy oraz dopuszcza się wykonanie oranżerii na terenie 3UR,

e) dla nowych budynków geometria dachu: dach stromy dwu- lub wielospadowy ze szczytami, o kącie nachylenia połaci dachowych od 40° do 55°, przy czym ustalone parametry nie dotyczą: lukarn, naczółków, wykuszy oraz zadaszeń wejść,

f) zakaz wprowadzania w istniejącej zabudowie dominant (architektonicznych lub w postaci urządzeń technicznych) mogących wpłynąć negatywnie na historyczne dominanty architektoniczne,

g) zakaz umieszczania na elewacjach budynków rur wentylacyjnych i spalinowych, anten satelitarnych, ocieplania budynków powodując zasłanianie detalu architektonicznego, konstrukcji drewnianej, w tym szachulcowej,

h) zakaz wprowadzania napowietrznych linii teletechnicznych i energetycznych,

i) zakaz stosowania dachów o mijających się połaciach na wysokości kalenicy oraz dachów o asymetrycznym nachyleniu połaci,

j) na obszarze parku zdrojowego – będącego pod ochroną konserwatorską – pełną ochronę kompozycji i układu, zachowanie funkcji reprezentacyjnej lub rekreacyjnej;

2) w strefie „B” ochrony konserwatorskiej wskazanej na rysunku planu:

a) zachowanie i wyeksponowanie elementów historycznego układu przestrzennego, (tj. rozplanowanie dróg, ulic i placów, linie zabudowy, kompozycje wnętrz urbanistycznych, kompozycje zabudowy, zespoły zabudowy oraz kompozycje zieleni)

b) nakaz zachowania istniejącej historycznej zabudowy (t.j. formy budynku, geometrii dachu i jego pokrycia, cokołów kamiennych i ceglanych, balkonów, galerii, wykuszy, stolarki okiennej i drzwiowej, szalowanych szczytów deskami i okładziny z ozdobnego łupka, konstrukcji szachulcowej oraz detalu w postaci opasek okiennych i drzwiowych, detalu tynkarskiego i sztukatorskiego),

c) nawiązanie nowej zabudowy z historyczną kompozycją przestrzenno-architektoniczną w zakresie lokalizacji, rozplanowania, skali, ukształtowania bryły, w tym kształtu i wysokości dachu, formy architektonicznej, opracowania elewacji, kolorystyki, gabarytów i linii zabudowy, a w szczególności technologii i systemów budowania (konstrukcja murowa, ryglowa lub oszalowana deskami w pionie lub skośnie, łupkiem, występowanie konstrukcji mieszanych - przysłupowo - ryglowo - wieńcowo - murowanych), stosowania materiałów naturalnych tj. drewna, kamienia, tynków naturalnych (dopuszcza się sztuczny łupek, dopuszcza się wykonanie ganków, galerii, wykuszy),

d) dla nowych budynków geometria dachu: dach stromy dwu- lub wielospadowy ze szczytami, o kącie nachylenia połaci dachowych od 40° do 55° , przy czym ustalone parametry nie dotyczą: lukarn, naczółków, wykuszy oraz zadaszeń wejść,

e) zakaz wprowadzania w istniejącej zabudowie dominant (architektonicznych lub w postaci urządzeń technicznych) mogących wpłynąć negatywnie na historyczne dominanty architektoniczne,

f) zakaz umieszczania na elewacjach budynków rur wentylacyjnych i spalinowych, anten satelitarnych, ocieplania budynków powodując zasłanianie detalu architektonicznego, konstrukcji drewnianej, w tym szachulcowej,

g) zakaz budowy ogrodzeń betonowych z elementów prefabrykowanych; forma, materiał i wysokość ogrodzenia ma nawiązywać do lokalnych historycznych ogrodzeń,

h) zakaz prowadzenia napowietrznych linii teletechnicznych i energetycznych,

i) zakaz stosowania dachów o mijających się połaciach na wysokości kalenicy oraz dachów o asymetrycznym nachyleniu połaci;

3) dla obiektów wpisanych do rejestru zabytków, wskazanych na rysunku planu ochronę zgodnie z przepisami odrębnymi;

4) dla obiektów ujętych w gminnej ewidencji zabytków, wskazanych na rysunku planu a) w trakcie prac modernizacyjnych i remontów, prowadzonych w tych budynkach, konieczność zachowania bryły, kształtu dachu, wystroju elewacji i gabarytu z dopuszczeniem możliwości przekształcania i adaptacji wnętrza,

b) nakaz ochrony, poprzez działania służące zachowaniu:

- skali zabudowy i gabarytów obiektów, w tym:

-zakaz przebudowy obiektów polegającej na zmianie ilości kondygnacji i ich wysokości,

-nakaz zachowania historycznego układu i geometrii połaci dachowych, z wyłączeniem działań mających na celu przywrócenie pierwotnego stanu obiektu, zakłóconego późniejszymi przebudowami,

- historycznych elewacji budynków, w tym:

-zakaz stosowania zewnętrznych dociepleń na elewacjach, wykonanych w technologii ryglowej, przystupowej, pruskiego muru, ceglanych, kamiennych,

-zakaz stosowania pokryć elewacji z tworzyw sztucznych i metalu (w szczególności płyt preizolowanych, sidingu),

-zakaz przebudowy obiektów polegającej na zmianie geometrii elewacji i rozmieszczenia otworów okiennych i drzwiowych,

-utrzymanie, a w zniszczonych fragmentach odtworzenie, historycznego detalu architektonicznego,

-nakaz utrzymania kształtu, rozmiaru i rozmieszczenia otworów zgodne z historycznym wizerunkiem budynku,

-zakaz prowadzenia przewodów wentylacyjno – spalinowych po elewacji budynku,

-dopuszczenie przebicia nowych otworów, zharmonizowanych z zabytkową elewacją budynku,

- tradycyjnych metod wykonania połaci dachowych, w tym:

- zakaz stosowania pokryć dachowych wykonanych z: blachodachówki, blachy, papy, gontu papowego, strzechy,

-nakaz stosowania jako pokryć łupka (lub jego syntetycznych odpowiedników), pokryć ceramicznych oraz innych historycznie wykorzystywanych w regionie,

- elementów stolarki budowlanej, w tym:

-zakaz wymiany okien i drzwi na nowe wykonane z tworzyw sztucznych,

-dopuszczenie wymiany okien i drzwi na nowe, pod warunkiem zachowania pierwotnego tworzywa zastosowanego do ich wykonania (metal, drewno) oraz przy zachowaniu podstawowych cech pierwotnie stosowanych elementów (geometrii, podziałów, ilości przeszkleń);c) ochronę zachowanego układu i wystroju wnętrza oraz dążenie do jego odtworzenia w tych przypadkach, gdy uległ niekorzystnym zmianom,

d) stosowanie kolorystyki i materiałów nawiązujących do tradycyjnych lokalnych rozwiązań, w tym ceramiczne i tynkowe pokrycie ścian zewnętrznych,

e) zakaz stosowania dachów o mijających się połaciach na wysokości kalenicy oraz dachów o asymetrycznym nachyleniu połaci;

5) w strefie ochrony ekspozycji układu zabytkowego założenia pałacowego w Pobiednej, wskazanej na rysunku planu, zakaz lokalizowania zabudowy nie zharmonizowanej z zespołem oraz lokalizowania dominant i innych elementów wysokościowych przesłaniających historyczny chroniony układ przestrzenny;

6) dla pomników przyrody ożywionej na podstawie przepisów odrębnych, wskazanych na rysunku planu:

a) zachowanie i ochronę,

b) zakaz lokalizacji elementów małej architektury w sposób przesłaniający koronę i pień drzewa;

7) w rejonie stanowisk archeologicznych odkrytych po 1945r., wskazanych na rysunku planu ustala się ochronę zgodnie z przepisami odrębnymi;

8) przy realizacji inwestycji związanych z zabudowaniem i zagospodarowaniem terenu w strefie obserwacji archeologicznej, wskazanej na rysunku planu obowiązek prowadzenia badań archeologicznych na podstawie przepisów odrębnych;

9) ze względu na położenie całego miasta Świeradów-Zdrój w strefie ochrony konserwatorskiej, ochronę zgodnie z przepisami odrębnymi i uwzględnieniem ustaleń §7.

2. W zakresie zasad ochrony dziedzictwa kulturowego i zabytków, w tym krajobrazów kulturowych oraz dóbr kultury współczesnej dopuszcza się dla obiektów znajdujących się w strefie ochrony konserwatorskiej „A”, strefie ochrony konserwatorskiej „B” oraz wpisanych do rejestru zabytków lub gminnej ewidencji zabytków adaptację budynków do potrzeb poruszania się osób niepełnosprawnych w zakresie budowy ramp, poszerzenia otworów wejściowych oraz montażu wind zewnętrznych, w przypadku braku udokumentowanej możliwości wykonania innych wejść do budynków oraz zamontowania wewnętrznej komunikacji dla osób niepełnosprawnych, z zastrzeżeniem nie naruszenia oryginalnej kompozycji i wystroju elewacji.

§ 8. W zakresie wymagań wynikających z potrzeb kształtowania przestrzeni publicznych, do których należą wyznaczone w planie tereny dróg publicznych, ciągów pieszo-jezdnych, parkingów publicznych oraz tereny oznaczone symbolem UZ/ZP, ZP,US/UO ustala się:

- 1) zastosowanie jednolitych trwałych, estetycznych, o jednolitym charakterze elementów urządzenia, w tym obiektów małej architektury w obrębie co najmniej jednego terenu wyznaczonego w planie;
- 2) wykończenie powierzchni przestrzeni publicznej materiałami jednolitymi, przy nakazie zaakcentowania kolorem lub innym materiałem chodników i ścieżek rowerowych;
- 3) dla terenów komunikacji – dróg publicznych dodatkowo zakaz lokalizowania tymczasowych obiektów usługowo-handlowych.

W świetle dotychczasowych efektów ochrony konserwatorskiej i zagrożeń środowiska kulturowego za konieczne uważa się zaktualizowanie nowego dokumentu planie zagospodarowania przestrzennego w oparciu o opracowane od nowa studium uwarunkowań i kierunków zagospodarowania przestrzennego, aby opracować faktyczne metody i sposoby działań w zakresie ochrony wartości kulturowych. Najważniejszy postulat konserwatorski wskazuje na to aby:

- Na terenach znajdujących się poza strefami ochrony konserwatorskiej A i B, a znajdujących się na obszarze historycznego układu urbanistycznego miasta Świeradów-Zdrój wpisanego do rejestru zabytków, w planach miejscowych określić zasady kształtowania zabudowy w ścisłym nawiązaniu do zabudowy tradycyjnej, należy zapis ten uszczegółowić o wymóg nawiązania nową zabudową z historyczną kompozycją przestrzenno-architektoniczną w zakresie lokalizacji, rozplanowania, skali, ukształtowania bryły, w tym kształtu, pokrycia i wysokości dachu, formy architektonicznej, opracowania elewacji, kolorystyki, gabarytów i linii zabudowy, technologii i systemów budowania (konstrukcja murowa, ryglowa lub oszalowana deskami w pionie lub skośnie, łupkiem, występowanie konstrukcji mieszanych - przysłupowo - ryglowo - wieńcowo - murowanych), stosowania materiałów naturalnych tj. drewna, kamienia, tynków naturalnych (dopuszcza się sztuczny łupek), dopuszcza się wykonanie ganków, galerii, wykuszy; dopuszczalne pokrycia dachowe: dachówka ceramiczna, łupek, łupek syntetyczny, a w uzasadnionych przypadkach blacha na rąbek stojący lub układana w karo).

5.1.2. STUDIUM UWARUNKOWAŃ I KIERUNKÓW ZAGOSPODAROWANIA PRZESTRZENNEGO GMINY

Aktualnie obowiązujące studium uwarunkowań i kierunków zagospodarowania przestrzennego miasta Świeradów Zdrój przyjęto Uchwałą Nr XXXIV/158/2012 w sprawie uchwalenia zmiany studium uwarunkowań i kierunków zagospodarowania przestrzennego Miasta Świeradów-Zdrój. Studium nie stanowi aktu prawa miejscowego. Jest dokumentem określającym politykę przestrzenną, w którym zostaną określone zasady zagospodarowania przestrzennego, w tym wytyczne dotyczące użytkowania terenów, obszarów zabudowań czy proponowane rozwiązania w zakresie rozwoju infrastruktury komunikacyjnej, technicznej i społecznej. Studium musi uwzględniać zasady określone w koncepcji przestrzennego zagospodarowania kraju, planach zagospodarowania przestrzennego województwa oraz strategii rozwoju gminy. Studium sporządza się dla obszaru w granicach administracyjnych miasta. Ustalenia studium są wiążące dla organów gminy przy sporządzaniu miejscowych planów zagospodarowania przestrzennego.

W części studium omawiającym uwarunkowania wynikające z przekształceń środowiska kulturowego i krajobrazu znalazł się bardzo trafny opis obecnej sytuacji, w jakiej znajdują się zabytki w Mieście Świeradów Zdrój. Historyczny układ i zabudowa Świeradowa, stanowiące ogromną wartość zostały w większości zachowane, podobnie jak funkcja uzdrowiskowa miasta. Natomiast stan techniczny zabudowy w ostatnich latach w związku z dynamicznym rozwojem miejscowości uległ znacznej poprawie. Dotyczy to w szczególności obiektów pensjonatowych i hotelowych sprywatyzowanych pod koniec XX w. Także stan budynków mieszkalnych ulega systematycznej poprawie zarówno z uwagi na skoordynowane działania Gminy jak i indywidualne inicjatywy właścicieli i zarządców, jednak nadal w odniesieniu do szeregu budynków zwłaszcza pozostających własnością Gminy budzi on zastrzeżenia. Nie bez znaczenia dla stanu obiektów jest ich znaczne wyeksploatowanie i wynikający z braku środków finansowych brak należytej dbałości o ich stan.

W świetle dotychczasowych efektów ochrony konserwatorskiej i zagrożeń środowiska kulturowego za konieczne uważa się zaktualizowanie nowego dokumentu w oparciu o wytyczne konserwatorskie, które pozwolą opracować faktyczne metody i sposoby działań w zakresie ochrony wartości kulturowych w planach zagospodarowania przestrzennego oraz stworzenie preferencyjnego systemu

umożliwiającego pozyskania środków finansowych na remontów obiektów o wartościach kulturowych. Najważniejsze postulaty konserwatorskie dla nowo opracowywanego studium uwarunkowań i kierunków działań to:

- Negatywne opiniowanie wszelkich zapisów, które zakładają zakres przekształcania nowych terenów nieprzeznaczonych wcześniej pod zabudowę na tereny przeznaczone pod zabudowę. Ze względu na zagrożenie zbyt daleko idącą skalą przekształceń funkcjonalnych poszczególnych terenów na obszarze układu urbanistycznego Świeradowa-Zdroju, które w połączeniu z istniejącym nasileniem inwestycyjnym przyczyniłoby się do wyraźnego uszczuplenia wartości zabytkowej.
- W przypadku braku wskazania dopuszczalnej wysokości w metrach, należy wprowadzić takie zapisy. Brak zapisu o dopuszczalnej wysokości liczonej w metrach powodować może realizację kondygnacji podziemnych i dwupoziomowych mogących skutkować zwiększeniem realnej wysokości zabudowy.
- Usunięcie z zapisów w projekcie studium dot. ilości kondygnacji nowej zabudowy sformułowania „nadziemnych” lub o jednoznaczne wskazanie, że zapis ten nie znosi wymogu zachowania wskazanej wysokości zabudowy liczonej w metrach.
- Należy określić definicję wysokości jako odległość mierzona od najniższego punktu terenu przy budynku do najwyższej położonej kalenicy/krawędzi dachu (lub podobną); najniższy punkt terenu należy odnosić do terenu nieprzekształconego robotami ziemnymi związanymi z planowaną inwestycją; Parametry wysokościowe powinny w sposób jednoznaczny określać maksymalną wysokość nowej zabudowy względem terenu wcześniej niezabudowanego.
- Dopuszcza się wprowadzenie zapisów określających wymóg precyzyjnego określenia parametru wysokościowego przy sporządzaniu projektów i/lub zmian miejscowych planów zagospodarowania przestrzennego.
- Postuluje się na terenie oznaczonym „ZP/U/WS – teren zieleni urządzonej, o określenie w obrębie stawu terenu z pełnym wyłączeniem zabudowy oraz o określenie w przedmiotowym założeniu strefy ścisłej ochrony konserwatorskiej.
- Dopuszcza się możliwość prowadzenia prac modernizacyjnych i remontów a także rozbudowy lub przebudowy, w sposób taki aby nowe elementy stanowiły dopełnienie zasady historycznego ukształtowania obiektu, jednak z zastrzeżeniem, że wymóg ten nie znosi pozostałych wymogów.
- W punkcie dotyczącym działań służącym zachowaniu historycznych elewacji budynków, należy zawrzeć zapis o konieczności zachowania historycznego wystroju elewacji
- Wprowadzenie elementów infrastruktury technicznej o znacznej wysokości jest możliwe jedynie w lokalizacjach nieekspozowanych w zastanej historycznej tkance miejskiej. Wprowadzenie silnie wyeksponowanego elementu infrastruktury technicznej wprowadzi element dysharmonizujący w przestrzeni, co wpłynie na pogorszenie walorów krajobrazu kulturowego.

5.1.3. STRATEGIA ROZWOJU GMINY MIEJSKIEJ ŚWIERADÓW ZDRÓJ NA LATA 2016-2026

Jest to niezmiennie od 2016 r. dokument, który ujmuje główne cele i priorytety w kilkuletnim horyzoncie a jej konstruowanie jak i realizacja odbywa się przy

czynnym uczestnictwie społeczeństwa lokalnego. Strategia przyjęła zasadę pełnej kompatybilności dokumentu końcowego ze Strategią Rozwoju Województwa Dolnośląskiego.

Rozwój Miasta Świeradów Zdrój zaplanowano w oparciu o obszary spójne z priorytetami województwa dolnośląskiego. Zhierarchizowane cele i kierunki działania przedstawiono w wybranych obszarach priorytetowych, tj.: ekologia, gospodarka, infrastruktura, przestrzeń i społeczność.

W dokumencie sformułowano misję oraz wizję, dokument programowy, w ramach którego samorząd realizuje politykę rozwoju lokalnego. Zawarte w Strategii cele mają za zadanie przede wszystkim dążenie do zrównoważonego rozwoju Miasta Świeradów Zdrój, poprzez spójne działania w sferze gospodarczej, społecznej i przestrzennej, jednocześnie zachowując równowagę środowiska naturalnego. Ponadto określone cele mają za zadanie polepszenie warunków życia mieszkańców gminy, skierowane są oprócz samorządu do przedsiębiorców, instytucji, organizacji działających na terenie gminy oraz mieszkańców.

W części poświęconej analizie stanu gminy wśród czynników stanowiących szansę rozwojową wymieniono wysokie walory przyrodniczo-krajobrazowe, stanowiące potencjał dla rozwoju usług turystycznych. Kluczowymi elementami misji gminy są: poprawa jakości życia mieszkańców, ochrona potencjału środowiska przyrodniczego i optymalne wykorzystanie potencjału położenia geograficznego w obszarach uznanych za kluczowe dla jej rozwoju.

5.1.4. LOKALNY PROGRAM REWITALIZACJI GMINY GMINY MIEJSKIEJ ŚWIERADÓW-ZDRÓJ NA LATA 2016-2023

W dokumencie tym podsumowano zebrane i przeanalizowane informacje które umożliwiają określenie problemów występujących na terenie miasta w tym na obszarze terenów zdegradowanych .

Do obszarów rewitalizowanych zaliczono:

„Obszar ul. 11 Listopada” – obszar rewitalizowany nr 1;

Obszar „Centrum Świeradowa-Zdroju” – obszar rewitalizowany nr 2;

Obszar „Centrum Czerniawy-Zdrój” – obszar rewitalizowany nr 3.

Powyższe obszary są obszarami cechującymi się największym poziomem niekorzystnych zjawisk w ujęciu społecznym, przestrzennym i gospodarczym. Wśród kluczowych celów działań, jakie zostały zaplanowane do realizacji było między innymi:

cel główny rewitalizacji obszarów Gminy Świeradów-Zdrój, którym jest:

Spójność społeczna, gospodarcza i przestrzenna obszarów Gminy Miejskiej Świeradów-Zdrój poprzez realizację zintegrowanych, kompleksowych i komplementarnych projektów i działań rewitalizacyjnych.

cele strategiczne rewitalizacji obszarów Gminy Miejskiej Świeradów-Zdrój:

Cel strategiczny nr 1: Wzrost wewnątrzmięskiej spójności społecznej, gospodarczej i przestrzennej obszaru ulicy 11 Listopada

Cel strategiczny nr 2: Wzrost wewnątrzmięskiej spójności społecznej, gospodarczej i przestrzennej Centrum Świeradowa-Zdroju

Cel strategiczny nr 3: Wzrost wewnątrzmięskiej spójności społecznej, gospodarczej i przestrzennej Centrum Czerniawy-Zdroju

Cele operacyjne i kierunki działań dla ww obszarów rewitalizacji, które są spójne i mogą mieć pozytywny wpływ na obiekty oraz zabytkowe oraz zabytkową tkankę miasta :

Cel operacyjny nr 2: Ulica 11 Listopada bramą Gór Izerskich.

Kierunki działań:

1. Poprawa stanu zabudowy wielorodzinnej zlokalizowanej na obszarze ul. 11 Listopada.

2. Poprawa stanu środowiska naturalnego.

3. Rewitalizacja zdegradowanych budynków i terenów w celu przywrócenia lub nadania im nowych funkcji (Efektem realizacji projektu będą zrewitalizowane obszary oferujące nowe funkcje społeczne, gospodarcze i kulturalne, co wpłynie na atrakcyjność przestrzeni publicznej na tym obszarze. Przewiduje się, że projekt realizowany będzie etapami.

Istotnym problemem który projekt ma rozwiązać jest degradacja przestrzenna i społeczna obszaru. Celem projektu jest kompleksowa rewitalizacja obszaru w ujęciu społecznym i przestrzennym.:

- Rewitalizacja ulicy Sanatoryjnej w Czerniawie-Zdroju; Rewitalizacja zdegradowanych budynków i terenów uzdrowiskowych w celu przywrócenia lub nadania im nowych funkcji społecznych, kulturalnych, gospodarczych, przywrócenie lub poprawa funkcji uzdrowiskowych na terenie obszaru rewitalizowanego „Centrum Czerniawy-Zdrój”.

Zrealizowana z sukcesem adaptacja budynku byłego dworca kolejowego wraz z otoczeniem na centrum muzealno – kulturalne i społeczne w Świeradowie-Zdroju na funkcję zaplecza dla realizowanych projektów „miękkich” finansowanych z Europejskiego Funduszu Społecznego m.in. Wzmacnianie potencjału społeczności lokalnej na terenie Gminy Miejskiej Świeradów-Zdrój, Wsparcie osób poszukujących pracy, samozatrudnienie, przedsiębiorczość oraz tworzenie nowych miejsc pracy:

- Projekt pozwolił na rozwiązanie problemu w zakresie braku infrastruktury umożliwiającej realizację działań aktywizujących lokalną społeczność w ujęciu społecznym, zdrowotnym i zawodowym. Projekt został skierowany w pierwszej kolejności do mieszkańców obszarów rewitalizowanych. Celem projektu było stworzenie infrastruktury umożliwiającej realizację działań aktywizujących lokalną społeczność w ujęciu społecznym, zdrowotnym i zawodowym. Przyczynił się do zachowania w dobrym stanie zabytku wpisanego do rejestru zabytków.

Efektami działań towarzyszących głównym projektom rewitalizacyjnym będą:

Ożywienie społeczno-gospodarcze na obszarach objętych rewitalizacją;

Wspomaganie uzyskania ładu przestrzennego;

Poprawa krajobrazu;

Wzrost standardu nieruchomości i przywrócenie ich utraconej wartości;

Zmniejszenie dysproporcji w zagospodarowaniu przestrzennym. Poprawa standardu zasobów mieszkaniowych w tym również w obiektach zabytkowych;

Wzrost ilości przedsięwzięć organizowanych w obszarze oddziaływania inwestycji;

Wzrost liczby turystów odwiedzających dzielnicę w obszarze oddziaływania projektu;

Zwiększenie udziału społeczności lokalnej w życiu kulturalnym miasta.

Lokalny Program Rewitalizacji został wypracowany przez samorząd gminny i poddany dyskusji w oparciu o diagnozę lokalnych problemów: społecznych, gospodarczych, przestrzenno – funkcjonalnych, technicznych i środowiskowych. Prace nad przygotowaniem dokumentu oparte zostały na współpracy ze wszystkimi grupami interesariuszy, co ma wpływ na realną realizację programu

5.2. CHARAKTERYSTYKA ZASOBÓW I ANALIZA STANU DZIEDZICTWA I KRAJOBRAZU KULTUROWEGO GMINY

Miejscowość położona jest na wysokości 450–710 m n.p.m. w Górach Izerskich, w dolinie rzeki Kwisy (w tzw. Obniżeniu Świeradzkim), oddzielającym Wysoki

Grzbiet na południu od Kamienickiego Grzbietu na północy. Po włączeniu Czerniawy Zdroju obejmuje również dolinę Czarnego Potoku, która również wychodzi nieco na Pogórze Izerskie. Całkowita powierzchnia miasta wynosi 20,77 km². Miasto stanowi 4,85% powierzchni powiatu.

Części i osiedla miasta:

Czerniawa-Zdrój; Drożyna; Graniczna; Góreczno; Górna; Łęczyna; Kamieniec; Podgórna; Siemkowice; Ulicko.

System TERYT „(Krajowy Rejestr Urzędowy Podziału Terytorialnego Kraju) wyróżnia tylko 5 części miasta, tj. Czerniawa-Zdrój, Góreczno, Kamieniec, Łęczyna i Ulicko.

Świeradów-Zdrój leży w odległości 150 km od stolicy województwa dolnośląskiego – Wrocławia. Najsilniejsze powiązania Świeradowa – Zdroju występują z miastami: Jelenią Górą i Lubaniem, który stanowi siedzibę powiatu. W pobliżu położone są znane miejscowości turystyczne Karkonoszy: Szklarska Poręba i Karpacz. W niewielkiej odległości od miasta, w obrębie gmin: Gryfów Śląski i Leśna znajduje się Zalew Leśniański-Złotnicki z licznymi ośrodkami wypoczynkowymi.

Gmina Miejska Świeradów Zdrój graniczy z Czechami.

Świeradów Zdrój słynie ze swoich uzdrowiskowych właściwości ze względu na występujący tu wyjątkowy mikroklimat oraz bogactwa wód mineralnych, radonowych i pokładów borowinowych.

Na terenie Świeradowa Zdroju znajdują się liczne obiekty uzdrowiskowe, część z nich nadal w obiektach zabytkowych.

Świeradów-Zdrój jest typowo turystyczną miejscowością nastawioną głównie na kuracjuszy, narciarzy, rowerzystów i biegaczy. Jest tu dobrze rozwinięta baza noclegowo – hotelowa. Świeradów-Zdrój jest jednym z najatrakcyjniejszych polskich uzdrowisk. Sezon kuracyjny trwa cały rok.

O wyjątkowości miejscowości Świeradów-Zdrój stanowią: najdłuższa na Dolnym Śląsku hala spacerowa, egzotyczna roślinność, promenada spacerowa, tarasy, sztuczna grotta oraz galeria widokowa na wieży z zegarem. W Świeradowie-Zdroju zaczyna się Główny Szlak Sudecki im. Mieczysława Orłowicza. Stąd też wychodzą trasy w stronę: Szklarskiej Poręby i Karkonoszy; Karłowa i Gór Stołowych. Najbliższe trasy spacerowe prowadzą, w stronę górujących nad Świeradowem-Zdrój: Stogu Izerskiego i Sępiej Góry, na której według legend znajdować się miała pogańska świątynia. Inne miejsca, związane z pogańskimi przekazami o istniejących tam świątyniach tu: Babia

Przełęcz (Polana Czarownic), Ciemny Wądół i Sowi Kamień na zachodnim zboczu Ciemniaka w pobliżu wsi Kopaniec.

Na obszarze Świeradowa Zdroju znajdują się interesujące Szlaki turystyczne oraz trasy rowerowe:

[Szlak Śladem Izerskich Tajemnic](#)

[Na Stóg Izerski](#)

[Stóg Izerski - Smrek](#)

[Na Sępią Górę](#)

[Na Zającznik ścieżką edukacyjną](#)

[Ścieżka dydaktyczna - Model Układu Słonecznego](#)

[Izerski Szlak Cietrzewia](#)

[Do Czerniawy-Zdroju](#)

[Na polanę Izerską](#)

[Na Halę Izerską](#)

[SZLAK ŻÓŁTY](#)

[Do Szklarskiej Poręby](#)

[Szlak czerwony im. Mieczysława Orłowicza](#)

[Ścieżki rowerowe Single Track](#)

Cenny materiał ikonograficzny z obszaru gminy znajduje się w rękach prywatnych w postaci pocztówek, rycin i innych pamiątek. Dodatkowo szereg zabytków w postaci wytworów kryształowych, kufli lub talerzy znajduje się w zbiorach m. in. Muzeum Karkonoskiego w Jeleniej Górze oraz w postaci pocztówek i rycin. Zbiory specjalistyczne Archiwum Państwowego we Wrocławiu oraz zbiory graficzne i zbiory gabinetu śląsko – łużyckiego Biblioteki Uniwersytetu Wrocławskiego są bogate w zasoby dziedzictwa kulturowego regionu i wiedzy na temat dawnych dziejów, wyglądu oraz zwyczajów panujących na obszarze obecnego Świeradowa – Zdroju. Uzupełnieniem wyżej wymienionych mogą być źródła ikonograficzne zdigitalizowane i udostępnione on-line na stronach internetowych m.in. Uniwersytetu w Marburgu, Niemieckiej Fototeki oraz Biblioteki w Berlinie.

5.2.1. CHARAKTERYSTYKA GEOGRAFICZNO-PRZYRODNICZA GMINY

Walory przyrodnicze miasta Świeradów Zdrój:

Góry Izerskie stanowiące część Sudetów Zachodnich. Znajdujące się na terenie Czech i Polski. Od zachodu zamknięte są Bramą Żytawską, od Karkonoszy oddzielone Przełęczą Szklarską. Tworzy je szereg grzbietów górskich o przebiegu północny zachód – południowy wschód; najważniejsze z nich to: w części polskiej: Grzbiet Kamienicki (Kamienica – 974 m n.p.m.), Wysoki Grzbiet (Wysoka Kopa – 1126 m n.p.m. – najwyższe wzniesienie Gór Izerskich). Oba grzbiety łączy wododział Kwisy i Małej Kamiennej Rozdroże Izerskie; w części czeskiej: Středníizerskýhřeben (Jelenístráň – 1018 m n.p.m.), Vlašskýhřeben (ČernýVrch – 1024 m n.p.m.), Desenský hřeben i Hejnický hřeben (Izera – 1122 m n.p.m.).

Lasy, które obejmują znaczną ilość terenów Gminy: wzgórze Zajęcznik (Świeradówka, Młynica, Tarczownik), położone na północ od centrum Świeradowa - Zdroju niewielkie fragmenty północnych stoków Wysokiego Grzbietu Gór Izerskich oraz w zachodniej części wzdłuż granicy z Czechami Czerniawski Las (Czerniawska Kopa, Mała Góra). W obrębie Świeradów-Zdrój dominuje: las mieszany górski (35,7%), bór górski (21,9%), bór mieszany górski (20,6%), las mieszany wyżynny (15%). Teren Czerniawskiego Lasu, położonego w zachodniej części Czerniawy-Zdroju, na styku z granicą z Czechami został uznany za kompleks leśny o funkcji krajobrazowej. Fragment lasu w południowej części miasta został zaliczony do ostoi zagrożonych i ginących gatunków. Historyczne założenia parkowe i ogrodowe z wyjątkowymi gatunkami drzew. Do najcenniejszych z nich należą parki: Park Zdrojowy w Świeradowie-Zdroju, w którym wyróżniają się buki, modrzewie oraz ogrody przy willach.

Wody mineralne (niskozmineralizowane szczawy wodorowęglanowo – magnezowo – wapniowe z dodatkiem radonu, fluoru i żelaza).

Pomniki przyrody:

Na terenie miasta Świeradów rośło 9 pomników przyrody, wg stanu na dzień 15.03.2019 r. (wczesna wiosna) zachowało się 6 drzew objętych ochroną w randze

pomnika przyrody:

1. Buk pospolity (*Fagus sylvatica* L.) - położony przy ul. Sienkiewicza, naprzeciwko posesji nr 6. Wiek – 150 lat, pierśnica 460 cm. Numer rejestru: 444.
2. Dąb szypułkowy (*Quercus robur* L.) - położony przy ul. Bocznej 4, przy myjni – zrośnięty z bukiem pospolitym. Wiek 120-150 lat, pierśnica 383 cm. Numer rejestru: 445.
3. Buk pospolity (*Fagus sylvatica* L.) - przy ul. Bocznej 4, przy myjni – zrośnięty z dębem szypułkowym. Wiek 120 – 150 lat, pierśnica 590 cm. Numer rejestru: 446.
4. Klon Jawor (*Acer pseudoplatanus* L.) - położona w Czerniawie-Zdroju, przy ul. Sanatoryjnej 54, 2m od części narożnej budynku. Wiek 150 lat, pierśnica 437 cm. Numer rejestru: 450.
5. Lipa drobnolistna (*Tilia cordata* T Mill.) - znajdujący się w Czerniawie-Zdroju przy ul. Górzystej, wiek 100 lat. Pierśnica 435 cm. Numer rejestru 452.
6. Klon jawor (*Acer pseudoplatanus* L.) - znajdujący się w Czerniawie-Zdroju przy ul. Sanatoryjnej, naprzeciw budynku nr 45, wiek 100 lat. Pierśnica 424 cm. Numer rejestru 453.

5.2.2. ZARYS DZIEJÓW OBSZARU GMINY

Dzieje Świeradowa Zdroju są nierozdzielnie związane z dziejami plemion łużyckich, a osada która powstała prawdopodobnie pod koniec XIII lub na początku XIV w. zawdzięcza im swą nazwę Flyns (później niemczoną na Flinsberg). Pierwsza wzmianka o Świeradowie-Zdroju pochodzi z 1524 roku jako Fegebeutel (karczma przy drodze na stronę czeską). W 1597 r., u stóp góry Opaleniec w miejscu ob. dzielnicy Góreczno, osiedliło się pierwszych 20 rodzin. W latach 1634-1639 osada była trzykrotnie niszczone przez wojska cesarskie, w 1642 r. i 1645 r. została doszczętnie splądrowana.

Odkryte już wtedy wody mineralne zostały wzmiankowane po raz pierwszy w 1572 roku, w książce Leonarda Thurneyssera – berlińskiego lekarza. Dopiero ponad sto pięćdziesiąt lat później zostały zbadane i uznane za lecznicze. W 1754 r. tzw. górne źródło zostało ocembrowane, obok powstało małe schronisko. W 1768 r. opraviono obudowę górnego źródła, a obok wybudowano dom mieszkalny z 14 pokojami, tzw. „stary dom źródłany”. W lipcu 1770 r. została założona księga kuracyjna. Uzdrowiskowe właściwości wód przyczyniły się do budowy Domu Zdrojowego w 1899 roku w otaczającym go Parku Zdrojowym. Wiek XIX to też czas kształtowania się

uzdrowiska Świeradów Zdrój. W 4 ćw. XIX w. nastąpiła znaczna rozbudowa bazy i urządzeń sanatoryjnych. W okresie międzywojennym Świeradów był miejscowością głównie kuracyjną.

Znajdowało się tu kilka znanych zakładów lecznictwa uzdrowiskowego (Dom Zdrojowy, Łazienki Leopolda), 23 restauracje, gospody i kawiarnie, 128 domów wynajmujących kwatery, wypożyczalnia samochodów, poczta, telegraf, rozmównica publiczna, obiekty rekreacyjno-sportowe, handlowe, prywatne kolegium nauczycielskie. W 1935 r. lekarze, przemysłowcy, właściciele domów sanatoryjnych i pensjonatów założyli związek mający na celu opiekę nad rozwojem ruchu turystycznego, w efekcie, m.in., wybudowano drogę między Świeradowem i Szklarską Porębą. Do końca 1944 r. uzdrowisko funkcjonowało normalnie.

Do podstawowych zajęć mieszkańców Świeradowa należała hodowla bydła, wyrób masła, wyręb lasu, wyroby z drewna i praca w uzdrowisku. Działyły: młyny wodne, młyn do mielenia kory dębowej, tartaki, młyńskie szlifiernie drewna, łupkarnia.

W latach 1920 – 1930 Świeradów-Zdrój odznaczał się dużym wzrostem działalności uzdrowiskowej. W 1935 roku został założony związek mający na celu opiekę nad rozwojem ruchu turystycznego, dzięki któremu między innymi wybudowano drogę między Świeradowem-Zdrojem i Szklarską Porębą.

Wobec braku historycznej nazwy polskiej, miejscowość nazywano początkowo Wieniec-Zdrój. Po kapitulacji III Rzeszy w maju 1945 r. uzdrowisko zostało zajęte przez wojska radzieckie, a następnie przekazane polskiej administracji. Jego dotychczasowi mieszkańcy zostali wysiedleni do Niemiec. W 1946 roku wprowadzono urzędowo nazwę Świeradów Zdrój, zastępując poprzednią niemiecką nazwę Bad Flinsberg. Również w 1946 roku miasto uzyskało prawa miejskie. Świeradów-Zdrój wszedł w skład województwa wrocławskiego jako część powiatu lwóweckiego, a od 1 stycznia 1973 roku sołectwo Czerniawa-Zdrój włączono w granice Świeradowa - Zdroju. W wyniku reformy administracyjnej z 1975 roku miasto stało się częścią województwa jeleniogórskiego, aby od 1 stycznia 1999 roku w wyniku nowego podziału administracyjnego tworzyć powiat lubański w województwie dolnośląskim.

5.2.3. DZIEDZICTWO NIEMATERIALNE

Dziedzictwo niematerialne nie jest łatwo scharakteryzować na przedmiotowym

obszarze, ze względu na przerwana ciągłość kulturową w wyniku przesiedleń po zakończeniu II wojny światowej. Jednak pewna tendencja odtwarzania i przywracania utraconych wartości z przeszłości istnieje wśród obecnych i byłych mieszkańców gminy. Pamięć o dawnych nazwach miejsc i poszczególnych obiektów w regionie gminy oraz tworzenie nowych wartości w postaci imprez kulturalnych opartych na wytwórstwie regionalnych potraw, rękodzieła czy zespołów muzycznych, które stanowią wartość dodaną oraz tworzącą lokalną świadomość społeczności z miejscem, w którym nowe pokolenia urodziły się już po 1945 roku.

5.2.4. INFRASTRUKTURA KULTURY

- Miejska Biblioteka Publiczna „Izerka”
- Miejskie Centrum Kultury, Aktywności i Promocji Gminy STACJA KULTURY, w której skład wchodzi:

Stacja Kultury - Serce Miasta - makieta kolejowa

Centrum Edukacji Ekologicznej NATURA 2000 IZERSKA ŁĄKA w Świeradowie-Zdroju

5.3. ZABYTKI OBJĘTE PRAWNYMI FORMAMI OCHRONY

Zgodnie z art. 7 ustawy o ochronie zabytków i opiece nad zabytkami z dnia 23 lipca 2003 r. (t.j. Dz.U. 2022 poz. 840), formami ochrony zabytków są:

wpis do rejestru zabytków;

uznanie za pomnik historii;

utworzenie parku kulturowego;

ustalenia ochrony w miejscowym planie zagospodarowania przestrzennego albo w decyzji o ustaleniu lokalizacji inwestycji celu publicznego, decyzji o warunkach zabudowy, decyzji o zezwoleniu na realizację inwestycji drogowej, decyzji o ustaleniu lokalizacji linii kolejowej lub decyzji o zezwoleniu na realizację inwestycji w zakresie lotniska użytku publicznego.

Na obszarze gminy miejskiej Świeradów-Zdrój funkcjonują wpis do rejestru zabytków

oraz ustalenia ochrony w miejscowym planie zagospodarowania przestrzennego.

Ustawa wymienia kolejno:

prowadzenie robót budowlanych w otoczeniu zabytku,

prowadzenie badań konserwatorskich i architektonicznych.

Należy uzyskać zgodę konserwatora również na przemieszczanie zabytku nieruchomego, trwałe przeniesienie zabytku ruchomego, dokonywanie podziału zabytku nieruchomego oraz zmianę jego przeznaczenia i sposobu korzystania z tego zabytku, a także na umieszczanie urządzeń technicznych i reklamowych oraz podejmowanie innych działań, które mogłyby prowadzić do naruszenia substancji lub zmiany wyglądu zabytku. W przypadku archeologii niezbędne jest uzyskanie pozwolenia na badania archeologiczne oraz na poszukiwania prowadzone przy użyciu wszelkiego rodzaju urządzeń elektronicznych i technicznych oraz sprzętu do nurkowania.

Pozwolenie WKZ ma formę decyzji administracyjnej, tak więc w toku postępowania mają zastosowanie przepisy Kodeksu postępowania administracyjnego.

Tryb wydawania zezwoleń reguluje Rozporządzenie Ministra Kultury i Dziedzictwa Narodowego z dnia 2 sierpnia 2018 r. w sprawie prowadzenia prac konserwatorskich, prac restauratorskich i badań konserwatorskich przy zabytku wpisanym do rejestru zabytków albo na Listę Skarbów Dziedzictwa oraz robót budowlanych, badań architektonicznych i innych działań przy zabytku wpisanym do rejestru zabytków, a także badań archeologicznych i poszukiwań zabytków.

Rozporządzenie to precyzuje zakres wniosku i załączników dla każdego typu działań przy zabytku.

Prowadzenie jakichkolwiek działań, prac konserwatorskich, restauratorskich lub robót budowlanych w obiekcie zabytkowym, jak i na obszarach wpisanych do rejestru zabytków wymaga uzyskania pozwolenia konserwatorskiego zgodnie z art. 36 Ustawy o ochronie zabytków i opiece nad zabytkami (t.j. Dz.U. 2022 poz. 840).

Art. 36. 1.

Pozwolenia wojewódzkiego konserwatora zabytków wymaga:

1) prowadzenie prac konserwatorskich, restauratorskich lub robót budowlanych przy zabytku wpisanym do rejestru, w tym prac polegających na usunięciu drzewa lub krzewu z nieruchomości lub jej części będącej wpisanym do rejestru parkiem, ogrodem lub inną formą zaprojektowanej zieleni;

2) wykonywanie robót budowlanych w otoczeniu zabytku;

3) prowadzenie badań konserwatorskich zabytku wpisanego do rejestru;

4) prowadzenie badań architektonicznych zabytku wpisanego do rejestru;

5) prowadzenie badań archeologicznych;

- 6) przemieszczanie zabytku nieruchomego wpisanego do rejestru;
- 7) trwałe przeniesienie zabytku ruchomego wpisanego do rejestru, z naruszeniem ustalonego tradycją wystroju wnętrza, w którym zabytek ten się znajduje;
- 8) dokonywanie podziału zabytku nieruchomego wpisanego do rejestru;
- 9) zmiana przeznaczenia zabytku wpisanego do rejestru lub sposobu korzystania z tego zabytku;
- 10) umieszczanie na zabytku wpisanym do rejestru: urządzeń technicznych, tablic reklamowych lub urządzeń reklamowych w rozumieniu art. 2 pkt 16b i 16c ustawy z dnia 27 marca 2003 r. o planowaniu i zagospodarowaniu przestrzennym (Dz. U. z 2017 r. poz. 1073) oraz napisów, z zastrzeżeniem art. 12 ust. 1;
- 11) podejmowanie innych działań, które mogłyby prowadzić do naruszenia substancji lub zmiany wyglądu zabytku wpisanego do rejestru; z wyłączeniem działań polegających na usuwaniu drzew lub krzewów z terenu nieruchomości lub jej części niebędącej wpisanym do rejestru parkiem, ogrodem albo inną formą zaprojektowanej zieleni;
- 12) poszukiwanie ukrytych lub porzuconych zabytków ruchomych, w tym zabytków archeologicznych, przy użyciu wszelkiego rodzaju urządzeń elektronicznych i technicznych oraz sprzętu do nurkowania.

5.3.1. ZABYTKI NIERUCHOME WPISANE DO REJESTRU ZABYTKÓW

Tabela nr 1:

Zabytki nieruchome wpisane do rejestru zabytków w Mieście Świeradów Zdrój

REJESTR ZABYTKÓW NIERUCHOMYCH					
Lp.	Miejscowość	Obiekt	Adres	Nr decyzji	Data wpisu
1	Świeradów-Zdrój	Miasto		336/612/J	26.02.1980 r.
2	Świeradów-Zdrój	Kościół p.w św. Józefa Oblubieńca NMP	ul. Kościelna 1	A/6230	01.03.2023 r.
3	Świeradów-Zdrój	Kościół p.w Podwyższenia Krzyża Świętego	ul. Główna 8	340/1340/J	3.08.1998 r.
4	Świeradów-Zdrój	Plebania w zespole kościelnym	ul. Główna 8	340/1340/J	3.08.1998 r.

5	Świeradów-Zdrój	Łącznik w zespole kościelnym	ul. Główna 8	340/1340/J	3.08.1998 r.
6	Świeradów-Zdrój	Willa Pintscha	ul. Asnyka 10	348/904/J	19.02.1988 r.
7	Świeradów-Zdrój	Oficyna przy dawnej willi Pintscha	ul. Asnyka 10	348/904/J	19.02.1988 r.
8	Świeradów-Zdrój	Park przy dawnej willi Pintscha	ul. Asnyka 10	348/904/J	19.02.1988 r.
9	Świeradów-Zdrój	Dom mieszkalny	ul. Długa 18	A/988	20.12.2006 r.
10	Świeradów-Zdrój	Dom mieszkalny	ul. Długa 67	A/5285	19.08.2011 r.
11	Świeradów-Zdrój	Dom mieszkalny	ul. Główna 12	342/1480	25.01.1966 r.
12	Świeradów-Zdrój	Pensjonat Lohengrin	ul. Górska 15	349/937/J	28.12.1988 r.
13	Świeradów-Zdrój	Pensjonat	ul. Leśna 2	343/1173/J	04.08.1994 r.
14	Świeradów-Zdrój	Młyn wodny	ul. Lwówecka 5	339/1256/J	28.03.1996 r.
15	Świeradów-Zdrój	Dom Zdrojowy	ul. Konstytucji 3 Maja 1	351/903/J	14.01.1988 r.
16	Świeradów-Zdrój	Pawilon B w zespole zdrojowym	ul. Konstytucji 3 Maja 1	351/903/J	14.01.1988 r.
17	Świeradów-Zdrój	Hala spacerowa i pijalnia wód w zespole zdrojowym	ul. Konstytucji 3 Maja 1	351/903/J	14.01.1988 r.
18	Świeradów-Zdrój	Pensjonat „EL Dorado”	ul. Piastowska 1	344/1176/J	20.10.1994 r.
19	Świeradów-Zdrój	Dom mieszkalny	ul. Piastowska 9	341/1068/J	22.02.1991 r.
20	Świeradów-Zdrój	Budynek administracyjno - biurowy. Dawny Pensjonat	ul. Piłsudskiego 15	A/6125	21.02.2019
21	Świeradów-Zdrój	Dom mieszkalny	ul. Pszczela 1	A/989	05.01.2007 r.
22	Świeradów-Zdrój	Budynek leczniczo-wypoczynkowy „Stary Zdrój”	ul. Ratowników Górskich 1	337/895/J	08.07.1987 r.
23	Świeradów-Zdrój	Pensjonat	ul. Sienkiewicza 10	338/939/J	06.12.1988 r.

24	Świeradów-Zdrój	Willa	ul. Strumykowa 5	A/5982	04.11.2015 r.
25	Świeradów-Zdrój	Willa Prinzess Charlotte	ul. Zdrojowa 2	350/938/J	28.12.1988 r.
26	Świeradów-Zdrój	Dworzec kolejowy	ul. Dworcowa 1	A/5987	10.12.2015 r.
27	Świeradów-Zdrój	Magazyn przesyłowy w zespole stacji kolejowej	ul. Dworcowa 1	A/5987	10.12.2015 r.
28	Świeradów-Zdrój	Wiata - łącznik w zespole stacji kolejowej	ul. Dworcowa 1	A/5987	10.12.2015 r.
29	Świeradów-Zdrój	Dawna wieża astronomiczna „Mon Plaisir”	dz. 10/226 nieopodal szczytu Gierałtówek	A/6185	08.12.2020 r.

5.3.2. ZABYTKI RUCHOME WPISANE DO REJESTRU ZABYTKÓW

Zgodnie z art. 3 pkt 1 i 3 ustawy o ochronie zabytków i opiece nad zabytkami, zabytek ruchomy, to rzecz ruchoma, jej część lub zespół rzeczy ruchomych, będących dziełem człowieka lub związanych z jego działalnością, stanowiących świadectwo minionej epoki bądź zdarzenia, których zachowanie leży w interesie społecznym ze względu na posiadaną wartość historyczną, artystyczną lub naukową.

Zasób obiektów ruchomych pochodzących ze Świeradowa – Zdroju (Bad Flinsberg) jest w większości rozproszony po II wojnie światowej. Zachowane na terenie Polski i objęte ochroną są: wystrój willi „Marzenie” wpisanej do rejestru zabytków oraz meble apteczne budynku przy ul. Sienkiewicza 28 a także elementy wystroju i wyposażenia kościołów (nieistniejącego kościoła Podwyższenia Krzyża Świętego oraz zachowanego kościoła parafialnego p.w. św. Józefa Oblubieńca). W rejestrze ujęto 32 zabytki ruchome.

Tabela nr 2: Zabytki ruchome wpisane do rejestru zabytków w Gminie Świeradów-Zdrój

REJESTR ZABYTKÓW RUCHOMYCH				
Lp.	Miejscowość	Obiekt	Nr decyzji	Data wpisu
1	Świeradów-Zdrój	Meble apteczne ul. Sienkiewicza 28	B/1509/530	26.02.1982 r.
2	Świeradów-Zdrój	Parament liturgiczny grekokatolicki z XVIII w. (wł. prywatna – obecnie w Warszawie)	B/1582/605/1	14.09.1994 r.
3	Świeradów-Zdrój	Elementy wystroju i wyposażenia kościoła Podwyższenia Krzyża Świętego	B/1985/1-14	22.01.2009 r.
4	Świeradów-Zdrój	Elementy wystroju i wyposażenia kościoła parafialnego pw. św. Józefa Oblubieńca	B/2026/1-17	10.06.2009 r.

5.3.3. ZABYTKI NIERUCHOME ZNAJDUJĄCE SIĘ W WOJEWÓDZKIEJ EWIDENCJI ZABYTKÓW.

Ewidencja prowadzona jest przez wojewódzkiego konserwatora zabytków zgodnie z art. 22 ust. 2 ustawy z dnia 23 lipca 2003 r. o ochronie zabytków i opiece nad zabytkami (t.j. Dz.U. 2022 poz. 840). Stanowi ona zbiór kart ewidencyjnych zabytków znajdujących się na terenie województwa, sporządzanych zgodnie z przepisami Rozporządzenia Ministra Kultury i Dziedzictwa Narodowego z dnia 26 maja 2011 r. w sprawie prowadzenia rejestru zabytków, krajowej, wojewódzkiej i gminnej ewidencji zabytków oraz krajowego wykazu zabytków skradzionych lub wywiezionych za granicę niezgodnie z prawem (Dz.U. z 2011 r. nr 113, poz. 661) oraz Rozporządzenie Ministra Kultury i Dziedzictwa Narodowego z dnia 10 września 2019 r. zmieniające rozporządzenie w sprawie prowadzenia rejestru zabytków, krajowej, wojewódzkiej i gminnej ewidencji zabytków oraz krajowego wykazu zabytków skradzionych lub wywiezionych za granicę niezgodnie z prawem (Dz. U. z 2019 r. poz. 1886).

Włączenie karty ewidencyjnej zabytku ruchomego może nastąpić za zgodą właściciela tego zabytku. Zgoda właściciela zabytku nie jest potrzebna w wypadku kart ewidencyjnych zabytków nieruchomych.

W wojewódzkiej ewidencji zabytków powinny się znaleźć wszystkie zabytki znajdujące się na terenie objętym zakresem właściwości danego wojewódzkiego konserwatora zabytków. To istotnie odróżnia wojewódzką ewidencję zabytków od rejestru zabytków. Wpis do rejestru zabytków wywołuje skutki prawne w postaci objęcia danego obiektu ochroną prawną, pozwalającą na ingerencję państwa w konstytucyjnie chronione prawo własności. Rejestr opiera się na zasadzie wyboru, która oznacza, że historyczny obiekt proponowany do indywidualnej ochrony konserwatorskiej poprzez wpis do rejestru zabytków w celu jego zachowania powinien mieć wartości wyższe wobec innych obiektów tego samego typu i ponadprzeciętne.

Dzięki wojewódzkiej ewidencji zabytków, która odzwierciedlać powinna cały zasób zabytkowy na danym terenie, można umiejscowić dany obiekt we właściwym miejscu w hierarchii wartości obiektów historycznych. Skutkiem wpisu do wojewódzkiej ewidencji zabytków, prowadzonej niezależnie od rejestru przez wojewódzkiego konserwatora zabytków, jest obowiązek informacyjny. Zgodnie z art. 28 ustawy z 23 lipca 2003 r. o ochronie zabytków i opiece nad zabytkami, niezależnie od obowiązków wynikających z opieki nad zabytkami, określonych w art. 5 nin. ustawy, właściciel lub posiadacz zabytku wpisanego do rejestru lub zabytku znajdującego się w wojewódzkiej ewidencji zabytków zawiadamia wojewódzkiego konserwatora zabytków o:

1. Uszkodzeniu, zniszczeniu, zaginięciu lub kradzieży zabytku, niezwłocznie po powzięciu wiadomości o wystąpieniu zdarzenia;
2. Zagrożeniu dla zabytku, niezwłocznie po powzięciu wiadomości o wystąpieniu zagrożenia;
3. Zmianie miejsca przechowania zabytku ruchomego w terminie miesiąca od dnia nastąpienia tej zmiany;
4. Zmianach dotyczących stanu prawnego zabytku, nie później niż w terminie miesiąca od dnia ich wystąpienia lub powzięcia o nich wiadomości.

5.3.4. USTALENIA OCHRONY W MIEJSCOWYM PLANIE ZAGOSPODAROWANIA PRZESTRZENNEGO ALBO W DECYZJI O USTALENIU LOKALIZACJI INWESTYCJI CELU PUBLICZNEGO, DECYZJI O WARUNKACH ZABUDOWY, DECYZJI O ZEZWOLENIU NA REALIZACJĘ INWESTYCJI DROGOWEJ, DECYZJI O USTALENIU LOKALIZACJI LINII KOLEJOWEJ LUB DECYZJI O ZEZWOLENIU NA REALIZACJĘ INWESTYCJI W ZAKRESIE LOTNISKA UŻYTKU PUBLICZNEGO.

Dokumenty te zostały szczegółowo omówione w rozdziale poświęconym relacji gminnego programu opieki nad zabytkami z dokumentami wykonanymi na poziomie

gminy (analiza dokumentów programowych gminy).

5.4. ZABYTKI W GMINNEJ EWIDENCJI ZABYTKÓW

Gminna ewidencja zabytków formalnie nie stanowi formy ochrony zabytków wymienionych w art. 7 ustawy o ochronie zabytków i opiece nad zabytkami z dnia 23 lipca 2003 r. (t.j. Dz.U. 2022 poz. 840). Pomimo to, w piśmiennictwie prawniczym, w związku z zapisami art. 7 pkt 4 i art. 19 ust. 1 i 1 a u.o.z.o.z.) ustawy o ochronie zabytków i opiece nad zabytkami pojawił i funkcjonuje termin „nienazwanych form ochrony zabytków” w odniesieniu do gminnej ewidencji zabytków, w związku z przypisanymi tej ewidencji skutkami prawnymi (wspomniany wyżej art. 19 ust. 1 i 1 a u.o.z.o.z.). Pomimo nieuwjęcia gminnej ewidencji zabytków w art. 7 u.o.z.o.z. to może być ona kwalifikowana jako forma ochrony zabytków.

Zgodnie z art. 21 ustawy o ochronie zabytków i opiece nad zabytkami gminna ewidencja zabytków jest podstawą do sporządzenia programów opieki nad zabytkami.

Zgodnie z art. 22 ustawy o ochronie zabytków i opiece nad zabytkami w gminnej ewidencji zabytków powinny być ujęte:

zabytki nieruchome wpisane do rejestru;

inne zabytki nieruchome znajdujące się w wojewódzkiej ewidencji zabytków;

inne zabytki nieruchome wyznaczone przez burmistrza (prezydenta miasta, wójta) w porozumieniu z Wojewódzkim Konserwatorem Zabytków.

Rozporządzenie Ministra Kultury i Dziedzictwa Narodowego z dnia 26 maja 2011 w sprawie prowadzenia rejestru zabytków krajowej, wojewódzkiej i gminnej ewidencji zabytków oraz krajowego wykazu zabytków skradzionych lub wywiezionych za granicę niezgodnie z prawem (Dz. U. Nr 113, poz. 661) oraz Rozporządzenie Ministra Kultury i Dziedzictwa Narodowego z dnia 10 września 2019 r. zmieniające rozporządzenie w sprawie prowadzenia rejestru zabytków, krajowej, wojewódzkiej i gminnej ewidencji zabytków oraz krajowego wykazu zabytków skradzionych lub wywiezionych za granicę niezgodnie z prawem (Dz. U. z 2019 r. poz. 1886) określają zakres informacji, który powinna zawierać karta adresowa zabytku nieruchomego.

Znowelizowane w 2019 roku rozporządzenie nakłada na wojewódzkich konserwatorów zabytków obowiązek poinformowania o zamiarze włączenia karty ewidencyjnej zabytku do wojewódzkiej ewidencji zabytków, o włączeniu tej karty, o sporządzeniu nowej karty ewidencyjnej zabytku, o zamiarze wyłączenia karty ewidencyjnej zabytku z wojewódzkiej ewidencji zabytków lub o wyłączeniu tej karty -

wojewódzki konserwator zabytków zawiadamia niezwłocznie właściciela lub posiadacza zabytku albo nieruchomości lub rzeczy ruchomej, która przestała być zabytkiem, a także wójta (burmistrza, prezydenta miasta) o włączeniu karty ewidencyjnej, wraz z odpowiednio potwierdzoną kopią takiej karty. Zawiadomienie o zamiarze włączenia karty ewidencyjnej zabytku, o sporządzeniu nowej karty ewidencyjnej zabytku albo o zamiarze wyłączenia karty ewidencyjnej zabytku z wojewódzkiej ewidencji zabytków umieszcza się na stronie podmiotowej Biuletynu Informacji Publicznej do czasu zamieszczenia informacji odpowiednio o włączeniu karty ewidencyjnej zabytku, o włączeniu nowej karty ewidencyjnej zabytku do wojewódzkiej ewidencji zabytków albo o wyłączeniu karty ewidencyjnej zabytku z wojewódzkiej ewidencji zabytków.

Kolejnym etapem obowiązku informacyjnego jest obowiązek powstający na etapie wykonywania gminnej ewidencji zabytków. O zamiarze włączenia karty adresowej zabytku do gminnej ewidencji zabytków, o włączeniu tej karty, o sporządzeniu nowej karty adresowej zabytku, o zamiarze wyłączenia karty adresowej zabytku z gminnej ewidencji zabytków lub o wyłączeniu tej karty, wójt (burmistrz, prezydent miasta) zawiadamia niezwłocznie właściciela lub posiadacza zabytku albo nieruchomości, która przestała być zabytkiem.

Zawiadomienia o zamiarze włączenia karty adresowej zabytku będącego historycznym układem urbanistycznym lub ruralistycznym, historycznym zespołem budowlanym, terenem, na którym znajduje się znaczna ilość zabytków archeologicznych lub nieruchomością o nieuregulowanym stanie prawnym do gminnej ewidencji zabytków, o włączeniu tej karty, o sporządzeniu nowej karty adresowej takiego zabytku, o zamiarze wyłączenia karty adresowej takiego zabytku z gminnej ewidencji zabytków lub o wyłączeniu tej karty dokonuje się w drodze obwieszczenia umieszczonego na stronie podmiotowej Biuletynu Informacji Publicznej.

Ustawa z dnia 18 marca 2010 r. o zmianie ustawy o ochronie zabytków i opiece nad zabytkami oraz o zmianie innych ustaw znacząco wzmocniła rangę gminnej ewidencji zabytków nakładając obowiązek uzyskania pozwolenia na budowę lub rozbiórkę w stosunku do obiektów budowlanych i obszarów niewpisanych do rejestru ale ujętych w gminnej ewidencji zabytków. Włączenie zabytku do gminnej ewidencji zabytków skutkuje ich ochroną (obiekty i obszary) i ujęcie w gminnej ewidencji zabytków uwzględnia się w:

miejscowym planie zagospodarowania przestrzennego gminy - Wojewódzki

Konserwator Zabytków może wyznaczyć nakazy i zakazy dotyczące obszarów bądź budynków;

studium uwarunkowań i kierunków zagospodarowania przestrzennego gmin i innych dokumentach planistycznych – Wojewódzki Konserwator Zabytków może wyznaczyć nakazy i zakazy dotyczące obszarów bądź budynków;

decyzji o warunkach zabudowy – Gmina przed wydaniem decyzji przesyła ją do uzgodnienia Wojewódzkiemu Konserwatorowi Zabytków;

decyzji o ustaleniu lokalizacji inwestycji celu publicznego – Gmina przed wydaniem decyzji przesyła ją do uzgodnienia Wojewódzkiemu Konserwatorowi Zabytków;

decyzji o realizacji inwestycji drogowej, lokalizacji linii kolejowej lub realizacji inwestycji w zakresie lotniska użytku publicznego – wojewoda lub starosta przed wydaniem decyzji przesyła ją do uzgodnienia Wojewódzkiemu Konserwatorowi Zabytków;

prawie budowlanym – pozwolenia na budowę lub rozbiórkę uzgadniane są z Wojewódzkim Konserwatorem Zabytków.

W art. 24 ustawy o ochronie zabytków opiece nad zabytkami (Dz.U. 2021 poz. 710) ustawodawca nałożył na Ministra właściwego do spraw kultury i ochrony dziedzictwa narodowego określenie, w drodze rozporządzenia, przesłanek, od których spełnienia jest uzależnione wyłączenie kart ewidencyjnych i adresowych z ewidencji.

Wobec niezrealizowania tego obowiązku należy domniemywać, że wyłączenie zabytku z gminnej ewidencji zabytków jest możliwe w odniesieniu do zabytku, który utracił wartości, na podstawie których został włączony do ewidencji albo jego wartość nie zostanie potwierdzona w nowych ustaleniach. O wyłączeniu z gminnej ewidencji zabytków decyduje wójt z urzędu lub na wniosek właściciela zabytku – w porozumieniu z Wojewódzkim Konserwatorem Zabytków. W przypadku wyłączenia zabytku z gminnej ewidencji zabytków na wójtę spoczywa obowiązek poinformowania właściciela lub posiadacza zabytku, zgodnie z Rozporządzeniem z dnia 10 września 2019 r. (Dz. U. z 2019 r. poz. 1886).

Gmina Miejska Świeradów-Zdrój posiada Gminną Ewidencję Zabytków, przyjętą UCHWAŁĄ NR LIII/277/2018 RADY MIASTA ŚWIERADÓW-ZDRÓJ z dnia 31 stycznia 2018 r.

5.4.1. ZABYTKI NIERUCHOME UJĘTE W GMINNEJ EWIDENCJI ZABYTKÓW GMINY

Gminna Ewidencja Zabytków jest dokumentem otwartym. Zgodnie z art. 22 ustawy o ochronie zabytków i opiece nad zabytkami, w gminnej ewidencji zabytków mogą być ujęte inne zabytki nieruchome (wyznaczone przez wójta, burmistrza, prezydenta miasta w porozumieniu z wojewódzkim konserwatorem zabytków).

Układ urbanistyczny miasta, na który składa się zabudowa historyczna oraz kształtowana współcześnie. Świeradów-Zdrój nie uległ większym przekształceniom, dzięki czemu czytelny układ swobodnej zabudowy, związany nierozzerwalnie z ukształtowaniem terenu zachował się w większości w niezmienionej formie oraz w kontraście z zabudową centrum miasta, której charakter uległa europejskim tendencjom w architekturze i kształtowany był od 2 połowy XIX wieku w charakterze uzdrowiskowo – wypoczynkowym. Powoli zanika dominanta architektoniczna, którą przez wiele lat stanowił zespół zabudowy Domu Zdrojowego, jednak wciąż udaje się zachować jego dominujący charakter w krajobrazie z różnych punktów widokowych. Wieże Domu Zdrojowego oraz kościoła parafialnego w otoczeniu budynków pensjonatowych wśród zieleni ogrodów i niedalekiej alei pieszej ul. Zdrojowa, prowadzącej do malowniczego Parku Zdrojowego, nie zostały dotąd zaburzone elementami, które mogłyby wpłynąć negatywnie na odbiór całości. Wciąż zachowana została panorama oraz sylweta miasta o atrakcyjnym dla oka kształcie wśród gór i zieleni lasów. Pojawiające się nowe zabudowania po II wojnie światowej nie zdominowały ogólnego oglądu na ścisłe centrum uzdrowiska. Nowe osiedle domów wielorodzinnych, budynki szkoły, przedszkola oraz nowych hoteli powoli wdzierają się coraz bliżej w harmonijnie kształtowaną zabudowę, lecz nie stało się to jeszcze na taką skalę, która mogłaby zagrażać utratą walorów zabytkowych i uzdrowiskowych, chociaż tendencja idzie w niekorzystnym kierunku.

Dołączone do miasta ościenne wsie mają charakter typowo górski. Zabudowania rozmieszczone na stromych zboczach gór i pagórków oraz nad strumieniami. W zabudowie dawnej Czerniawy – Zdroju pojawia się jeszcze kilka obiektów o charakterze uzdrowiskowo –sanatoryjnym oraz przemysłowym, jednak przeważa swobodny układ

zabudowy mieszkalnej rozlokowanej wzdłuż drogi.

Architektura sakralna jest reprezentowana tylko przez dwa obiekty: kościół parafialny wybudowany w latach 1898–99 dzięki staraniom hrabiny von Schaffgotsch. Wewnątrz znajdują się cztery witraże i Droga Krzyżowa. Kościół swoją nazwę zawdzięcza przeniesionemu ze starej kaplicy ołtarzowi poświęconemu właśnie Św. Józefowi. Kaplica ta połączona z nowym kościołem jest dziś jego integralną częścią. Ozdobiony od frontu dwiema wieżami.

W dawnej Czerniawie – Zdroju zachował się były kościół ewangelicki wzniesiony w XVIII w. na miejscu wcześniejszego kościoła parafialnego obecnie przy ul. Główniej 8. Ciekawe rozwiązanie zastosowane w tej budowlu poprzez połączenie budynku kościoła i plebanii murowanym łącznikiem.

Budowle uzdrowiskowe. Uzdrowisko stanowi charakterystyczny zespół malowniczej zabudowy zdrojowej, tworzącej ciąg zróżnicowanych stylowo budynków. W miejscowości znajdują się trzy domy zdrojowe oprócz licznych obiektów zabiegowych oraz zabudowy towarzyszącej. W centrum przywrócono pijalnię wody mineralnej dostępne na zewnątrz. Nieprzerwanie funkcjonuje pijalnia wody w Hali Spacerowej połączonej z budynkiem Domu Zdrojowego w sercu miasta. Z czasem obok klasycznych rozwiązań, pojawiają się tendencje modernistyczne, które w nielicznych przykładach wprowadzają do otoczenia kształtowanego w zróżnicowane, ale typowe obiekty budowane w nurcie malowniczej secesji lub w stylu norwesko – szwajcarskim. Ciekawy kontrast, wzbogacający jednocześnie walory historyczne, artystyczne i naukowe architektury gminy o przekaz świadczący o podążaniu miasta za zmieniającymi się trendami w architekturze. Zupełnie nowe rozwiązania stylowe wkomponowano w krajobraz miasta w taki sposób, że poszczególne jego elementy, w swej różnorodności tworzą harmonijną ciągłość. willowej przejawia się zarówno w ilości obiektów, jak i w ilości i różnorodności form architektonicznych. Tego typu architektura, z założenia malownicza i naznaczona piętnem indywidualizmu, fascynuje różnorodnością stylową i mnogością detalu. W Świeradowie – Zdroju możemy odnaleźć budynki eklektyczne, w których zastosowano elementy wielu epok stylowych, secesyjne. Poszczególne zabytki

prezentują również bogactwo rozwiązań konstrukcyjnych, przeważają budynki murowane (kamień, cegła, tynkowane lub nie) oraz w konstrukcji mieszanej, ale w ikonografii zachowały się przykłady również drewnianych pensjonatów. Charakterystycznym elementem było rozczłonkowanie brył i umieszczanie wieżyczek oraz dekorowanie fragmentów ścian drewnianą konstrukcją ryglową. Zanikającym elementem, który kiedyś dominował na prawie każdej elewacji, to werandy i balkony ze snycerskim opracowaniem, nadające lekkości indywidualności budynkom, których celem była niepowtarzalność.

Domy przysłupowe, będące świadectwem techniki i rzemiosła. Charakterystyczne dla obszaru Pogórza Sudeckiego łączą dziś poprzez swoje rozwiązania konstrukcyjne i ułożenie w przestrzeni tak podobnie w sąsiadujących ze sobą obecnie trzech państwach. Wiejskie domy włączone w obręb układu urbanistycznego miasta Świeradów-Zdrój stanowią świadectwo estetyki i procesów osadniczych, które zachodziły na tym trudnym terenie. Obiekty w tej technice budowlanej występują w szczególności w dołączonych osiedlach, lokowane były przeważnie wzdłuż ulicy. W trudniejszym terenie budowane także na górskich zboczach.

Inne obiekty: kino, dworzec, wieża Mon Plaisir

Parki. Nieodłącznym elementem zespołów uzdrowiskowych są parki. Park Zdrojowy założony został w 1898 r. według projektu Karla Grossera. Składa się z kilku mniejszych fragmentów rozlokowany został w centrum uzdrowiska. Część parku znajdująca się najbliżej Domu Zdrojowego prezentuje bardzo architektoniczny typ rozwiązania z tarasami, schodami, sztuczną grotą, rampami i murami oporowymi na skarpach.

Tabela nr 3 (Załącznik): Zabytki nieruchome w Gminnej Ewidencji Zabytków Gminy Miejskiej Świeradów-Zdrój w zestawieniu ujęto także obiekty wpisane do rejestru zabytków i stanowiska archeologiczne.

5.4.2. STANOWISKA ARCHEOLOGICZNE UJĘTE W GMINNEJ EWIDENCJI ZABYTEKÓW GMINY

Zgodnie z ustawą o ochronie zabytków i opiece nad zabytkami zabytek archeologiczny to „zabytek nieruchomy, będący powierzchniową, podziemną lub podwodną

pozostałością egzystencji i działalności człowieka, złożoną z nawarstwień kulturowych i znajdujących się w nich wytworów bądź ich śladów albo zabytek ruchomy, będący tym wytworem”. Są to więc pozostałości terenowe pradziejowego i historycznego osadnictwa, cmentarzyska, kurhany oraz relikty działalności gospodarczej, religijnej i artystycznej. Zabytki archeologiczne stanowią szczególną grupę zabytków, ponieważ są to obiekty rozproszone i występują także z dala od terenów współcześnie zamieszkałych. Zgodnie z prawem każdy obiekt archeologiczny, niezależnie od własności gruntu, na którym został odnaleziony, jest własnością państwa.

Europejska konwencja o ochronie archeologicznego dziedzictwa kulturowego uznaje zabytki archeologiczne za źródło „zbiorowej pamięci europejskiej i instrument dla badań historycznych i naukowych”. Podstawą do ewidencjonowania stanowisk archeologicznych jest prowadzony od 1978 r. ogólnopolski program badawczo – konserwatorski Archeologicznego Zdjęcia Polski (AZP).

Program ten systematyzuje zasób wiedzy o terenie poprzez terenową prospekcję archeologiczną z uwzględnieniem informacji o wcześniejszych badaniach, zawartych w archiwach, zbiorach muzealnych, instytucjach naukowo badawczych oraz publikacjach naukowych i popularno-naukowych. Dokumentacja AZP, na którą składają się karty ewidencyjne reprezentujący ewidencję zasobów archeologicznych, jest otwarty i ciągle uzupełniany w procesie archeologicznego rozpoznania kraju.

Do zbioru włączane są nowe karty ewidencyjne, które zgodnie z nowym rozporządzeniem Ministra Kultury i Dziedzictwa Narodowego (t.j. Dz. U. 2021 poz. 56) noszą nazwy „Karta ewidencyjna zabytku archeologicznego lądowego”; „Karta ewidencyjna zabytku archeologicznego podwodnego śródlądowego”; „Karta ewidencyjna zabytku archeologicznego podwodnego morskiego”.

Karty ewidencyjne zabytków archeologicznych są włączane w zasób wojewódzkiej ewidencji zabytków i dokumentacja stanowisk archeologicznych w ewidencji wojewódzkiej jest źródłem najbardziej aktualnej wiedzy o terenie i musi być odzwierciedlona w prowadzonych przez gminy Gminnych Ewidencjach Zabytków.

Prowadzona przez Gminy ewidencja zabytków archeologicznych ma za zadanie informowanie o obecności w danym miejscu nieruchomego zabytku archeologicznego. Zgodnie z przepisami prawa, każdy kto zamierza realizować roboty ziemne na terenie, gdzie znajdują się zabytki archeologiczne, prowadzić roboty budowlane przy zabytku nieruchomym wpisanym do rejestru lub ewidencji zabytków objętym ochroną na podstawie ustaleń miejscowego planu zagospodarowania przestrzennego, planuje

zmiany charakteru dotychczasowego przeznaczenia terenu, które mogą doprowadzić do przekształcenia lub uszkodzenia zabytku archeologicznego (stanowiska archeologicznego), jest zobowiązany przeprowadzić (czyli sfinansować) badania archeologiczne w zakresie ustalonym przez wojewódzkiego konserwatora zabytków. Badania archeologiczne prowadzone na stanowiskach mogą mieć charakter inwazyjny (niszczący) oraz badania nieinwazyjne z wykorzystaniem metod geofizycznych, teledetekcyjnych. Obie metody badań dają możliwość poznania poszczególnych stanowisk, zabytków czy problemów związanych z szeroko rozumianą przeszłością, w tym zwłaszcza w sytuacjach zagrożenia zniszczeniem lub uszkodzeniem substancji zabytkowej (nawarstwień, obiektów, materiałów i ich kontekstów).

Obowiązek przeprowadzenia badań archeologicznych reguluje art. 31 ustawy o ochronie zabytków, w myśl którego osoba fizyczna lub jednostka organizacyjna, która zamierza realizować roboty ziemne lub dokonać zmiany charakteru dotychczasowej działalności na terenie, na którym znajdują się zabytki archeologiczne, co doprowadzić może do przekształcenia lub zniszczenia zabytku archeologicznego, jest obowiązana pokryć koszty badań archeologicznych oraz ich dokumentacji, jeżeli przeprowadzenie tych badań jest niezbędne w celu ochrony tych zabytków. Zgodnie zaś z art. 31 ust. 2 ustawy o ochronie zabytków zakres i rodzaj niezbędnych badań archeologicznych ustala wojewódzki konserwator zabytków w drodze decyzji wyłącznie w takim zakresie, w jakim roboty budowlane albo roboty ziemne lub zmiana charakteru dotychczasowej działalności na terenie, na którym znajdują się zabytki archeologiczne, zniszczą lub uszkodzą zabytek archeologiczny. Zatem obowiązek przeprowadzenia prac archeologicznych istnieje tylko wówczas, kiedy występuje ryzyko przekształcenia lub zniszczenia zabytku archeologicznego i o ile przeprowadzenie badań jest niezbędne w celu ochrony zabytków.

Na terenie gminy miejskiej Świeradów-Zdrój znajduje się 5 stanowisk archeologicznych, które zostały ujęte w wojewódzkiej ewidencji zabytków prowadzonej przez Wojewódzki Urząd Ochrony Zabytków we Wrocławiu Delegatura w Jeleniej Górze, z których wszystkie stanowiska posiadają dokładną lokalizację w terenie. Wielokulturowe stanowisko nr 7 i nr 8 mają po 2 fakty osadnictwa. Ślady osadnictwa pochodzą z późnego Mezolitu oraz późnego średniowiecza i okresu nowożytnego.

Wszystkie stanowiska ujęte w GEZ Gminy Świeradów-Zdrój zostały zweryfikowane pod kątem zgodności z aktualnymi danymi adresowymi, to jest aktualną nazwą miejscowości. Prezentowana w GEZ lista 5 stanowisk zawiera wszystkie stanowiska

występujące w Wojewódzkiej Ewidencji Zabytków. W 2023 r. zostało dokonane odkrycie śladów huty szkła na terenie prowadzonej inwestycji. Należy zaktualizować GEZ o nową kartę ww. stanowiska, kiedy materiały zostaną zaktualizowane u Konserwatora Zabytków w wojewódzkiej ewidencji zabytków oraz zostanie nadany numer nowego stanowiska.

Archeologiczne Zdjęcie Polski to ogólnopolski program badawczo-ewidencyjny opracowany w Ośrodku Dokumentacji Zabytków i wdrożony do realizacji w 1978 r. Jego celem jest rozpoznanie, metodą badań powierzchniowych i poprzez kwerendę źródłową, stanowisk archeologicznych na terenie całego kraju oraz budowa archiwum informacji o stanowiskach archeologicznych rozpoznanych tą metodą. Na potrzeby realizacji programu obszar kraju podzielono na tzw. arkusze AZP.

Żadne ze stanowisk archeologicznych z terenu Gminy Miejskiej Świeradów-Zdrój nie zostało wpisane do rejestru zabytków.

5.5. ZABYTKI O NAJWYŻSZYM ZNACZENIU DLA GMINY

Głównie będą to obiekty wpisane do rejestru zabytków, wg załączonej wyżej tabeli. Jednak oprócz tychże, warto zwrócić uwagę na pozostające w obszarze miasta inne reprezentacyjne zabytki, które oddają charakter miejscowości oraz są namacalnym przekaznikiem dziejów tego obszaru o znaczeniu cennym dla zachowania tożsamości regionu:

Hala Spacerowa;

Domy Uzdrowskie: Stary Zdrój, Dawny Zdrój w Czerniawie, Dom Zdrojowy z Halą Spacerową w centrum,

Łazienki Leopolda, dawne zakłady kuracji borowinowej;

Źródła i czynne pijalnie wody mineralnej (pijalnia wody radoczynnej z 1934 r. Paula Schmidta;

Park Zdrojowy, parki przy rezydencjach;

Domy przysłupowe;

Wieża Mon Plaisir – d. obserwatorium astronomiczne;

Kościół w Świeradowie i w Czerniawie;
Wille, rezydencje;
Pensjonaty;
Młyn z wyposażeniem;
Stacja kolejowa;
Deptak uzdrowski;
Budynek dawnego kina z kioskami;
Wiejski charakter dawnych wsi w obrębie granic dzisiejszego miasta.

5.6. ZABYTKI ZAGROŻONE DALSZĄ DESTRUKCJĄ LUB ZNISZCZENIEM

W nawiązaniu do Programu opieki nad zabytkami województwa dolnośląskiego na lata 2021–2024, w którym w Tabeli 7 pn. wykaz zagrożonych zabytków architektury, budownictwa, parków i cmentarzy wpisanych do rejestru zabytków nie wymieniono żadnych zabytków z terenu miasta Świeradów Zdrój. Jednak warto tutaj wymienić obiekty pozostające w bardzo złym stanie technicznym, zaniedbane lub zrujnowane i wymagające pilnych interwencji lub zwrócenia szczególnej uwagi na monitorowanie ich stanu zachowania na przestrzeni obowiązywania niniejszego Programu:

Strumykowa 5

Piastowska 7

Długa źródło cesarza Józefa

Długa 18

Długa 34

Długa 44

Jastrzębia 1

Grunwaldzka 15

Główna 9

Główna 14
 Izerska 20
 Moniuszki 1
 Moniuszki 3
 Myśliwska 1
 Orla 1
 Sanatoryjna 1
 Sanatoryjna 31
 Sanatoryjna 46
 Starowiejska 9
 Stawowa most drogowy
 Zaulek 1
 Wieża Mon Plaisir

6. OCENA STANU DZIEDZICTWA KULTUROWEGO GMINY. ANALIZA SZANS I ZAGROŻEŃ.

Dla oceny stanu i perspektyw dziedzictwa kulturowego miasta Świeradów Zdrój oraz możliwości gminy w tym zakresie, przeprowadzono analizę SWOT:

Wewnętrzne aspekty rozwoju: Strength – siła, Weakness - słabość

Zewnętrzne aspekty rozwoju: Opportunity - szansa, Threat – zagrożenie

Aspekty pozytywne: Strength – siła, Opportunity - szansa

Aspekty negatywne: Weakness - słabość, Threat – zagrożenie

Po stronie słabych stron i zagrożeń uwzględniono także zagrożenia systemowe, których występowanie wynika ze słabości stanowionego prawa, niewystarczającej presji ze strony aparatu Państwa a nie jest spowodowane działaniem, bądź zaniechaniem działania ze strony administracji lokalnej czy też właścicieli lub użytkowników obiektów zabytkowych.

TABELA 4 SWAT

Silne strony	Słabe strony
<p>korzystne położenie miasta, w niedużej odległości od granic Czech i Niemiec</p> <p>dobre połączenia komunikacyjne</p> <p>atrakcyjność inwestycji mieszkaniowych</p> <p>walory turystyczne</p> <p>rozwinięta tradycyjna funkcja uzdrowskowa z istniejącymi ośrodkami sanatoryjnymi i uzdrowskowymi</p> <p>walory przyrodniczo-krajobrazowe: bliskość terenów leśnych, parki , góry, stoki narciarskie</p> <p>ciekawa historia miasta i regionu</p> <p>liczne obiekty zabytkowe</p> <p>zachowanie zabytkowego kompleksu zdrojowego</p> <p>utożsamianie się mieszkańców Świeradowa Zdroju z regionem</p>	<p>niedostateczne wykorzystanie potencjału turystycznego</p> <p>postępująca degradacja części zabytków</p> <p>postępujące modernizacje zabytków, których efektem jest likwidacja lub zasłonięcie zabytkowych elementów budynków</p> <p>zbyt mało rekreacyjnych tras pieszych i ścieżek edukacyjnych</p> <p>niedrożny układ komunikacyjny miasta</p> <p>niewystarczający poziom wiedzy mieszkańców o problemach ochrony środowiska kulturowego</p> <p>samowolne działania remontowe przy zabytkach, pozbawiające ich walorów zabytkowych</p> <p>mylące oznaczenia w m.p.z.p wydzielające strefy ochrony konserwatorskiej, mimo wpisania do rejestru całego obszaru miasta</p>
Szanse	Zagrożenia
<p>świadomość wykorzystania potencjału turystycznego</p> <p>położenie nacisku na rozwój turystyki uzdrowskowej, edukacyjnej i kulturowej</p> <p>wykorzystanie położenia przy terenach „zielonych” i rekreacyjnych</p> <p>zwiększenie dostępności informacji dla</p>	<p>brak zdefiniowanych programów operacyjnych oraz zakresów wsparcia dla przyszłej perspektywy finansowej Unii Europejskiej</p> <p>konkurencja oraz skomplikowane i długotrwałe procedury w aplikowaniu o środki pozabudżetowe, w tym z funduszy strukturalnych UE i MF EOG</p> <p>wciąż małe możliwości pozyskiwania środków na renowację obiektów zabytkowych</p>

<p>mieszkańców o możliwościach uzyskania dofinansowania dla inwestycji związanych z rewaloryzacją dóbr kultury</p> <p>akcja edukacyjna i propagatorska skierowana do społeczności lokalnych</p> <p>aktywizacja społeczności lokalnych</p> <p>remonty obiektów zabytkowych</p> <p>akcja promocyjna skierowana na zewnątrz (wydawnictwa promocyjne, reklama medialna, obecność na targach turystycznych, katalogi ciekawych obiektów i miejsc z terenu miasta,)</p>	<p>pogłębiająca się degradacja zabytków również utrata wartości w wyniku nieprawidłowo przeprowadzanych modernizacji</p> <p>niewystarczające lub brak środków własnych gminy oraz wspólnot mieszkaniowych na remonty obiektów zabytkowych</p> <p>brak uwzględniania charakteru regionalnej architektury w nowych inwestycjach</p> <p>starzenie się lokalnej społeczności</p> <p>silna presja inwestorów nastawionych na maksymalizację zysku z inwestycji kosztem atrakcyjności przestrzeni kulturowej miasta</p> <p>niekorzystna koniunktura gospodarcza w kraju</p> <p>kryzys finansów publicznych</p>
---	--

7. ZAŁOŻENIA PROGRAMOWE

7.1. PRIORYTETY, KIERUNKI DZIAŁAŃ I ZADANIA PROGRAMU OPIEKI

Cele, kierunki działań i działania Programu Opieki nad Zabytkami Miasta Świeradów Zdrój wynikają z dokumentów programowych wytworzonych na szczeblu krajowym, wojewódzkim, a szczególnie są zbieżne z Krajowym programem ochrony zabytków i opieki nad zabytkami na lata 2019–2022, Wojewódzkim Programem Opieki nad Zabytkami w województwie dolnośląskim na lata 2021–2024 oraz Powiatowym Programem Opieki nad Zabytkami Powiatu Lubańskiego na lata 2023–2026.

W wyniku analizy stanu dziedzictwa kulturowego w Mieście Świeradów Zdrój został sformułowany priorytet Programu Opieki nad Zabytkami dla Miasta Świeradów Zdrój na lata 2023–2026:

„Wzmocnienie roli dziedzictwa kulturowego i ochrony zabytków w Mieście Świeradów Zdrój w celu zachowania potencjału kulturowego i walorów turystycznych miasta”

W osiągnięciu zamierzonego działania sformułowano cele szczegółowe, wśród których należy wymienić:

Cel 1: Ochrona dziedzictwa materialnego i niematerialnego gminy oraz opieka nad nimi;

Cel 2: Kształtowanie tożsamości regionalnej;

Cel 3: Budowanie społecznej akceptacji dla ochrony dziedzictwa kulturowego miasta;

Cel 4: Efektywne zarządzanie zasobami dziedzictwa kulturowego dla funkcji edukacyjnych, kulturalnych i turystycznych;

Cel 5: Edukacja w zakresie dziedzictwa kulturowego miasta;

Cel 6: Promocja dziedzictwa kulturowego miasta.

W związku z pandemią COVID-19 (koronawirusem) pojawiły się problemy i wyzwania, związane przede wszystkim z ochroną zdrowia i życia ludzi, ale także z ochroną dzieł sztuki i zabytków, z którymi wcześniej nie mieliśmy do czynienia. W wielu instytucjach zaistniała konieczność podejmowania akcji dezynfekcyjnych / dekontaminacyjnych. Stosowane do tego środki, mające na celu uchronienie przed zachorowaniem człowieka, są niestety nieobojętne dla dzieł sztuki. Poniżej podajemy odnośnik do strony internetowej, zawierającej informacje dotyczące rekomendacji i postępowania w przypadku dekontaminacji obiektów zabytkowych i zawierających zabytkowe obiekty.

<http://www.mng.gda.pl/wp-content/uploads/2020/04/Dekontaminacja-MNW.pdf>

7.2. KIERUNKI DZIAŁAŃ PROGRAMU OPIEKI ORAZ DZIAŁANIA PROGRAMU

TABELA 5

PRIORYTET: Wzmocnienie roli dziedzictwa kulturowego i ochrony zabytków w Mieście Świeradów Zdrój w celu zachowania potencjału kulturowego i walorów turystycznych miasta		
CEL 1	Ochrona dziedzictwa materialnego i niematerialnego gminy oraz opieka nad nimi	
KIERUNKI ZADAŃ		ZADANIA
Wsparcie merytoryczne prywatnych właścicieli w zakresie prac remontowo – budowlanych		weryfikowanie miejscowego planu zagospodarowania przestrzennego pod względem zagadnień z zakresu ochrony dziedzictwa oraz dbałość o należyte uwzględnianie zaprogramowanych postulatów ochrony i opieki nad zabytkami
		posiadanie aktualnych i udostępnianie oraz przekazywanie wiedzy na temat możliwości pozyskiwania środków finansowych na poprawę stanu zachowania dziedzictwa
		udzielanie informacji oraz pomoc przy staraniach o uzyskanie dotacji na działania zgodne z założeniami programowymi, mającymi na celu poprawę stanu zachowania dziedzictwa kulturowego
Działania organizacyjne związane z ochroną zabytków i dziedzictwa kulturowego.		<ul style="list-style-type: none"> - korelowanie zapisów Gminnej Ewidencji Zabytków z zapisami w obowiązujących Miejscowych Planach Zagospodarowania Przestrzennego - okresowa weryfikacja Gminnej Ewidencji Zabytków
		<p>prowadzenie monitoringu możliwości pozyskiwania zewnętrznych środków finansowych, w tym również z różnych programów i inicjatyw europejskich, przeznaczonych na działania związane z ochroną dziedzictwa kulturowego</p>
		<ul style="list-style-type: none"> -standaryzacja form szyldów, napisów i reklam oraz sposobu ich lokalizacji w przestrzeni i na budynkach -opracowanie katalogu postulowanej kolorystyki i materiałów dla nowo powstających obiektów architektury i budownictwa

		-uchwała krajobrazowa
CEL 2	Kształtowanie tożsamości regionalnej	
KIERUNKI ZADAŃ		ZADANIA
Promowanie działań sportowo – rozrywkowych w przestrzeni krajobrazu kulturowego miasta o charakterze edukacyjnym		organizacja projektów o charakterze sportowym w postaci biegów na orientację, półmaratonów w obrębie miasta i rajdów pomiędzy historycznymi punktami w mieście
		organizowanie imprez kulturalnych o tematyce związanej z zachowanym dziedzictwem
CEL 3	Budowanie społecznej akceptacji dla ochrony dziedzictwa kulturowego miasta	
KIERUNKI ZADAŃ		ZADANIA
Wsparcie merytoryczne prywatnych właścicieli w zakresie prac remontowo – budowlanych		udzielanie informacji oraz pomoc przy staraniach o uzyskanie dotacji na działania zgodne z założeniami programowymi, mającymi na celu poprawę stanu zachowania dziedzictwa kulturowego
		posiadanie aktualnych i udostępnianie oraz przekazywanie wiedzy na temat możliwości pozyskiwania środków finansowych na poprawę stanu zachowania dziedzictwa
		organizowanie imprez kulturalnych o tematyce związanej z zachowanym dziedzictwem
Działania mające na celu zachęcenie prywatnych właścicieli do dbałości o zachowanie dziedzictwa		zachęcanie, poprzez ogłoszenia i komunikaty do składania wniosków o dofinansowania zabytków
		organizowanie lokalnych konkursów dla mieszkańców na najlepiej zadbane zabytek, najlepiej wykonany remont, najpiękniejszy obiekt; najczęściej fotografowany przez turystów itp.
		zachęcanie do udziału w ponadlokalnych konkursach, które doceniają starania i działania właścicieli zabytków
CEL 4	Efektywne zarządzanie zasobami dziedzictwa kulturowego dla funkcji edukacyjnych, kulturalnych i turystycznych	
KIERUNKI ZADAŃ		ZADANIA

Działania związane z poprawą estetyki miasta i eksponowaniem walorów historycznych i turystycznych w przestrzeni	eksponowanie miejsc z widokami na sylwety miasta, na poszczególne obiekty zabytkowe i wyeksponowanie osi widokowych
	dbałość o zachowanie eksponowanych widoków i zabytków
	uwaga na wprowadzanie budynków dominujących niezharmonizowanych z architekturą zabytkową, minimalizowanie negatywnych skutków boomu inwestycyjnego
CEL 5	Edukacja w zakresie dziedzictwa kulturowego miasta
KIERUNKI ZADAŃ	ZADANIA
Specjalistyczne opracowania, których celem jest pogłębienie i upowszechnienie wiedzy na temat dziedzictwa oraz jego historii	zlecenie opracowania katalogu architektury regionalnej, z uwzględnieniem detalu architektonicznego z drewna, ze względu na szybkie zanikanie i brak dokumentacji
	monitorowanie obiektów ujętych w Gminnej Ewidencji Zabytków
	przeprowadzenie ankiet, celem monitorowania świadomości społecznej względem dóbr kultury z terenu miasta głównie wśród mieszkańców
CEL 6	Promocja dziedzictwa kulturowego miasta.
KIERUNKI ZADAŃ	ZADANIA
promowanie regionalnego wytwórstwa, rękodzieła i innych działań wykorzystujących potencjał kulturowy i przyrodniczy gminy	wydawanie kalendarza promującego zasoby dziedzictwa oraz wydarzenia odbywające się na terenie gminy
	odzwierciedlenie działań gminy na rzecz dziedzictwa na stronie internetowej Gminy

8. INSTRUMENTARIUM REALIZACJI PROGRAMU OPIEKI NAD ZABYTKAMI

Obowiązujące prawo oraz zawarte w nim regulacje stanowi instrumentarium programu opieki nad zabytkami. Zakłada się, że określone w Programie kierunki i działania byłyby wykonywane przy pomocy następujących instrumentów:

- 1) instrumentów prawnych – wynikających z przepisów ustawowych aktualizacja miejscowych dokumentów planistycznych, tworzenie parków kulturowych, wnioskowanie o wpis do rejestru zabytków obiektów będących własnością gminy, wykonywanie decyzji administracyjnych, np. wojewódzkiego konserwatora zabytków;
- 2) instrumentów finansowych m.in. finansowanie prac konserwatorskich i remontowych przy obiektach zabytkowych będących własnością gminy, finansowanie prac konserwatorskich i remontowych przy obiektach zabytkowych ujętych w gminnej ewidencji zabytków, korzystanie z programów uwzględniających finansowanie z funduszy europejskich oraz dotacje, subwencje, dofinansowania, nagrody, zachęty finansowe dla właścicieli i posiadaczy obiektów zabytkowych;
- 3) instrumentów koordynacji m.in. poprzez realizację projektów i programów dotyczących ochrony dziedzictwa kulturowego zapisanych w wojewódzkich, powiatowych i gminnych strategiach, planach rozwoju lokalnego itp., współpraca z ośrodkami naukowymi i akademickimi;
- 4) instrumentów społecznych działania edukacyjne promocyjne, współdziałanie z organizacjami społecznymi,
- 5) instrumentów kontrolnych aktualizacja i weryfikacja gminnej ewidencji zabytków, monitoring stanu zagospodarowania przestrzennego oraz stanu zachowania dziedzictwa kulturowego.

9. ZASADY OCENY REALIZACJI PROGRAMU OPIEKI NAD ZABYTKAMI

Monitorowanie Programu powinno być stałym i ciągłym procesem obserwacji zmian ilościowych i jakościowych wybranych wskaźników, dającym w efekcie informacje co do skuteczności i słuszności podjętych działań w zakresie ochrony dziedzictwa kulturowego w mieście Świeradów Zdrój. Dla koordynowania i monitorowania realizacji zadań przyjętych w Programie powinna zostać wskazana osoba koordynatora w strukturze organizacyjnej Urzędu Miasta, współpracująca ze służbami konserwatorskimi, właścicielami i użytkownikami obiektów zabytkowych oraz organizacjami pozarządowymi, zainteresowanymi współuczestnictwem we wdrażaniu ww. zadań w praktykę. Zakłada się organizowanie co dwa lata przeglądu dla oceny stanu realizacji Programu oraz przekazania jej podsumowania i wniosków Radzie Miasta.

Monitoring obejmował będzie następujące działania:

- I. systematyczne zbieranie danych liczbowych oraz informacji dotyczących realizacji celów i kierunków działań;
- II. ocenę osiągniętych rezultatów, stopnia wykonania przyjętych celów oraz oszacowanie kluczowych efektów Programu;
- III. planowanie zmian, które zostaną zaproponowane w kolejnym Programie na Opiekę nad Zabytkami Miasta.

Obowiązek sprawozdawczy z wykonania programu opieki nad zabytkami wynika z art. 87 ustawy z dnia 23 lipca 2003 r. o ochronie zabytków i opiece nad zabytkami (t.j. Dz.U. 2022 poz. 840):

Art. 87:

5. Z realizacji programów zarząd województwa, powiatu i wójt (burmistrz, prezydent miasta) sporządza, co 2 lata, sprawozdanie, które przedstawia się odpowiednio sejmikowi województwa, radzie powiatu lub radzie gminy.

10. ŹRÓDŁA FINANSOWANIA PROGRAMU OPIEKI NAD ZABYTKAMI

Od roku podatkowego 2021 obowiązuje tak zwany Polski Ład, to jest plan odbudowy polskiej gospodarki po pandemii COVID-19, w którym wprowadzono korzystne rozwiązania podatkowe dla osób inwestujących w zakup oraz remont obiektów zabytkowych.

Ulga jest skierowana do podatników PIT opłacających podatek według skali podatkowej, podatek liniowy lub ryczałt od przychodów ewidencjonowanych. Z ulgi będą mogli skorzystać podatnicy PIT będący właścicielami lub współwłaścicielami zabytków nieruchomych, którzy ponieśli wydatki na:

- wpłaty na fundusz remontowy wspólnoty mieszkaniowej lub spółdzielni mieszkaniowej utworzony, zgodnie z odrębnymi przepisami, dla zabytku nieruchomego wpisanego do rejestru zabytków lub znajdującego się w ewidencji zabytków,
- prace konserwatorskie, restauratorskie lub roboty budowlane w zabytku nieruchomym wpisanym do rejestru zabytków lub znajdującym się w ewidencji zabytków,
- odpłatne nabycie zabytku nieruchomego wpisanego do rejestru zabytków lub udziału w takim zabytku, pod warunkiem, że podatnik na nabytą nieruchomość poniósł wydatek o charakterze remontowo-konserwatorskim.

Podatnik nie może skorzystać z ulgi jeśli wydatki te zostały mu w jakikolwiek sposób zwrócone. Właściciel lub posiadacz zabytku, jeżeli posiada tytuł prawny do zabytku wynikający z prawa własności, użytkowania wieczystego, ograniczonego prawa rzeczowego, trwałego zarządu lub stosunku zobowiązaniowego na okres nie krótszy niż 10 lat może ubiegać się o dotację celową na prace przy zabytku pod warunkiem, że obiekt posiada odrębną decyzję o wpisie obiektu do rejestru zabytków lub wyszczególniony jest w decyzji wpisującej zespół obiektów (ruchomych lub nieruchomych) do rejestru zabytków województwa dolnośląskiego. Wnioskodawca może ubiegać się o udzielenie dotacji na następujące prace konserwatorskie, restauratorskie i roboty budowlane przy zabytku:

1. sporządzenie ekspertyz technicznych i konserwatorskich;
2. przeprowadzenie badań konserwatorskich lub architektonicznych;
3. wykonanie dokumentacji konserwatorskiej;

4. opracowanie programu prac konserwatorskich i restauratorskich;
5. wykonanie projektu budowlanego zgodnie z przepisami Prawa budowlanego;
6. sporządzenie projektu odtworzenia kompozycji wnętrz;
7. zabezpieczenie, zachowanie i utrwalenie substancji zabytku;
8. stabilizację konstrukcyjną części składowych zabytku lub ich odtworzenie w zakresie niezbędnym dla zachowania tego zabytku;
9. odnowienie lub uzupełnienie tynków i okładzin architektonicznych albo ich całkowite odtworzenie, z uwzględnieniem charakterystycznej dla tego zabytku kolorystyki;
10. odtworzenie zniszczonej przynależności zabytku, jeżeli odtworzenie to nie przekracza 50% oryginalnej substancji tej przynależności;
11. odnowienie lub całkowite odtworzenie okien, w tym ościeżnic i okiennic, zewnętrznych drzwi i drzwi, więźby dachowej, pokrycia dachowego, rynien i rur spustowych;
12. modernizację instalacji elektrycznej w zabytkach drewnianych lub w zabytkach, które posiadają oryginalne, wykonane z drewna części składowe i przynależności;
13. wykonanie izolacji przeciwwilgociowej;
14. uzupełnianie narysów ziemnych dzieł architektury obronnej oraz zabytków archeologicznych nieruchomych o własnych formach krajobrazowych;
15. działania zmierzające do wyeksponowania istniejących, oryginalnych elementów zabytkowego układu parku lub ogrodu;
16. zakup materiałów konserwatorskich i budowlanych, niezbędnych do wykonania prac i robót przy zabytku wpisanym do rejestru, o których mowa w pkt. 7-15;
17. zakup i montaż instalacji przeciwwłamaniowej, przeciwpożarowej i odgromowej.

Dotacja może być udzielona również przez:

❖ Ministra Kultury i Dziedzictwa Narodowego.

Program „Dziedzictwo kulturowe”. Priorytety: „Ochrona zabytków” „Ochrona dziedzictwa kulturowego za granicą” „Ochrona i cyfryzacja dziedzictwa kulturowego” „Ochrona zabytków archeologicznych”

❖ Rządowego Programu Odbudowy Zabytków

umożliwiający pozyskanie środków na remonty zabytków

wpisanych do gminnej ewidencji zabytków, przy priorytetowym

traktowaniu zabytków wpisanych do rejestru.

- ❖ Narodowego Funduszu Ochrony Zabytków
- ❖ Narodowego Funduszu Ochrony Środowiska i Gospodarki Wodnej
- ❖ Funduszu Kościelnego
- ❖ Samorząd Województwa Dolnośląskiego.
- ❖ Wojewódzkiego Konserwatora Zabytków.
- ❖ Samorządy Gmin.
- ❖ Program Kultura – Interwencje
- ❖ Fundacje
- ❖ Fundusze Europejskie na Infrastrukturę, Klimat, Środowisko
- ❖ Fundusze Europejskie na Rozwój Cyfrowy 2021-2027
- ❖ Kreatywna Europa 2021-2027

DOTACJE GMINNE

Zgodnie z art. 81 ustawy o ochronie zabytków i opiece nad zabytkami oraz zgodnie z art. 7 ust. 1 pkt 9 ustawy z dnia 8 marca 1990 r. o samorządzie gminnym (Dz. U. 2023 poz. 40 tj.) finansowanie prac konserwatorskich, restauratorskich i robót budowlanych przy zabytkach jest zadaniem własnym gminy. Dla jednostki samorządu terytorialnego, posiadającej tytuł prawny do obiektu, opieka nad zabytkiem jest ponadto jej zadaniem własnym. Zasady i tryb postępowania o udzielenie dotacji z budżetu Gminy na prace konserwatorskie, restauratorskie i roboty budowlane przy zabytkach wpisanych do rejestru zabytków lub znajdujących się w gminnej ewidencji zabytków określa odpowiednia uchwała, podjęta przez Radę Gminy.

Dotacje na prace przy obiektach włączonych do gminnej ewidencji zabytków mogą udzielać organy administracji samorządowej (wójt / burmistrz / prezydent / starosta / marszałek) na podstawie stosownej uchwały.

BIBLIOGRAFIA

1. Konstytucja Rzeczypospolitej Polskiej z dnia 2 kwietnia 1997 r (Dz. U. nr 78 poz. 483, oraz z 2006 r. nr 200 poz. 1471 oraz z 2009 r. nr 114 poz. 946)

<http://prawo.sejm.gov.pl/isap.nsf/DocDetails.xsp?id=WDU19970780483>

2. Ustawa z dnia 4 września 1997 r. o działach administracji rządowej (Dz. U. z 2020 r. poz. 1220 ze zm.)

<http://prawo.sejm.gov.pl/isap.nsf/DocDetails.xsp?id=WDU19971410943>

3. Ustawa z dnia 23 lipca 2003 r. o ochronie zabytków i opiece nad zabytkami

(t.j. Dz.U. 2022 poz. 840), wraz z aktami wykonawczymi do ustawy

<https://isap.sejm.gov.pl/isap.nsf/DocDetails.xsp?id=wdu20031621568>

4. Ustawa z dnia 8 marca 1990 r. o samorządzie gminnym (Dz. U. z 2023 r. poz. 40 tj.)

<http://prawo.sejm.gov.pl/isap.nsf/DocDetails.xsp?id=WDU19900160095>

5. Ustawa z 27 marca 2003 r. o planowaniu i zagospodarowaniu przestrzennym (Dz. U. z 2020 r. poz. 293 ze zm.)

<http://prawo.sejm.gov.pl/isap.nsf/DocDetails.xsp?id=WDU20030800717>

6. Ustawa z dnia 7 lipca 1994 r. Prawo budowlane (Dz. U. z 2020 r. poz. 1333 ze zm.)

<http://prawo.sejm.gov.pl/isap.nsf/DocDetails.xsp?id=WDU19940890414>

7. Ustawa z dnia 27 kwietnia 2001 r. Prawo ochrony środowiska (Dz. U. z 2020 r. poz. 1219 ze zm.) <http://prawo.sejm.gov.pl/isap.nsf/DocDetails.xsp?id=WDU20010620627>

8. Ustawa z dnia 16 kwietnia 2004 r. o ochronie przyrody (Dz. U. z 2020 r. poz. 55 ze zm.) <http://prawo.sejm.gov.pl/isap.nsf/DocDetails.xsp?id=WDU20040920880>

9. Ustawa z dnia 21 sierpnia 1997 r. o gospodarce nieruchomościami (Dz. U. z 2020 r. poz. 1990 ze zm.)

<http://prawo.sejm.gov.pl/isap.nsf/DocDetails.xsp?id=WDU19971150741>

10. Ustawa z dnia 25 października 1991 r. o organizowaniu i prowadzeniu działalności kulturalnej (Dz. U. z 2020 r. poz. 194 ze zm.)

<http://prawo.sejm.gov.pl/isap.nsf/DocDetails.xsp?id=wdu19911140493>

11. Ustawa z dnia 21 listopada 1996 r. o muzeach (Dz. U. z 2020 r. poz. 902)

<http://prawo.sejm.gov.pl/isap.nsf/DocDetails.xsp?id=WDU19970050024>

12. Ustawa z dnia 27 czerwca 1997 r. o bibliotekach (Dz. U. z 2019 r. poz. 1479)

<http://prawo.sejm.gov.pl/isap.nsf/DocDetails.xsp?id=WDU19970850539>

13. Ustawa z dnia 28 marca 1933 r. o grobach i cmentarzach wojennych (Dz. U. z 2018 r. poz. 2337 ze zm.)
<http://prawo.sejm.gov.pl/isap.nsf/DocDetails.xsp?id=WDU19330390311>
14. Ustawa z dnia 24 kwietnia 2003 r. o działalności pożytku publicznego i wolontariacie (Dz. U. z 2020 r. poz. 1057)
<http://prawo.sejm.gov.pl/isap.nsf/DocDetails.xsp?id=wdu20030960873>
15. Ustawa z dnia 12 stycznia 1991 r. o podatkach i opłatach lokalnych (Dz. U. z 2019 r. poz. 1170 oraz z 2021 r. poz. 401)
<http://prawo.sejm.gov.pl/isap.nsf/DocDetails.xsp?id=WDU19910090031>
16. Krajowy Program Ochrony Zabytków i Opieki nad Zabytkami na lata 2019– 2022
<http://prawo.sejm.gov.pl/isap.nsf/DocDetails.xsp?id=WMP20190000808>
17. Koncepcja Przestrzennego Zagospodarowania Kraju 2030
<https://isap.sejm.gov.pl/isap.nsf/DocDetails.xsp?id=wmp20120000252>
18. Narodowa Strategia Rozwoju Kultury na lata 2004–2013 oraz Uzupełnienie strategii na lata 2004–2020
http://bip.mkidn.gov.pl/media/docs/Narodowa_Strategia_Rozwoju_Kultury.pdf
<http://bip.mkidn.gov.pl/media/docs/050617nsrk-uzupelnienie.pdf>
19. Długookresowa Strategia Rozwoju Kraju „Polska 2030. Trzecia fala nowoczesności”
http://kigeit.org.pl/FTP/PRCIP/Literatura/002_Strategia_DSRK_PL2030_RM.pdf
20. Strategia Rozwoju Kraju 2020.
<http://orka.sejm.gov.pl/Druki7ka.nsf/0/7938232EA0AAD4F2C1257AD00052A8F6/%24File/972.pdf>
21. Założenia do Narodowego Planu Rewitalizacji 2022
https://rpo.slaskie.pl/dokument/narodowy_plan_rewitalizacji_2022_zalozenia
22. Ochrona Dziedzictwa Niematerialnego
https://www.nid.pl/pl/Dla_wlascicieli_i_zarzadcow/opieka-nadzabytkami/niematerialne-dziedzictwo-kulturowe-unesco/
23. Strategia Rozwoju Kapitału Społecznego 2030
<https://www.gov.pl/web/ia/strategia-rozwoju-kapitalu-spoiecznego-2030-srks>

24. Strategia Rozwoju Województwa Dolnośląskiego do 2030 roku

https://www.irt.wroc.pl/strona-400-strategia_rozwoju_wojewodztwa.html

25. Plan zagospodarowania przestrzennego województwa dolnośląskiego

https://irt.wroc.pl/strona-339-plan_zagospodarowania_przestrzennego.html

26. Wojewódzki Program Opieki nad Zabytkami w województwie dolnośląskim na lata 2021-2024

<https://umwd.dolnyslask.pl/en/kultura/ochrona-zabytkow/konsultacje-spoeczne-programu-opieki-nad-zabytkami-wojewodztwa-dolnoslaskiego-na-lata-2021-2024/>

27. Lokalna Grupa Działania „Partnerstwo Izerskie”

<https://lgdpartnerstwoizerskie.pl/>

28. Portal Mapowy Narodowego Instytutu Dziedzictwa

<https://mapy.zabytek.gov.pl/nid/>

29. System Informacji Przestrzennej Urzędu Miasta Świeradów Zdrój

<https://mswieradowzdroj.e-mapa.net/wykazplanow/>

<https://mswieradowzdroj.e-mapa.net/>

30. Urząd Miasta Świeradów Zdrój <https://swieradowzdroj.pl/>

31. Narodowy Instytut Dziedzictwa <https://nid.pl/>

32. Ministerstwo Kultury i Dziedzictwa Narodowego Programy Ochrona Zabytków

<https://www.gov.pl/web/kultura/ochrona-zabytkow5>

33. Wojewódzki Urząd Ochrony Zabytków we Wrocławiu

<http://wosoz.ibip.wroc.pl/public/>

34. Powiatowy Program Opieki nad Zabytkami na lata 2023-2026

http://g.ekspert.infor.pl/p/_dane/akty_pdf/U70/2023/2/28.pdf#zoom=90

35. Geoportal Otwartych Danych Przestrzennych <https://polska.e-mapa.net/>

